

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
ВІДДІЛЕННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ НАУК
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
ПРАВОТВОРЧОСТІ ТА НАУКОВО-ПРАВОВИХ ЕКСПЕРТИЗ

**ВОЛОДИМИР
ВАСИЛЬОВИЧ
ЛУЦЬ**

**Спогади про людину,
вченого, вчителя**

ДО 90-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ

ІЄ ПРАВОВА
ЄДНІСТЬ
РЕДАКЦІЯ
ЮРИДИЧНИХ
ВИДАНЬ

Київ • Алерта • 2023

УДК 34-051Луць(477)(092)-029:821-94
Л86

Л86 Володимир Васильович Луць: спогади про Людину, Вченого, Вчителя. Збірник спогадів до 90-річчя від дня народження / За ред. А. Б. Гриняка, Н. В. Міловської. Київ: Алерта, 2023. 192 с.

ISBN 978-617-566-802-3

У книзі зібрані спогади рідних, друзів, учнів та колег доктора юридичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України, дійсного члена (академіка) Національної академії правових наук України Володимира Васильовича Луця, з якими вчений багато років працював на науковій та освітянській нивах. Метою підготовки та видання цього збірника спогадів є відображення для сучасних і майбутніх поколінь відомостей про професійне та особисте життя видатної постаті вітчизняної цивілістики, ім'я якого назавжди вписане в історію нашої країни.

Видання цього збірника здійснено за підтримки відділення цивільно-правових наук Національної академії правових наук України та Науково-дослідного інституту правотворчості та науково-правових експертиз НАПрН України.

УДК 34-051Луць(477)(092)-029:821-94

© Автори спогадів, 2023
© НДІ правотворчості та науково-правових експертиз НАПрН України, 2023
© Відділення цивільно-правових наук НАПрН України, 2023

ISBN 978-617-566-802-3

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	6
ЖИТТЄВИЙ І НАУКОВИЙ ШЛЯХ ЛЮДИНИ, ВЧЕНОГО, ВЧИТЕЛЯ – ВОЛОДИМИРА ВАСИЛЬОВИЧА ЛУЦЯ.....	9
СПОГАДИ ВОЛОДИМИРА ВАСИЛЬОВИЧА ЛУЦЯ ПРО ДИТИНСТВО, КОЛЕГ, ОДНОДУМЦІВ.....	15

СПОГАДИ ПРО ВОЛОДИМИРА ВАСИЛЬОВИЧА ЛУЦЯ

СПОГАДИ РІДНИХ

<i>Луць Г. Є.</i> Спогад про коханого чоловіка, найвірнішого і найвідданішого друга	25
<i>Смірнова С. М.</i> Спогади про дідуся	28

СПОГАДИ УЧНІВ

<i>Гриняк А. Б.</i> Велич Людини, Вченого, Вчителя.....	31
<i>Коссак В. М.</i> Спогади про професора, доктора юридичних наук Володимира Васильовича Луця	43
<i>Калаур І. Р.</i> Він був наставником у моєму житті.....	48
<i>Мічурін Є. О.</i> Спогади про Вчителя – Володимира Васильовича Луця.....	54
<i>Николайчук Л. М., Николайчук Я. М.</i> Спогади про Володимира Васильовича Луця.....	56
<i>Яворська О. С.</i> Світлій пам'яті Вчителя.....	58
<i>Зозуляк О. І.</i> Спогад про Вчителя	63

<i>Кожевникова В. О.</i> Володимир Васильович Луць – взірець людяності та порядності.....	66
<i>Маріц Д. О.</i> Спогад про Володимира Васильовича Луця.....	70
<i>Міловська Н. В.</i> Щира вдячність дорогому Вчителю!	72
<i>Пленюк М. Д.</i> Вчителю! Перед ім'ям твоїм схиляюсь я...	75
<i>Саракун І. Б.</i> Спогади про Вчителя	79
<i>Сіщук Л. В.</i> Наставник від Бога	83
<i>Стецьків М. І.</i> Перша зустріч з деканом.....	88
<i>Ханик-Посполітак Р. Ю., Посполітак В. В.</i> Спогади про Володимира Васильовича Луця.....	89
<i>Мартинюк В. А.</i> Володимир Васильович Луць – надзвичайна людина, професіонал, мудрий вчитель, терплячий наставник.....	91

СПОГАДИ КОЛЕГ – ЧЛЕНІВ ВІДДІЛЕННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ НАУК

<i>Кузнцова Н. С.</i> Володимир Васильович Луць – один із фундаторів сучасної української цивілістики	95
<i>Дзера О. В.</i> Світлій пам'яті Володимира Васильовича Луця – видатного вченого, талановитого педагога, прекрасної людини ..	101
<i>Довгерт А. С.</i> Володимир Луць – душа наукового товариства....	105
<i>Кот О. О.</i> Володимир Васильович Луць – людина з великим серцем, науковець та наставник	108
<i>Харитонов Є. О., Харитонова О. І.</i> В. В. Луць та школи цивілістики і рецепції римського приватного права в Національному університеті «Одеська юридична академія» ...	114

СПОГАДИ КОЛЕГ З НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Шишка Р. Б. Величина бачиться і пізнається на відстані.....	121
Заїка Ю. О. Простота і шляхетність	125
Великанова М. М. Видатний вчений, мудрий наставник, досвідчений вчитель	130
Бичкова С. С. Володимир Васильович Луць – людина, яка осягає світ.....	134
Голубєва Н. Ю. Пам'яті Володимира Васильовича Луця.....	137
Жорнокуй Ю. М., Сліпченко С. О. Про значення наукової спадщини Володимира Васильовича Луця та перспективи її подальшого розвитку	139
Красицька Л. В. Спогади про видатного вченого, справжню людину – Володимира Васильовича Луця.....	147
Федорченко Н. В. Спогади про мудрого наставника	150

**ПЕРЕЛІК ДИСЕРТАЦІЙНИХ РОБІТ, ПІДГОТОВЛЕНИХ
І ЗАХИЩЕНИХ ПІД НАУКОВИМ КЕРІВНИЦТВОМ
ПРОФЕСОРА ВОЛОДИМИРА ВАСИЛЬОВИЧА ЛУЦЯ.....** 152

**ПЕРЕЛІК ДИСЕРТАЦІЙНИХ РОБІТ, ОФІЦІЙНИМ
ОПОНЕНТОМ ЩОДО ЯКИХ ВИСТУПАВ ПРОФЕСОР
ВОЛОДИМИР ВАСИЛЬОВИЧ ЛУЦЬ.....** 157

ФОТОСПОГАДИ..... 170

ПЕРЕДМОВА

11 грудня 2023 року професору, доктору юридичних наук, дійсному члену (академіку) Національної академії правових наук України, заслуженому діячу науки і техніки України Володимирі Васильовичу Луцю виповнилося б 90 років, але 05 січня 2021 року час розпорядився інакше – його не стало.

В українських цивілістів є добра традиція вшановувати своїх вчителів і колег, які пішли з життя, присвячувати їм свої наукові праці, проводити конференції, читання, круглі столи. Це важливо як для тих, хто їх знав і пам’ятає, так і для тих, хто знайомий із ними лише за науковими працями.

Основною ідеєю видання цієї книги є закріплення для сучасних і майбутніх поколінь відомостей про професійне та особисте життя видатної постаті вітчизняної цивіліс-

тики, ім'я якої назавжди вписане в історію нашої країни. Ми вшановуємо пам'ять видатної Людини, Вченого, Вчителя – доктора юридичних наук, професора, дійсного члена (академіка) Національної академії правових наук України, заслуженого діяча науки і техніки України Володимира Васильовича Луця, який відійшов у кращий світ, однак пам'ять про нього завжди житиме у серцях його рідних, учнів та колег.

При всій величї постаті Володимира Васильовича Луця – видатного вітчизняного вченого – він завжди залишався скромною та невибагливою людиною, повсякденно щиро виявляв як константу душевну приязнь до людей, його великий науковий та життєвий досвід, творчий потенціал служив підготовці молодих учених-правників. Приємно констатувати, що протягом усього свого життя Володимир Васильович не припиняв цієї діяльності, був великим Вченим та Вчителем, передаючи свої багатогранні знання молодим поколінням. І у кожного з численних учнів Володимира Васильовича залишилися свої спогади про наукові роки, які асоціюються передусім з посиленою взаємодією добра та наполегливості у досягненні мети, відповідальним ставленням до праці.

У цій книзі, яка опублікована відділенням цивільно-правових наук Національної академії правових наук України спільно з Науково-дослідним інститутом правотворчості та науково-правових експертиз, зібрані спогади рідних, друзів, учнів та колег Володимира Васильовича Луця, з якими Вчений багато років працював на науковій та освітянській нивах. У збірнику спогади розміщено у наступній послідовності: рідні, учні, друзі та колеги Володимира Васильовича Луця.

Ми щиро хотіли зробити цю книгу живою, цікавою і такою, що змусить кожного з нас вкотре з теплом у серці згадати про надзвичайно світлу Людину, видатного Вченого, Вчителя від Бога – Володимира Васильовича Луця. Сподіваємось, що нам це вдалося.

**З повагою до читача,
учні Володимира Васильовича Луця**

*доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
заслужений юрист України, академік-секретар
відділення цивільно-правових наук НАПрН України,
заступник директора Науково-дослідного інституту
правотворчості та науково-правових експертиз
НАПрН України з наукової роботи*
Андрій ГРИНЯК

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач відділу дослідження проблем правотворчості
та адаптації законодавства України до права ЄС
Науково-дослідного інституту правотворчості
та науково-правових експертиз НАПрН України*
Надія МІЛОВСЬКА

ЖИТТЄВИЙ І НАУКОВИЙ ШЛЯХ ЛЮДИНИ, ВЧЕНОГО, ВЧИТЕЛЯ – ВОЛОДИМИРА ВАСИЛЬОВИЧА ЛУЦЯ

Життєвий шлях Володимира Васильовича Луця розпочався 11 грудня 1933 року в мальовничому українському селі Рилівка Шепетівського району Хмельницької області. На превелике щастя нам поталанило разом з Володимиром Васильовичем там побувати, поспілкуватися з родичами, побачити сільську школу, яку часто згадував Володимир Васильович.

Дитинство В.В. Луця припало на нелегкі воєнні та повоєнні роки¹, однак спогадами зі свого дитинства, не дивлячись на буремність тих подій, Володимир Васильович завжди ділився з посмішкою на обличчі. Одного разу трапився цікавий випадок під час поїздки на загальні збори Національної академії правових наук України. Їхали автомобілем із професором *Дмитром Микитовичем Притикою*. В дорозі як завжди розмовляли про роботу, погоду, спорт тощо, дійшло до спогадів про дитячі та юнацькі роки. Слова так і залишилися б словами, якби не один випадок. Зупинилися пообідати у кафе «Три сестри», що знаходиться на межі Київської та Полтавської областей. Після смачного обіду вчені майже синхронно почали складати у серветки

---

¹ Окремі спогади про цей період свого життя Володимир Васильович відобразив у присвяченому 85-річчю з дня його народження і 55-річчю науково-педагогічної та громадської діяльності збірнику наукових праць «Актуальні проблеми приватного права». Тернопіль: Підручники і посібники, 2018. 336 с.

хліб, що залишився на столі, не зачіпаючи інші страви, які також залишилися. На здивоване запитання відповідь була доволі простою: якщо у тебе є хліб – у тебе є все! Відгомін голодного дитинства у діях цих поважних мужів сказав більше, ніж самі спогади, якими вони ділились.

З 1953 по 1958 роки Володимир Васильович навчався на юридичному факультеті Львівського державного університету імені Івана Франка (нині – Львівський національний університет імені Івана Франка) за спеціальністю «Правознавство» та здобув кваліфікацію «Юрист». Володимир Васильович часто згадував, що батько повіз документи до Львівського державного університету з чітким наміром подавати на фізико-математичний факультет, однак доля розпорядилася інакше.

Навчаючись у університеті (1957–1959 роки), В.В. Луць розпочав свою трудову діяльність як державний арбітр Львівського обласного держарбітражу. В 1959 році він вступив до аспірантури Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка (нині – Київський національний університет імені Тараса Шевченка), завершивши її у 1962 році успішним захистом дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук «Кількість і строки виконання в договорах на поставку продукції виробничо-технічного призначення». Зі спогадів Володимира Васильовича про цей період (крім знайомств з професором Г.К. Матвеевим, навчанням з Я.М. Шевченко) запам'яталась історія про його ранкові прогулянки з Володимирської гірки до Дніпра та окунання у річці аж до перших морозів.

Після успішного захисту дисертації Володимир Васильович повернувся до рідного університету, де працював доцентом кафедри цивільного права і процесу, а з 1976

по 1996 рік очолював її. У 1967 році отримав вчене звання доцента цієї ж кафедри. Упродовж 1968–1971 рр. та 1977–1980 рр. обіймав посаду декана юридичного факультету цього ЗВО.

У 1975 році В.В. Луць захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук на тему: «Проблеми своєчасного укладення і виконання господарських договорів». Вчене звання професора йому присвоєно у 1980 році. У 1993 році з моменту заснування Академії правових наук України (нині – Національна академія правових наук України) В.В. Луця обрано членом-кореспондентом, а у 2000 році – дійсним членом (академіком). У 2003 році присвоєно почесне звання заслужений діяч науки і техніки України.

З 1996 року Володимир Васильович, прийнявши запрошення декана юридичного факультету Прикарпатського університету імені Василя Стефаника (нині – Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника), очолив кафедру цивільного права та процесу цього університету, де працював до 2002 року. Цей період життя Вченого пов'язаний із започаткуванням на Прикарпатті школи корпоративного права. Зокрема, важливим його науковим проектом стало створення Лабораторії з проблем корпоративного права, що започаткувало традицію проведення щорічних всеукраїнських науково-практичних конференцій у м. Івано-Франківськ.

З 2002 року життя В.В. Луця пов'язано з переїздом до Києва, де Володимир Васильович протягом 2002–2013 років очолював кафедру цивільно-правових дисциплін Академії муніципального управління. З приходом В.В. Луця до цього навчального закладу забурило наукове та педагогічне

життя, проводилися наукові та науково-практичні заходи, приїздили читати лекції видатні цивілісти країни. В цей час на кафедрі розпочали свою наукову діяльність знані сьогодні вчені-правники – професори *Надія Васиївна Міловська* та *Дарія Олександрівна Маріц*.

Наступний період життєдіяльності В.В. Луця пов'язаний з роботою (спочатку за сумісництвом, а згодом у штаті) у Науково-дослідному інституті приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака Національної академії правових наук України, де Вчений упродовж 2005–2018 років обіймав посаду завідувача відділу проблем приватного права, а з 2018 року та до останніх днів свого життя – головного наукового співробітника.

Володимир Васильович Луць був членом робочої групи з розробки проєкту Цивільного кодексу України 2003 року, входив до науково-консультативних рад при Верховному Суді України, Вищому спеціалізованому суді України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищому господарському суді України. Був арбітром Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України, головою спеціалізованої вченої ради із захисту дисертацій у Науково-дослідному інституті приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України та членом спеціалізованої вченої ради із захисту дисертацій у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка.

Наукова діяльність Володимира Васильовича Луця стала підґрунтям формування наукової школи цивілістики, про що свідчить підготовка під його науковим керівництвом 11 докторів, 35 кандидатів юридичних наук, 1 доктора філософії зі спеціальності 081 Право, опонування численних

докторських та кандидатських дисертацій: І. А. Безклубого, С. С. Бичкової, О. М. Бірюкова, І. В. Венедіктової, О. І. Виговського, Н. Ю. Голубевої, І. В. Жилінкової, В. І. Кисіля, О. Р. Кібенко, Т. С. Ківалової, О. С. Кізлової, В. М. Кравчука, В. С. Мілаш, О. О. Отраднової, С. О. Погрібного, О. П. Подцерковного, В. В. Резнікової, Р. О. Стефанчука, Є. О. Харитонова, Р. Б. Шишки, В. Л. Яроцького та інших.

Основними напрямками наукової діяльності В. В. Луця були цивільне право, проблеми договірнього та корпоративного права. Він опублікував понад 400 наукових та навчально-методичних праць, серед яких: «Строки виконання договорів постачання» (1971), «Укладення та виконання господарських договорів» (1978) (рос.), «Господарський договір і ефективність виробництва» (1979) (рос.), «Окремі види договірних зобов'язань» (1992), «Строки захисту цивільних прав» (1993), «Зобов'язальне право» (у співавт., 1998), «Цивільне право України: Кн. 1 та 2» (у співавт., 1999, 2002, 2004, 2008, 2010), «Духовні цінності українського народу» (у співавт., 1999), «Контракти у підприємницькій діяльності» (1999, 2001, 2008), «Акціонерне право» (2004), «Здійснення та захист корпоративних прав в Україні: цивільно-правові аспекти» (у співавт., 2007); «Договірне право України: Загальна частина, Особлива частина» (у співавт., 2008, 2009), «Правовий статус непідприємницьких організацій» (у співавт., 2006), «Житлові спори у судовій практиці» (у співавт., 2008), «Корпоративне право України» (у співавт., 2010), «Зобов'язальне право України» (у співавт., 2011), «Особливості здійснення суб'єктивних прав учасниками цивільних відносин» (заг. ред., у співавт., 2011), «Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар»

(у співавт., 2011), «Деякі аспекти правового регулювання договірних відносин у господарській діяльності» (2012), «Вибрані праці» (2014), «Строки і терміни в цивільному праві» (2013), «Право власності на житло в Україні» (у співавт., 2016), «Договірне регулювання приватноправових відносин в умовах євроінтеграційних процесів в Україні» (у співавт., 2017), «Новітні підходи до розуміння юридичних фактів у механізмі правового регулювання приватних відносин» (у співавт., 2019), «Оновлення договірного регулювання приватноправових відносин в Україні» (у співавт., 2020).

В.В. Луць мав значну кількість нагород, зокрема у 2009 році нагороджений Грамотою Верховної Ради України, у 2014 – Почесною грамотою Верховного Суду України, у 2018 – Почесною грамотою Кабінету Міністрів України, лауреат Премії імені Ярослава Мудрого в номінації «За видатні заслуги в законотворчій, судовій і правозастосовчій діяльності» (2014), почесний професор Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (2011).

Помер Володимир Васильович Луць 05 січня 2021 року у м. Києві та похований у селищі Чабани, що під Києвом.

Андрій ГРИНЯК

Надія МІЛОВСЬКА

СПОГАДИ ВОЛОДИМИРА ВАСИЛЬОВИЧА ЛУЦЯ ПРО ДИТИНСТВО, КОЛЕГ, ОДНОДУМЦІВ²

Війна застала нашу сім'ю в селі Сьомаки Хмельницької області. Жили ми у приміщенні семирічної школи, в якій мій тато був завідуючим школи.

Пам'ятаю, напередодні війни проводились збори резервістів, і військові зайняли на кілька днів у школі класні кімнати. Після їх перебування у школі довго не вивітрувався запах нових чобіт та обмундирування, яке видали резервістам.

Ще одна подія сталася вже під час війни, але ще до окупації нашої території німцями. В якийсь із днів на колгоспному полі приземлився літак – розвідник. Коли ми, дітвора, прибігли до літака, то пілот запитав, чи немає німців у селі. У цей час усі побачили, що в напрямі до м. Берездова (тоді районний центр) летить літак, який наш льотчик назвав ворожим. Наш літак легко піднявся вгору і полетів у невідомому напрямку...

Тоді по радіо оголосили початок війни... Сільське керівництво (голова сільради, голова колгоспу, парторг, директор школи) прийняли рішення їхати в евакуацію. Нам виділили з колгоспу підводу та двоє коней. І ми поїхали в напрямку до м. Шепетівки, але не доїхали до неї і зупи-

² Ці спогади Володимира Васильовича Луця були опубліковані у збірнику наукових праць «Актуальні проблеми приватного права» до 85-річчя з дня народження і 55-річчя науково-педагогічної та громадської діяльності Володимира Васильовича Луця. Тернопіль: Підручники і посібники, 2018. 336 с.

нились у с. Романові, де жила моя бабця по маминій лінії. Ходили різні чутки про те, що всі дороги на схід вже перекриті німецькими танками, отже їхати десь далі на схід немає сенсу. Через село Романів у напрямку до Шепетівки відступали колони бійців Червоної Армії. Сумно було дивитися на цих стомлених і голодних людей, яких військовий обов'язок гнав у невідомість.

Через деякий час ми повернулися до с. Сьомаки, де проживали до «евакуації».

Чим запам'ятався початок німецької окупації в житті села? Німці рідко приїжджали в село. Зате «порядок» наводила поліція, представників яких вербували з числа місцевих жителів, переважно з тих, хто раніше вороже ставився до радянської влади. Почалося «полювання» на молодих хлопців і дівчат, яких направляли на примусові роботи до Німеччини. Уникнути такої «вербовки» вдалося маминій сестрі Поліні та брату Андрію, які переховувались на горищі школи, поки не завершилась ця «кампанія».

На одному вчинку, який за можливими наслідками нами – підлітками тоді не був усвідомлений, хочеться особливо наголосити. Недалеко від сільради біля річки до війни почали будувати баню, однак будівництво не завершилось: залишилось приміщення, в якому була велика яма (без води), вікна незасклені. Хоч баня була закрита на замок, але вона служила нам своєрідним «штабом», куди ми проникали через вікно.

Одного дня в село привезли велику партію гіпсових горельєфів Гітлера і помістили їх в недобудованій бані, щоб згодом роздати жителям села. Не знаю, чи ми з другом тоді розуміли, хто ж зображений на горельєфі. Але коли ми почали кидати один за одним горельєфи в яму, то одержували

задоволення від тих звуків, що виникали, коли куски розбитих горельєфів розліталися на дні цієї ями.

Сільський староста почув дивні звуки, що доносилися від бані, прибіг до бані (очевидно, без ключів, щоб відкрити приміщення). Він помітив нас, але не міг нічого зробити, щоб нас піймати. В якийсь момент, коли староста був на другій стороні біля будівлі, через вікно ми вискочили з бані і побігли до ставка. Староста побіг за нами, але не догнав. Потім він сказав моєму татові, що це його син розбивав горельєфи Гітлера, але тато заперечив це, і справа на цьому закінчилась.

Ще одну «акцію» проти окупантів учинили ми з мамою влітку 1942 року: врятували нашу корову від навали гітлерівської армії. В один із днів у село нагрянула команда із німців та поліцаїв і всю худобу, що паслась на пасовищі, зігнали до будинку сільської управи, щоб відправити на м'ясопереробку. До цього табуна потрапила і наша корова. Коли ми з мамою підійшли до огорожі, то корова пізнала свою хазяйку і підійшла до хвіртки. Залишилось тільки відкрити її. Але тут стояв німець – вартовий. Щоб якось задобрити його, мама швидко побігла до квартири, де ми проживали, принесла кусок хліба, сало і самогонку, і дає цей мотузок вартовому. Однак він відмовлявся його взяти: «найн, найн». Як зараз перед очима зріє постать цього вояка – інтелігента: зеленувата шинель і картуз, окуляри на носі, гвинтівка на плечах. Мабуть, через певні обставини він служив у тилових військах, а не на передовій. По нинішній день я згадую подальші події того дня. Мама тримає руку на клямці, а вартовий наче не бачить цього і пішов у напрямку до іншого вартового, що стояв на протилежному куті загороди. Мама наважується відкрити хвіртку, і наша корова, і ще кілька корів буквально виліта-

ють з неволі. Я швидко загнав корову у хлів, а ми з мамою закрились у хаті. Ніхто за нами не погнався і вслід не стріляв. Оцінюючи тепер події того дня, хочу сказати, що й серед окупантів траплялись люди (як у цьому випадку), які були чуйні до людського горя.

Трагічні події трапилися у нашій родині восени 1943 року. Тато звертається до мами: «Давно вже немає чуток про наших родичів. Може, підеш і провідаєш їх?». Родичі по лінії тата жили в с. Корчик, а по лінії мами – в с. Романів. Добратись із с. Сьомаки до с. Корчик за 15 км можна було тільки пішки. От підходить вона до села, а там в центрі чути постріли, горять хати, людей не видно на вулиці. Почекавши на околиці, поки не стихла стрілянина, мама наважується йти в село і застає таку картину. На подвір'ї татових батьків стоїть труна, в якій хоронять мою бабцю. Що трапилось? Розповідають люди, що прийшли на похорон. Через село проходив загін власівців, які відступали на захід у напрямку до м. Шепетівки. Двоє бандитів знайшли молодого хлопця і запитали його, в якій хаті живуть партизани, бо вони хотіли б перейти до них. Хлопець показав на хату, де жили моя бабця з дідом. Брат Андрій дійсно був зв'язаний з партизанами, але в той час дома його не було. Бандити увірвалися до хати, застали там мою бабцю і почали допитувати, де її син. Вона сказала, що нічого про нього не знає. Тоді вони вбили бабцю, підпалили хату, застрілили хлопця, що показав на хату партизана. Коли сусід вийшов і запитав бандита, чи можна йому гасити вогонь, що перекинувся на його хату, то у відповідь бандит вистрілив йому в око. Дідусь з онуками сховався у клуні, і вони залишились живими.

Після того, як стихла стрілянина, і загін власівців рушив до наступного села Романова, почали споряджати

бабцю для похорону. Як тут почулося, що до села наближається новий загін. Люди почали розбігатись хто куди: в ліс, на огороди, залишивши труну з померлою посеред двора. Але цей загін пройшов селом без інцидентів. Бабцю поховали. Світла їй пам'ять!

Наступного дня мама із своєю сестрою, що проживала в с. Корчик (про трагічну долю її розповім далі), вирішили піти у с. Романів провідати своїх родичів. Пішли городами, а не головною дорогою, якою йшли власівці. Коли побачили їх бандити, почали стріляти по них, і вони попадали на землю. На підвір'ї хати, де жила їхня мама (тато помер у 1940 р.), вони застали таку картину. Німець на польовій кухні готував їжу для своїх вояків і заставив жінок перебирати руками зерно. Чути було розмову російською мовою. Повернувшись додому (с. Сьомаки), мама розповіла про трагічні події тих днів.

Якось одного дня я сиджу дома, переключаю програми передач і випадково натрапив на передачу одного з московських телеканалів, в якій у хвалебній формі розповідають про «подвиги» генерала Власова та його Російської визвольної армії (РОА), подають його як героя Росії, що боровся проти сталінізму. Передача вразила тим, що автори ставили за мету «обілити» зрадника вітчизни та його приспівників. Відомо, що «власівська» армія складалась з радянських солдат, які разом з Власовим потрапили в оточення в ході військових дій, які без продовольства і боєприпасів «гнили» у псковських болотах. Їм нічого іншого не залишалось, як іти з Власовим у полон до німців. Але було в тій армії й чимало відщепенців, які вороже ставились до радянської влади, злочинців, що повтікали з тюрем.

У 1947 р. наша сім'я переїхала до м. Славута. Там, закінчивши семирічну школу, я вступив до Славутського

педагогічного училища, а після закінчення навчання в педучилищі у 1953 р. вступив до Львівського університету ім. І. Франка на юридичний факультет.

Після війни в кінотеатрах перед початком фільмів демонструвались кіножурнали, в яких висвітлювались поточні події. В одному з кіножурналів, пам'ятаю, показали завершення судового процесу над Власовим та генералами його штабу в РОА. Військова колегія Верховного Суду СРСР винесла вирок: засудити Власова (звання генерала його раніше позбавили) до смертної кари через повішання.

На обличчі підсудного після оголошення вироку суду з'явилася гірка гримаса.

* * *

Без втрат і горя не обійшлося і в маминій родині. Її брат Василь (льотчик) був призваний до армії і загинув у перші дні війни. Другий брат – Зіновій (Зінько) був членом партії і залишений для підпільної роботи, був заарештований і згодом розстріляний окупантами.

Трагічна доля спіткала мамину сестру та її дітей, що проживали в с. Корчик. На початку 1944 р. у село увійшла частина Червоної Армії, і в хаті сестри розмістили старшину цієї частини. От він просить хазяйку розпалити піч, щоб підсушити боеприпаси. В якийсь момент ці боеприпаси розігрілись настільки, що стався вибух, загорілась хата, від одержаних опіків мамина сестра відразу померла, а її діти захворіли і згодом померли.

Невідомо, чи поніс хтось тоді покарання за вчинений злочин, чи за принципом «війна все спише» людські жертви і матеріальна шкода розглядались просто як нещасні випадки.

* * *

І ще про одну подію часів війни

Коли через село пройшли частини нашої армії, в окопах знаходили чимало цілих патронів. У кінці шкільного садка розклали вогнище і давай кидати у вогонь патрони, ховаючись за дерева. Я кинув патрон, але пострілу чомусь не було. Тоді я палицею поворушив жар у кострі і в цей момент відчув, як куля просвистіла повз скроню...

Мабуть, врятувало мене від смерті Боже провидіння!

* * *

Особлива моя шана і вдячність видатним вченим професорам: Олімпіаду Соломоновичу Іоффе, Олександру Анатолійовичу Пушкіну, Валентину Карловичу Мамутову – офіційним опонентам по моїй докторській дисертації «Проблеми своєчасного укладення та виконання господарських договорів» (1975 р.).

Користуючись нагодою, хочу розповісти всім читачам про два епізоди спілкування з професором О.С. Іоффе і професором О.А. Пушкіним.

Так, у 1965 р. була опублікована колективна монографія ленінградських цивілістів «Договори в социалистическом хозяйстве» під редакцією проф. О.С. Іоффе. Наша кафедра запросила його з дружиною приїхати до Львова для обговорення цієї монографії. Після обговорення я запросив їх відвідати музей архітектури і побуту, що знаходиться на Кайзервальді – у парку, неподалік від моєї квартири.

Після екскурсії я запросив гостей разом із доцентами А.М. Савицькою та А.Й. Пашуком до нашої квартири. Під час обіду на столі поставили глибоку миску з підсмаженими грибами (опеньками), які ми з дружиною влітку

збирали у лісах Львівщини, смажили і закривали у скляні банки. Коли миска спорожніла, Олімпіад Соломонович запитав, чи є у нас ще такі грибочки. Звичайно, нова порція грибів швидко зайняла місце на столі.

О.С. Іоффе і А.Й. Пашук виявились цікавими співрозмовниками, знавцями анекдотів, якими вони жваво обмінювались під час обіду.

Коли я був деканом юридичного факультету Львівського університету, ми запросили професора О.А. Пушкіна бути головою державної екзаменаційної комісії з випуску молодих спеціалістів. В один із днів між іспитами була організована поїздка у Закарпаття. Нас добре приймали і частували закарпатським вином. Коли ми вже повертались у Львів, Олександр Анатолійович, під впливом вражень від поїздки, склав вірш (пісню), яка так починалася з першого куплету:

*«Маричка, милая, дитя Карпат,
тебя красивее я не встречал девчат».*

А ми підспівували йому:

*«Кохана дівчино,
ти прийди, ти прийди,
я буду ждять тебе коло верби».*

Дуже шкода, що такі непересічні постаті, як О.С. Іоффе, О.А. Пушкін, А.Й. Пашук, А.М. Савицька, рано пішли з життя...

**СПОГАДИ
ПРО
ВОЛОДИМИРА
ВАСИЛЬОВИЧА
ЛУЦЯ**

СПОГАДИ РІДНИХ

Спогад про коханого чоловіка, найвірнішого і найвідданішого друга

Луць Галина Євгенівна

кандидат філософських наук

Володимир Васильович назавжди запам'ятався мені таким – шляхетним, порядним, усіма шанованим, з дивовижним самовладанням, витримкою та силою волі. Спритний мисливець та рибалка, пристрасний фанат футболу, він захоплювався спортом, його ранок щодня починався із зарядки на свіжому повітрі. Завжди гладко поголений, бездоганно одягнений, підтягнутий. Відкритий до нового, спрямований у майбутнє та готовий експериментувати, Володимир Васильович у той же час цінував свої спогади і зберігав на полицях кабінету безліч пам'ятних для нього дрібниць про події, які давно минули. Тут десятки листів, програми конференцій і театральних вистав, маса листівок, надісланих з різних міст учнями, фотографії людей, з якими зустрічався на полюванні, риболовлі, конференціях, подорожах та відпочинку. Кожен пам'ятний листок мав своє особливе місце у його житті. Звичайно, варто було б такі пам'ятки хронологічно впорядкувати, але часу на це ніколи не було.

Іноді романтичний, часом сентиментальний, Володимир Васильович все ж таки насамперед був реалістом, налаштований на реалізацію своїх ідей та практичну їхню віддачу.

Мій чоловік ніколи не скаржився на труднощі, хоча вони нерідко траплялися. Він приваблював мене терплячістю та дружелюбністю, повною відсутністю агресії та дратівливості. Захоплювала його постійна незворушність, терпимість до моїх жіночих слабкостей та витівок. Йому не були властиві марнославство і гордість. Повністю відсутня були холодна зарозумілість і зверхність. Брехливість і неробство були чужі його натурі і викликали у нього огиду до людей пустих і балакучих. З ним я почувалася надійно.

Звичайно, не існує готового рецепту щасливого шлюбу, кожен знаходить власні методи. І це не кулінарні пропорції при випіканні бісквіту, для якого достатньо борошна, яєць та цукру – мистецтво кохання набагато складніше, ніж кулінарія. У житті недостатньо використовувати п'ять ложок терпіння, п'ять мірок співпереживання та п'ять грамів смиренності, щоб виникли чудові, незрівнянні стосунки, які переживуть труднощі долі. Та й чи варто повторювати чужі рецепти? Може, саме в створенні власних унікальних взаємин, властивого тільки нам досвіду і полягав наш багаторічний гармонійний зв'язок, колись сируватий, іноді – трохи сухий, а то й підгорілий, проте – тривалий і привабливий. Це таке неймовірне почуття тяжіння, розуміння, єднання з дорогою людиною, що ні з чим порівняти не можна. Магічний зв'язок. Те, чому не можу дати назву. Те, що нас приваблювало одне до одного і не хотіло відпускати. Приголомшливе диво.

Коли існує турбота, прихильність, доброта, духовне взаємопроникнення, налагоджене життя, тоді й любов стає спокійна, домашня. Надійна. Так сталося і у нас з Володимиром Васильовичем. Ми пережили біль та страждання рідних людей, випробували гіркий смак втрат. Дізнали-

ся, що таке боятися за своє та за життя близьких. Кудись зникли спокій і впевненість у майбутньому, зате з'явилися досвід і розуміння того, що відбувається.

У моєму чоловіку об'єдналися сила, воля, розум і рішучість перемагати свої недуги. І як не захоплюватися цією людиною.

У мене був найвірніший і найвідданіший друг. Життя без нього продовжиться, але це буде вже зовсім інше життя.

Спогади про дідуся

Смірнова Софія Матвіївна

магістр з політології та прав людини,

Лондонська вища школа економіки та політології

Коли трапилася нагода написати спогади про свого дідуся для цієї книги, я, майбутній юрист, довго думала над завданням. Слово «спогади» мені не вкладалося в голову, адже воно створювало відчуття якогось далекого минулого. А ті яскраві моменти життя (а їх безкінечна кількість), проведені з дідусем, не відчуються такими давніми. Тому писатиму про дідуся, про себе і про наші пригоди разом, начебто це все було вчора, адже пам'ять про нього жива.

Мені дуже пощастило мати такого дідуся. Не знаю в кого як, але в мене був найкращий. Як багато хто знав, він міг бути серйозним, суворим, професійним – але зі мною він завжди був веселим і дозволяв мені все. Купляв будь-які цукерки, що їх забороняли батьки, ходили з ним на найновіші фільми, він бігав та бавився зі мною все літо, коли ми відпочивали у санаторії під Києвом. Найяскравіші спогади в мене про дідуся саме там, в Пущі. Зранку ходили разом на озеро. Дідусь туди приходив займатись спортом ще до сніданку, і займав нам найкращі місця на пляжі! Дідусь завжди казав: «Соня, завжди треба засмагати і на сонечку грітись влітку, але після 12 треба ховатись!».

Дідусь мене багато чому навчив. Завдяки йому і його небувалому терпінню я тепер вмю плавати, їздити на ве-

лосипеді та танцювати вальс. Він навчив мене як важливо займатись спортом, гарно вдягатись, смачно їсти і ніколи ні про що не шкодувати. Я вже доросла, але як і він до останнього свого дня, продовжую вчитися, допомагати іншим та щиро цінувати життя.

Тепер у мене останній рік навчання на юридичному факультеті і вже наступного року починаю працювати в Американській комерційній юридичній фірмі. Спілкуючись з науковцями та юристами комерційної галузі, я пишаюсь тим, що я онука Володимира Васильовича Луця, адже його ім'я знають всі, навіть мій керівник по арбітражній практиці в Лондоні!

Деда, я за тобою дуже сумую і сподіваюсь, що ти бачиш все, чим я тепер займаюсь. У нашій рідній Україні зараз повномасштабна війна. Я останні півтора роки працюю на військових базах в Англії військовим перекладачем і допомагаю нашим хлопцям навчатись у Великій Британії. Ти завжди пишався, коли я намагалась розмовляти українською, а зараз дивись – спілкуюсь щодня та ще й роблю переклади з англійської на різні теми – від лекцій про міжнародне врегулювання збройних конфліктів до інструкцій з танкової механіки. А свій юридичний контракт починаю через рік і отримаю кваліфікацію юриста, як ти завжди мріяв.

Я часто про тебе думаю і сподіваюсь, що твої знання, витривалість, терпіння, віра у справедливість, а найголовніше, твоє вміння жити яскраво, з позитивом, допомагати іншим і насолоджуватись життям усім серцем, буде і в мені.

Ти – моє натхнення.

Дякую за все, люблю тебе, Деда!

СПОГАДИ УЧНІВ

Велич Людини, Вченого, Вчителя

Гриняк Андрій Богданович

професор, доктор юридичних наук,

член-кореспондент НАПрН України,

заслужений юрист України,

академік-секретар відділення цивільно-правових наук

НАПрН України

Велич людини – у її здібності мислити

Б. Паскаль

«Справжній Учитель не той, хто тебе постійно виховує, а той, хто допомагає стати самим собою». Саме цими рядками, що прочитав на сторінках мережі *facebook*, хочу розпочати спогад про Величну Людину, Вченого, Вчителя – Володимира Васильовича Луця.

11 грудня цього року Володимир Василювичу мало б виповнитися 90 років. Із задоволенням людини, яка любить життя, відзначав свої дні народження Володимир Василювич, приймав гостей, радів телефонним дзвінкам та завжди бажав щось у відповідь тому, хто вітав його.

Щиро радію виходу цієї книги спогадів для теперішніх та майбутніх поколінь про доктора юридичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України, академіка Національної академії правових наук України Володимира Василювича Луця. Постать Володимира Василювича назавжди вписана в історію нашої країни та вітчизняної цивілістики.

Знайомство з Вчителем. Саме в дитячі роки відбулось моє знайомство з цією Величною Людиною. 1996 рік, заклопотані батьки готуються до приїзду важливого гостя. Мати клопочеться на кухні, батько готує все для мангалу, нас з братом відправили прибирати у домі. Хто ж цей гість, що так неочікувано організував такий рух у домі, промайнуло у моїй голові?

Цим гостем був Володимир Васильович Луць – Людина, яка відіграла надзвичайно важливу роль у моєму житті, Вчитель, наука якого дозволяє сміливо крокувати по життю.

У цей вечір, як тепер усвідомлюю, відбувся вибір моєї майбутньої професії. З притаманною Володимирі Васильовичу інтелігентністю він розпитував про успіхи у навчанні, спорті, вподобаннях. Розповідав про Львівський державний університет імені Івана Франка (нині – Львівський національний університет імені Івана Франка), випускником якого є мій батько, про інші університети країни, зокрема про Київський державний університет імені Тараса Шевченка (нині – Київський національний університет імені Тараса Шевченка), в якому Володимир Васильович навчався в аспірантурі. За цими розмовами промайнув вечір та остаточно зміцнилося моє бажання стати юристом.

Вплив на долі людей. Далі були роки навчання в університеті, де цивільне право викладав Володимир Васильович. Скільки цікавих спогадів вириває в пам'яті з того періоду, але найбільше запам'ятався один з них. Володимир Васильович у притаманній лише йому спокійно притишеній манері читає лекцію з Особливої частини цивільного права, один зі студентів своїми розмовами створює шум в аудиторії. Уже й інші студенти роблять йому зауваження, коли

Професор, який ніколи не дозволяв собі підвищувати голос, запрошує цього студента на засідання очолюваної ним кафедри, яке мало відбутися в той же день. Наступного ранку увесь курс з нетерпінням чекав розповіді на тему: що ж було на тому засіданні? Потрібно було бачити той блиск в очах, з яким студент розповідав про здивування викладачів кафедри щодо його присутності на засіданні, запропоновану йому Володимиром Васильовичем чашку чаю, про підготовку кафедри до конференції, про видання навчального посібника, про зміну методики проведення семінарських занять, зважаючи на існуючий проєкт Цивільного кодексу... і ні слова про його поведінку на лекції. Цей студент згодом став аспірантом Володимира Васильовича.

Вміння дивитись у майбутнє. Щодо лекцій Професора, манери викладання матеріалу, методик проведення занять варто зупинитись окремо. 2000-й рік, Володимир Васильович розповідає про роботу над новим Цивільним кодексом України, про обговорення відповідних його статей, глав, розділів та книг у санаторіях Пущі-Водиці, залах Київського регіонального центру Академії правових наук України, комітетах Верховної Ради України, Адміністрації Президента України. Про перипетії та тортури першого проєкту Цивільного кодексу України, про вето Президента України. Слухаєш, вбираєш як губка кожне слово, кожну емоцію та не віриш, що маєш змогу спілкуватися з розробником Цивільного кодексу України. Уже в цей час Володимир Васильович вів лекційні заняття з використання порівняльно-правового методу, порівнюючи діючі тоді норми ЦК 1963 р. з положеннями проєкту нового ЦК України. Те ж саме він вимагав від викладачів, які вели семінарські заняття. Завдання не з легких для студента, але ще більш

складним воно було для викладача, адже потрібно було готувати підбірку матеріалів як за діючим ЦК 1963 р., так і за проєктом нового Кодексу. Зате у 2004 році на державному іспиті (нагадаю, що Кодекс було введено в дію з 01 січня 2004 року) ми орієнтувалися в положеннях нового кодифікованого акта, який вже діяв майже півроку, доволі непогано. От тоді весь курс по-справжньому зрозумів слова Професора, проголошені ним на першій лекції, що ми вивчатимемо як положення діючого тоді ЦК 1963 р., так і положення нового ЦК України, і це буде нелегко. Але все це нам значно полегшить професійне життя у майбутньому. Так і сталось, за що дотепер чую слова вдячності однокурсників, адресовані Професору Луцю.

Вміння працювати не лише пером. Не можу не пригадати ряд історій, пов'язаних з відвідуванням дачі Володимира Васильовича. Невеличкий будиночок під Львовом з інтригуючою назвою дачного масиву «Львівська Швейцарія». Правильної форми земельна ділянка з охайним садочком на ній. Поруч красиве озеро та ліс. Вперше туди я потрапив у 2000 році і це стало доброю традицією, яку не пропускав більше жодного разу. Володимир Васильович завжди уважно ставився до планування та організації цієї поїздки. Напередодні ми обов'язково відвідували продуктовий ринок м. Івано-Франківська, де у знайомих продавців Володимир Васильович купував м'ясо, сало, гриби та інші смаколики. За тиждень-півтори до поїздки квасив за власною рецептурою помідори. Виїжджали ми рано-вранці з Івано-Франківська, один чи два екіпажі. Зазвичай там уже очікували гості Володимира Васильовича зі Львова. Скільки різних знайомств з цікавими людьми відбулось саме на цій дачі. Вчитель завжди радо представляв людей один одному та ра-

дів, якщо таке знайомство було їм корисним. Розпочинався збір врожаю яблук, груш, слив, косіння трави, паління багаття, прибирання будиночку тощо. Все це супроводжувалося сміхом, жартами, піснею. Після завершення робочих процесів, коли багаття вже догорало, розпочинався процес приготування та споживання страв на вогні. Та яке ж застілля без гарних українських пісень, їх Володимир Васильович знав сотні.

Як тебе не любити, Києве мій. Далі було навчання в аспірантурі, підготовка під керівництвом Володимира Васильовича дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата, а згодом і доктора наук. Після завершення навчання в університеті в одній з розмов з Володимиром Васильовичем запитав його поради та благословіння на вступ до аспірантури рідного університету. Володимир Васильович, який на той час за запрошенням академіка Олександра Дмитровича Крупчана переїхав до Києва, де поєднував наукову роботу в Науково-дослідному інституті приватного права і підприємництва АПрН України (нині – Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України) з завідуванням кафедри в Академії муніципального управління, схвалив таке бажання та з посмішкою порадив подумати над переїздом до Києва. Після сімейної ради вибір було зроблено. Так з легкої руки Володимира Васильовича моє життя пов'язалось зі славним та уже давно по справжньому рідним мені містом Києвом.

Роки навчання в аспірантурі промайнули швидко і ось уже науковим співробітником Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва АПрН України біжу до Вчителя в Академію муніципального управління,

де отримав запрошення попрацювати за сумісництвом доцентом очолюваної Володимиром Васильовичем кафедри. Цей період мені подарував чудові знайомства з викладачами кафедри та учнями Володимира Васильовича – *Надією Василівною Міловською* та *Дарією Олександрівною Маріцю*. Зажди вражала чуйність, з якою Володимир Васильович ставився до них, та їх таке ж ставлення до нього. Ці теплі стосунки вони зберегли до останніх днів життя Вчителя. Пригадую як Дарія Олександрівна захищала докторську дисертацію з іншої спеціальності, в іншій спеціалізованій вченій раді, а Володимир Васильович, який тоді вже хворів, на моє здивування, навіть їхати і чим ми їй допоможемо, відповів – підтримаємо своєю присутністю. Так і сталося.

Наступний етап наукового життя Вчителя пов'язаний з переходом на основне місце роботи до Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака Національної академії правових наук України, де до того Володимир Васильович працював за сумісництвом. Цей етап переходу пов'язаний не з примхою Володимира Васильовича чи якоюсь конфліктною ситуацією, а з ліквідацією Академії муніципального управління, що ще раз підкреслює його вірність науково-педагогічному колективу.

У НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України Володимир Васильович очолював відділ проблем приватного права та спеціалізовану вчену раду з захисту кандидатських та докторських дисертацій. Чого тільки вартували засідання відділу під головуванням Вчителя. Не буду акцентувати увагу на непростих характерах науковців, кожен з яких вважає свій напрям дослідження надважливим. З яким захопленням,

подекуди навіть здивуванням, я переймав досвід Володимира Васильовича управління непростим колективом учених-правників.

Багато дисертантів захищалося у очолюваній Володимиром Васильовичем спеціалізованій вченій раді. Надзвичайно цінним для мене, і усвідомив це вже будучи головою спеціалізованої вченої ради, є перейнятий у Володимира Васильовича досвід ведення такого роду заходів. Учений жодного разу не дозволив собі підвищувати голос, повчати дисертантів, які не завжди дослухаються до порад щодо дотримання процедури захисту.

Бути Людиною на землі. Пригадую один випадок, коли до нашого кабінету зайшов аспірант Володимира Васильовича. Вчитель представив його як аспіранта з Івано-Франківська, розпитав як він доїхав, чи пообідав і коли почув негативну відповідь одразу ж почав клопотати за столом. З потаємних місць нашого кабінету дістав хліб, ковбасу, сир, печиво. Ми всі разом пообідали і лише після цього Володимир Васильович розпочав обговорення розділів дисертації цього аспіранта. Пройшли роки, аспірант успішно захистив дисертацію, давно впевнено крокує по життю, а цей випадок завжди пригадує з величезною вдячністю та шаною. І таких прикладів прояву людяності Вчителя можна пригадати сотні!

Турбота про ближнього. Скільки теплих спогадів пов'язані з подорожами на різного роду наукові заходи, що відбувалися у країні. Володимир Васильович любив такі поїздки. Жартома його колеги та друзі називали Доктором географічних наук або ж Подорожником. Не було такого місяця в році, щоб Володимир Васильович кудись не вирушав. То в Одесу на опонування, то в Харків на конферен-

цію, то до рідного Львова у справах, про Івано-Франківськ зупинюсь окремо. Любив Вчитель подорожувати та відкривати нові місця нашої красивої країни своїм колегам. Пригадую поїздку на конференцію, яка проводилась у Залізному Порті Херсонської області. Травень, спека, сонце і солоне повітря свідчили, що море десь поруч. Організатори затягнули з початком заходу, далі все пішло зі значним зміщенням у часі, бажаючих виступити теж немало, а сонечко вже котилося за обрій. Вийшов за трибуну Володимир Васильович, який відкрив цей захід та на всі мої вмовляння піти до моря віджартовувався, що своїх ми не залишимо, щоб їх тут не скривдили, запропонував продовжити ці цікаві дискусії на березі моря, де вже нас чекала смачна вечеря, море, сонце, пісок. Через 15 хвилин в залі не залишилось нікого.

Людина, відірвана від природи, черствіє душею. Окремо варто пригадати тісний зв'язок Володимира Васильовича з Івано-Франківським краєм. Працюючи та проживаючи в Києві, Володимир Васильович не поривав свої відносини з Юридичним інститутом Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, з багаторічним керівником цього інституту *Валентиною Антонівною Васильєвою*. Зокрема, він і надалі залишався професором кафедри цивільного права за сумісництвом та ідейним натхненником створеної у 2001 році Лабораторії проблем корпоративного права НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України.

З легкої руки Володимира Васильовича на Івано-Франківщині побувало більшість його колег, яким він із задоволення відкривав справжню красу цього краю. Скільки колег навіть на сторінках цієї книги згадують різні подорожі з Володимиром Васильовичем в Карпати, стежками

Олекси Добуша, схилами та крутими поворотами Дністра, Черемоша, Прута.

Пригадую одну з історій, коли Володимира Васильовича запросили сходити по гриби. Місцевість не з легких, адже постійно потрібно підніматись вгору або ж спускатись вниз. Всі розійшлись хто куди, лише перегукуємось, щоб не загубитись у горах. Володимир Васильович йшов стежкою. Коли ми зійшлись у визначеному нашим супроводжувачем місці, з'ясувалось, що Вчитель зібрав найбільшу кількість білих грибів. На здивоване запитання всіх, як так сталось, відповідь була доволі простою: в цій справі потрібно не бігати по горах, а дивитись під ноги. Мене ж в той день вразило інше. Хлопча, який нас супроводжував, допивши воду, жбурнув пляшку в ліс. Володимир Васильович підняв її і не випускав аж до повернення в готель.

Пізнанням рухає допитливість. Грудень 2013 року, святкування 80- річчя Вчителя, величезна кількість привітань та побажань, святкування у Київському регіональному центрі НАПрН України, Науково-дослідному інституті приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, Київському університеті права НАН України. Після одного з таких святкувань повертаємося з Володимиром Васильовичем додому, запросивши з нами професора *Дзеру Олександра Васильовича*, який живе поруч. Проїжджаючи один з закладів харчування, що знаходився на р. Дніпро, вирішили заїхати на каву. Офіціант прийняла замовлення, очікуємо, аж тут працівник цього закладу несе кальян. На запитання Володимира Васильовича, що це за річ, він, будучи носієм мусульманських традицій та знавцем цікавих історій, розповів одну з них про культуру куріння кальяну. Запитавши, чи хтось з нас про-

бував таке, Володимир Васильович, не дочекавшись відповіді, вже замовляв «кальян на вині». Щойно нам принесли розпалений кальян, Володимир Васильович попросив цього ж чоловіка провести нам відповідну церемонію, сам же, зробивши один лише вдих, сказав, що тепер він і це пробував, однак куріння «не його» і відставив трубку в бік. Далі присутні ділилися спогадами, коли і за яких обставин пробували курити цигарки, що супроводжувалося веселим сміхом. Мені ж запам'яталося ось це бажання Вчителя самому поспостерігати за відповідною церемонією та продемонструвати її нам.

Бажання жити, повноцінно жити. Вражав позитивний настрій Володимира Васильовича, який він демонстрував завжди, навіть в часи важкої недуги, яка його спіткала. Життя Вчителя поділилося на етапи перебування у клініці «Феофанія» та вдома. Як же він чекав настання того другого етапу, коли медики відпускали його додому, разом із тим він щиро радів відвідувачам, коли перебував у Феофанії. Надзвичайно важливу місію в той нелегкий час виконали учні – *Вікторія Кожевникова, Надія Міловська, Мар'яна Пленюк*, які часто відвідували його.

Пригадую одну з історій, коли на наступний день після свого дня народження, приїхав у Феофанію. Під час прогулянки Володимир Васильович запропонував відсвяткувати день мого народження. Це вересень, прекрасна погода, розкішний парк. В автомобілі у мене було все необхідне, крім їди, яку дозволялось їсти Володимирі Васильовичу, на що Вчитель з візка, на якому пересувався, вийняв свої улюблені смаколики, дбайливо приготовлені для нього однією з учениць – смачнезні сирники. Святкування вдалось!

Цей період життя Володимира Васильовича був не-легким, однак сповненим оптимізмом і віри у себе та свої сили. Пригадую як в одні із перших разів після встановлення протезу ми приїхали до спеціаліста, який проводив комплекс терапевтичних та реабілітаційних програм. Клініка була заповнена молодими хлопцями, учасниками визвольної від московської агресії війни. І ось цей лікар-ортопед зі здивованим поглядом, без найменшої спроби приховати свій, як згодом виявилось, нічим не виправданий песимізм, сказав, що з цього не вийде нічого, молоді хлопці заледве стають на протези. В цей момент Володимир Васильович самостійно пересів з візка на лавку для занять та розпочав підготовку до нього. Тижні напружених тренувань, заняття та масажі і ось Володимир Васильович заходить на засідання спеціалізованої вченої ради в НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України. Яке ж здивування було на обличчі нашого лікаря-ортопеда, коли до нього знову прийшли ми, але вже із встановленим другим протезом. Без зайвих питань він взявся до справи. Через кілька місяців Володимир Васильович знову самостійно зайшов до зали засідань тієї ж спеціалізованої вченої ради. Поди-ву колег не було меж.

От тоді я вперше з початку перебігу хвороби почув від Вчителя запитання: коли ж ми їдемо в Славути (там поховані батьки Володимира Васильовича) та на дачу у Львів? Не судилося...

5 січня 2021 року близько 23.00 пролунав дзвінок від доньки Володимира Васильовича – Аліни. Щось йокнуло в серці... Відповівши на дзвінок, почув те, що почути був не готовий: тато помер!

Кажуть, що на таке велике свято, як Різдво Христове, Небеса відкриті для всіх померлих, але Господь в такі дні забирає лише гідних. Переконаний, що душа Володимира Васильовича потрапила відразу в рай, адже все його життя було присвячено служінню людям, любов'ю до них та творінню добра. У цьому, на мій погляд, відображається найбільша Велич Людини, Вченого, Вчителя, який залишив в історії української правничої науки свій вагомий слід. Ми ж, його учні, й надалі нестимо цю науку прийдешнім поколінням правників незалежної України, яку своїм прикладом вчив любити Володимир Васильович Луць!

Спогади про професора, доктора юридичних наук Володимира Васильовича Луця

Косак Володимир Михайлович

*перший аспірант професора Володимира Васильовича Луця,
професор, доктор юридичних наук,
завідувач кафедри цивільного права та процесу
Львівського національного університету імені Івана Франка,
заслужений юрист України*

З Володимиром Васильовичем я познайомився в студентські часи. Незважаючи на зовнішню незворушність та суворість, він виявився доброзичливою та товариською людиною. Наше знайомство продовжилось під час мого перебування в стаціонарній аспірантурі на кафедрі цивільного права та процесу. На час вступу на юридичний факультет Львівського (тоді) державного університету ім. І. Франка вже демобілізувався після військової служби, з Володимиром Васильовичем у нас була значна різниця у віці. Але у відносинах з Володимиром Васильовичем я не відчував жодної зверхності. Хоча на той час він був знаним цивілістом, завідувачем кафедрою цивільного права та процесу Львівського університету ім. І. Франка.

У цьому я переконався під час моєї першої поїздки разом з Володимиром Васильовичем на наукову конференцію до Вільнюса. Прибалтика на той час була для нас так само

як і закордоння. Мені довелося до навчання на юридичному факультеті проходити військову службу в групі військ у Німеччині, але досвіду поведінки як цивільної людини було недостатньо. Туму мені відразу впало у вічі як вільно по-європейськи поводить себе професор Луць. По-друге, мені запам'яталася повага, з якою зустрічали Володимира Васильовича прибалтійські колеги, а з огляду на його авторитет і мене. Слід відзначити, що учасниками цієї конференції були відомі науковці з Москви, Ленінграда, Свердловська та інших наукових центрів тодішнього Радянського Союзу. Усі вони віддавали шану науковому авторитету Володимира Васильовича Луця.

Пізніше, після захисту дисертації кандидата юридичних наук, лише з Володимиром Васильовичем брали участь у багатьох науково-практичних конференціях. Я був знайомий з провідними науковцями-цивілістами України: Д.В. Бобровою, Г.К. Матвєєвим, Ю.Г. Матвєєвим, В.Л. Мусіякою, Ч.Н. Азімовим, О.А. Підпригою, А.О. Пушкіним, Я.М. Шевченко. Усі вони визнавали науковий авторитет Володимира Васильовича Луця. А його праці є основою для наукових досліджень для сучасного покоління вчених.

Перебуваючи на офіцерських зборах у м. Славуті, Хмельницької області (малій батьківщині Володимира Васильовича), я познайомився з його матір'ю – Ольгою Тимофіївною. Це була лагідна, доброзичлива жінка – березина роду. Володимир Васильович походив з простої сім'ї, батько рано відійшов у засвіти. І Володимиріу Васильовичу довелося пройти тернистий шлях хлопця з провінційного містечка до визнаного науковця. Напевне тому він почував себе комфортно в будь-якому середовищі людей, вносячи іскру гумору та товариськості. Хотів би відзначити знання

Володимиром Васильовичем великої кількості українських пісень, які він любив і вмів гарно заспівувати.

У містах, де проходили конференції, у нас з Володимиром Васильовичем було спільне уподобання у вільний час між засіданнями робити піші прогулянки. Володимира Васильовича цікавили пам'ятки архітектури. Одна з останніх наших поїздок, Володимир Васильович вже працював у Києві, була до Сент-Луїс університету в Мадриді.

Володимир Васильович Луць двадцять років завідував кафедрою цивільного права та процесу у Львівському національному університеті імені Івана Франка. Працювати з ним було приємною і професійною збагачуваною справою.

Життєві обставини, пов'язані з переїздом дочки Аліни з сім'єю до Києва, зумовили також зміну місця професійної діяльності Володимира Васильовича. Останні роки життя провела в Києві мати Володимира Васильовича Ольга Тимофіївна. Спочатку Володимир Васильович не поривав зв'язки з Львівським університетом, працюючи на посаді професора кафедри цивільного права та процесу за сумісництвом. Однак професійна зайнятість та вік вже не дозволяли часті поїздки до Львова.

Володимир Васильович крім Львова виростив плеяду науковців в Івано-Франківську, в якому він провів частину свого життя, та Києві. Аліна Володимирівна Луць після завершення навчання на юридичному факультеті Львівського національного університету імені Івана Франка під моїм науковим керівництвом підготувала дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, продовжуючи традиції свого батька.

Переїзд до Києва зумовив об'єднання родини Луць, що звичайно полегшив безпосередні комунікативні зв'язки

з матір'ю, сестрою, дочкою, внучкою та племінниками. Водночас Володимир Васильович не поривав відносин з Львівським університетом, який вважав своїм. Під час приїзду на моє п'ятдесятиріччя разом з дружиною Галиною Євгенівною, він розпитував про спільних знайомих, з інтересом відвідав знайомі місця.

Слід відзначити, що Володимир Васильович не уникав жодної можливості побувати у Львові. Пригадується випадок, коли Володимир Васильович разом з Миколою Костянтиновичем Галянтичем повертався з Івано-Франківська до Києва маючи вже квитки на потяг. Але це було в неділю, передзвонив мені, що хотів би зустрітись. Іван Романович Калаур привіз їх з Івано-Франківська до Львова. Ми, знявши з броні квитки на фірменний потяг зі Львова до Києва, могли ще кілька годин поспілкуватися у Львові.

Загалом Володимир Васильович був дуже «легкий на підйом» у розумінні службових поїздок. Незважаючи на зрілий вік, він радо відгукувався на запрошення взяти участь у конференціях, засіданнях спеціалізованих вчених рад. Такою була одна з наших поїздок до Одеси для участі в засіданні спеціалізованої вченої ради, яку очолював шановний професор Євгеній Олегович Харитонов.

Пригадую одну з поїздок пізньої осені до Одеси. Ми з Володимиром Васильовичем брали участь в одному і засіданні спеціалізованої ради.

Володимир Васильович на той час проживав уже у Києві. Подзвонивши мені, він запропонував поїхати в одному купе з Києва до Одеси потягом. Звичайно мені простіше було дістатися безпосередньо зі Львова до Одеси, ніж через Київ. Але я не міг відмовити собі в задоволенні поспілкуватися з Володимиром Васильовичем за чашкою чаю

під час тривалої поїздки. Прибувши до Одеси ранком, нас зустрів сильний циклон із снігопадом. Господарі не змогли дістатися через заметіль до вокзалу, щоб нас зустріти. Допоки розчищали вулиці ми з Володимиром Васильовичем продовжили спілкування в Макдональдсі, снідаючи гамбургерами. Володимир Васильович дуже любив спорт, зокрема, футбол. У Львові ми з ним відвідували майже всі домашні матчі львівських «Карпат». Але Володимир Васильович і сам грав у футбол. З викладачів факультету і кафедри футболу Львівського інституту фізкультури склалася постійна команда, яка щотижня грала у футзал.

Щодня Володимир Васильович займався бігом на доріжках, як він сам називав, Казервальду (Шевченківський гай). У вже зрілому віці Володимир Васильович освоїв лижі. Його друг дитинства та сусід по проживанню в Славути розповідав, що Володимир Васильович до пізньої осені плавав у місцевій річці.

Навіть операції, які переніс Володимир Васильович в останні роки життя, не вплинули на силу його духу. Завше в телефонній трубці чувся його бадьорий голос. На святкування в Києві його останнього за життя ювілею з'їхалися його учні зі Львова, Івано-Франківська, Києва та інших міст України. Приїхала з Англії дочка Аліна з дорослою внучкою Софією. Для Володимира Васильовича це була велика радість. Дивлячись на нього, я відзначав, що роки не мають на нього впливу. Він завжди залишався таким, яким я його знав більше ніж 30 років. На жаль, час і доля неблаганні. Цього року ми могли відзначати 90-літній ювілей разом з ним, однак він пройде без Володимира Васильовича. Але добрі спогади про світлу, неординарну людину та видатного вченого залишаться в наших серцях.

Він був наставником у моєму житті

Калаур Іван Романович

професор, доктор юридичних наук,

заслужений юрист України,

народний депутат України

Щодня ми зустрічаємо нових людей, які своїми вчинками, досвідом і досягненнями впливають на формування нашого світогляду, звичок і переконань. Кожна особистість, яку зустрічаємо на життєвому шляху, – це дарунок долі, джерело натхнення й нових можливостей.

Серед безмежної кількості людей іноді одне знайомство є тим визначальним, яке спонукає переосмислити зроблене і здобуте, дозволяє відкрити нові можливості та наповнити змістом наступний етап власного буття. Такою людиною у моєму житті став Володимир Васильович Луць, який відкрив для мене неосяжний світ науки цивільного права, допоміг зорієнтуватися у його безмежних просторах, знайти свою сферу наукових інтересів та реалізувати себе як науковця.

Великим щастям було навчатися, працювати та творити під керівництвом людини глибокої мудрості, кожен день якої сповнений прагненням до творчих звершень. Висока компетентність, принциповість, непохитність у своїх наукових переконаннях, відповідальність, академічна доброчесність і неосяжне бажання поділитися набутими знаннями – усе це про великого науковця і наукового керівника Володимира Васильовича. Його плідна діяльність у світі науки,

невтомне прагнення розвивати простори цивільного права незалежної України, глибока мудрість, активна життєва позиція надихали та мотивували кожного, хто його знав, з ким він працював, спілкувався і кого навчав.

Володимир Васильович як науковий керівник вірив у кожного свого учня, його науковий потенціал. Залюбки допомагав, ділився цінними та мудрими порадами, співпереживав, навчав критично мислити, дивитися за межами очевидного, а найважливіше – спонукав розуміти самого себе та не зраджувати власним принципам. Кожна його порада, зауваження та застереження – це неоціненний життєвий скарб, потужний імпульс для нових наукових досліджень. Життєві принципи Володимира Васильовича, інтелігентність, толерантність, творча свобода та незламна відданість науці є взірцем для наслідування.

Однак спогади про Володимира Васильовича залишилися не лише як про видатного українського правника та наукового керівника, але і як людину, котра любила життя, рідний край та глибинно була обізнана з його історією, цінувала кожену хвилину свого буття, була цікавим співрозмовником і мала безмежну любов до української пісні. Ця любов була невичерпним джерелом його сил, натхненням до життя та праці.

Серед усіх спогадів про життя професора неможливо не згадати про мандрівки до одного із улюблених місць, куди він завжди приїжджав, перебуваючи на заході України. У колі друзів та близьких йому людей це місце називали «Дачею Володимира Васильовича». Невеличкий цегляний будиночок на території дачного кооперативу, що на Львівщині, оточений садом, який Володимир Васильович посадив власноруч. Для нього це місце було оповите серпантинном приємних спогадів про зустрічі з друзями, коле-

гами з юридичного факультету, відомими композиторами, співаками та художниками. Володимир Васильович часто розповідав про людей, які йому допомагали у будівництві, адже в період «радянського дефіциту» доводилося шукати будівельні матеріали та домовлятися за їхню доставку.

Зазвичай така подорож планувалася вересневим суботнім ранком, після закінчення науково-практичної конференції у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника. Зручно влаштувавшись у автомобілі, Володимир Васильович разом із своїми аспірантами вирушав у подорож за задалегідь визначеним маршрутом Івано-Франківськ – Галич – Рогатин – Бібрка – Винники («Дача»).

Дорогою, жваво обговорюючи наукові доповіді вчорашньої конференції, не помітили, як наближались до історичного міста Галич, давньої столиці Галицько-Волинського князівства. Проїжджаючи через нього, Володимир Васильович завжди згадував цікаві факти із багатой історії міста: перша згадка про Галич сягає 898 року; сучасне місто Галич не розташоване на території стародавнього міста; центр літописного Галича знаходився у нинішньому селі Крилос; місто отримало магдебурське право, а найбільшого піднесення Галич досягло за князя Ярослава Осмомисла.

Далі на шляху нас чекало місто Рогатин. Складне і суперечливе минуле цього міста увічнене багатьма меморіальними місцями, один із яких – пам'ятник легендарної Роксолани. Історія життя української дівчини, яка стала дружиною могутнього турецького султана Сулеймана, дотепер ховає багато нерозгаданих таємниць. Озброївшись перевіреними історичними фактами та поринувши у глиб припущень, Володимир Васильович намагався віднайти відповідь на фрагменти життя доньки рогатинського свя-

щенника, заохочуючи своїх аспірантів до цього тривалого мозкового штурму, пояснення історичних ребусів і роздумів над історичними фактами із життя Роксолани. Потім зупинялися у селі Лани, поблизу якого проходив наступний етап нашої мандрівки. Щоразу, коли проїжджали неподалік цього села, Володимир Васильович наголошував, що саме у селі Лани народився і виріс його колега – Пушкар Євген Георгійович – доктор юридичних наук, професор кафедри цивільного права і процесу Львівського університету, в якого він неодноразово гостював і був знайомий з його родиною.

Усю дорогу Володимир Васильович насолоджувався осінніми пейзажами та неймовірною красою місцевих краєвидів. Професор був великим цінителем природи, тому ми завжди зупинялися біля осіннього лісу, щоб прогулятися лісовими стежками. У цю пору року ліс особливо зачаровував своєю красою: листя дерев пофарбоване у тисячі відтінків жовтого і червоного кольору, і лише де-не-де незмінними залишалися зелені ялини. Цікаво, що ліс завжди віддячував Володимирі Васильовичу за його уважність, адже після кожної мандрівки він повертався із знайденими грибами, лісовими горіхами чи ягодами. Лише невелике коло людей, які спілкувались з Володимиром Васильовичем, знали, що професор любляв полювання. Як і у кожного справжнього мисливця, у нього було чимало цікавих і захоплюючих історій про полювання. Повернувшись із лісу, одну із них він розповів і нам. Якось його з колегами запросили на полювання неподалік Перемишлян. Зранку місцевий єгер розставив мисливців на номерах і пішов інструктувати інших учасників полювання, як правильно заганяти звірів у бік мисливців. Раптом із кущів вибіг

дикий кабан в сторону мисливця, що стояв на сусідньому номері поруч із Володимиром Васильовичем. Мисливець двічі вистрілив, проте тільки поранив звіра. Важко сказати, чим би закінчилось полювання, якби не уважність і влучний постріл професора. Тоді ж ми дізналися як саме мисливці ділять отриману на полюванні здобич.

За пагорбом вже виднілося місто Бібрка, при в'їзді в яке працювало невеличке кафе. Володимир Васильович завжди пропонував там зупинитися, щоб перепочити та посмакувати українським борщем із пампушками чи смачними варениками із картоплею та сиром. Тривала подорож і прохолодне повітря вересневого дня додавали неймовірного апетиту. Щоб якось відволікти нас від цього нестерпного бажання і заповнити час очікування, Володимир Васильович розповідав жартівливу бувальщину з часів свого навчання в аспірантурі та докторантурі.

Коли приносили обід, він наче турботливий батько стежив, щоб ніхто не залишився голодним і з щасливою посмішкою приймав подяки за смачну гостину. Потім, відпочиваючи, ми ще деякий час спостерігали як осінній вітерець запрошував до танцю пожовкле листя старого ясеня, кружляючи ним на асфальтованій дорозі. У цей час Володимир Васильович чомусь згадував своє дитинство, яке припало на важкі роки війни. Ніхто тоді не знав, що через деякий час на нашу землю знову прийде війна, яка принесе із собою біль, втрати та жахіття, а його учні стануть свідками людського горя, жадливиx руйнувань і спустошень.

Мета нашої поїздки обмежувала час для спогадів, тому ми продовжували мандрівку. Проїхавши село Давидів, повертали на Винники і невдовзі з'їжджали ґрунтовою дорогою у дачний кооператив. Там нас привітно зустрічав

будиночок Володимира Васильовича, немов батько, що очікував свого сина. Володимир Васильович швиденько відчиняв хвіртку і будинок, а потім йшов у сад. Його приїзду раділо все, що росло на дачі. Навіть слива, яка росла зліва від будинку і до якої Володимир Васильович мав постійні нарікання, бо вона вже кілька років не давала врожай, охоче зустрічала його шелестом свого листя. Він підходив до кожного дерева, потім зупинявся на кілька хвилин, уважно оглядаючи його, начебто вітався і про щось з ним говорив, а вони у відповідь відповідали йому похитуванням гілок та дарували свої спілі плоди. Одного разу хтось запропонував Володимирі Васильовичу залишити невеликий зібраний урожай на дачі, а яблука і груші купити в Києві. Але він безапеляційно відкинув цю невиправдану ідею та щиро, посміхаючись і жартуючи, запевнив, що таких яблук у Києві не купиш.

Важко віднайти слова, якими можна сповна описати стан його душі, коли професор гостював на дачі. Палітру позитивних емоцій завжди доповнювали спогади про зустрічі зі своїми друзями та близькими йому людьми. Своєю інтелігентністю, освіченістю, доброзичливістю, вмінням почути кожного він збирав людей, які щоразу щиро віддячували йому годинами цікавого спілкування.

Наша подорож закінчувалася львівською кавою у Львові, звідки Володимир Васильович від'їжджав у Київ.

Сьогодні це лише словесні спогади. Однак не вистачить слів, щоб у повній мірі описати щасливі хвилини спілкування з Володимиром Васильовичем. Він був не лише науковим керівником, а й наставником у різних життєвих випробуваннях.

Пам'ять про нього завжди житиме у наших серцях.

Спогади про Вчителя – Володимира Васильовича Луця

Мічурін Євген Олександрович
професор, доктор юридичних наук,
професор кафедри цивільно-правових дисциплін
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

90 років Вчителю...

У 2006 році я став його учнем, коли писав докторську дисертацію «Обмеження майнових прав фізичних осіб (цивільно-правовий аспект)». Співпраця з Володимиром Васильовичем принесла, крім вагомих наукових результатів, спілкування із цікавою, мудрою, талановитою людиною, якою він був і назавжди залишиться у нашій пам'яті.

Володимир Васильович вмів згуртувати навколо себе колектив. Його праця у НДІ приватного права і підприємництва дала цивілістиці України у період мого написання там докторської дисертації таких учених, що зростали пліч-о-пліч під науковим керівництвом В.В. Луця. Це нині доктори юридичних наук Олександра Степанівна Яворська, Андрій Богданович Гриняк, Іван Романович Калаур, Мар'яна Дмитрівна Пленюк, багато інших учених, які гуртувалися навколо вчителя, мали плідне взаємне наукове спілкування. У час написання мною докторської дисертації у НДІ приватного права і підприємництва займалися науковою роботою провідні вчені, професори Наталія Семенівна

Кузнецова, Олександр Васильович Дзера, Роман Андрійович Майданик, яким я дуже вдячний за рецензування моєї докторської дисертації.

Володимир Васильович Луць був обличчям важливого періоду зародження сучасної цивілістики України, що характеризувалася поверненням до притаманних їй приватницьких засад. Він є співавтором Цивільного кодексу України, що за двадцять років з моменту свого прийняття став провідним актом правового регулювання особистих немайнових та майнових відносин.

Праці Володимира Васильовича Луця, зокрема й практичні, наприклад, «Контракти у підприємницькій діяльності» продовжують бути актуальними у наш час. Вагомий внесок зробив Володимир Васильович у розвиток сучасного корпоративного права України.

Утім головним є те, яку наукову спадщину Володимир Васильович залишив нам, хто мав честь з ним спілкуватися й працювати. Багато цивілістів України завдячують Вчителю як науковому керівнику чи консультанту, опоненту по кандидатських і докторських дисертаціях, рецензенту. Він вчив нас ставленню до життя й повазі до науки, до своїх колег. Робив це своїм прикладом. Його уроки залишаться з нами.

Світла пам'ять Вчителю, Володимире Васильовичу Луцю. Завжди у наших серцях.

Спогади про Володимира Васильовича Луця

Николайчук Любов Михайлівна
доцент, кандидат юридичних наук

Николайчук Ярослав Миколайович
професор, доктор технічних наук

З Володимиром Васильовичем Луцем я (Л.М. Николайчук) познайомилась, коли була студенткою юридичного факультету Львівського університету ім. І.Я. Франка у 1996 році, де він викладав дисципліну «Господарське право».

Як фахівець це була унікальна людина, і це всім відомо, таким він був унікальним і в житті – життєрадісним, веселим і співучим. Чого варті пісні, які співав Володимир Васильович! Він знав слова майже всіх українських народних пісень і найулюбленішою його піснею була «Ой не світи місяченьку тай на той перелаз».

Усі робочі зустрічі колег, святкування новорічних, різдвяних свят, днів народжень, які організовував Володимир Васильович (ми називали його – ШЕФ) за участю колег – Івана Кеценка, Богдана Гриняка, Марії Стецьків, Валентини Васильєвої, були незабутніми. Дуже запам'яталось святкування у колибі біля с. Марківці Івано-Франківської області, де був присутнім відомий український співак Степан Гіга. Після виконання своєї пісні Степан Гіга встав і усім

присутнім представився як «професор ГІГА». В цей же час Володимир Васильович також піднявся і представився як «професор ЛУЦЬ». Згодом усі присутні в колибі співали і колядували за участю двох професорів і влаштували «застільні змагання». Звичайно, наш стіл переміг у такому «двобої професорів».

Неможливо не згадати і про кулінарні здібності Володимира Васильовича. Незабутні квашені помідори з горіховим листям, які робилися геть аж у 40-літровому баняку і яких уже до новорічних свят бракувало. А яке смачне було м'ясо, яке Володимир Васильович тушкував у пиві! Та ще багато різних кулінарних шедеврів, що готував тільки ШЕФ.

Завжди згадуємо ювілейні святкування Володимира Васильовича. Це і 70, 75 і 80 років, які організувала Аліна (дочка) в м. Києві, на які ми з чоловіком були запрошені і обов'язково мали бути у гуцульському одязі, оскільки представляли Івано-Франківщину – край, в якому працював Володимир Васильович та залишив по собі плеяду науковців.

Володимир Васильович Луць був щирим українцем, дбав про українські традиції, звичаї, шанував їх і нас навчав.

Володимир Васильович заслуговує великої шани і завжди буде жити у наших серцях.

Світлій пам'яті Вчителя

Яворська Олександра Степанівна
професор, доктор юридичних наук,
завідувач кафедри інтелектуальної власності,
інформаційного та корпоративного права
Львівського національного університету імені Івана
Франка

*Приходимо у світ, хтось нам запалює свічу,
На сході сонця промені як казка!
Життя одне у яблуневому цвіту,
У сірості осіннього дощу, у розмаїтті літа.
Ні землю, ні батьків не обираємо,
Нам вищі сили посиляють Вчителів,
Хтось по житті веде, а хтось і заважає,
Горить свіча, дорога йде.
На заході палає горизонт,
Спочило сонце на смерекових вершечках
І гасне свічка як згасає день,
Опале золото зостало на осінній стежці.
Птахи – у вирії і ми відлетимо,
Нічого із собою не забравши.
Немає випадковостей в житті,
Немає хаосу в його простих законах,
Маленький слід у скошеній траві
І пам'ять серця як роса ранкова.*

Знання – як і небеса – належать усім. Викладання – мистецтво віддавати. Цей вислів у повній мірі сто-сується непересічної особистості, вченого, педагога, мого Вчителя – Володимира Васильовича Луця. Я була студенткою і мала чудову можливість навчатися у професора, згодом під його керівництвом працювала над кандидатською та докторською дисертаціями, працювала на кафедрі, якою завідував Володимир Васильович.

Сумно, оскільки ці рядки пишуться до чергової річниці як з нами немає Володимира Васильовича. Така філософія життя. Але пам'ять про Вчителя світла, як світлою була ця Людина!

Відтворювати офіційні регалії перед прізвиськом В.В. Луць – це констатувати факт офіційного визнання його наукових здобутків. Але цим не скажеш усього про Вчителя, про Людину. Світлий розум, істинна інтелігентність, толерантність, така неоціненна риса, як готовність допомогти усім і кожному, хто звернувся по допомогу, житейська мудрість, порядність, скромність, щира гостинність, величезна життєлюбність, кремінть духу та й усього не перелічиш.

Ніби вчора на святкуванні 85-річчя співали Ваші улюблені «Ой орали хлопці ниву, виорали ярмо...», «Ой у полі три криниченьки, любив козак три дівчиноньки...». Щира Ваша любов до народної пісні!

Скільки усього можна було навчитися у Вчителя! Німецький поет Йоганн Вольфганг Гете казав, що людина завжди навчається лише у тих, кого любить. Ті, в яких ми вчимося, правильно називаються вчителями, але не всякий, хто вчить нас, заслуговує на це ім'я. Володимира Васильовича любили студенти, можливо з легкого остраху

перед Професором, який ніколи не дозволяв собі підвищувати голос, повчати якогось невдачу, що поганенько знав іспитові питання. Але глибокі знання, вміння професійно донести їх до будь-якої аудиторії, справедливість, неупередженість викликали справжню, істинну повагу.

Вчителі, на жаль, помирають, але їх книги продовжують жити. Проблеми цивільного, господарського, корпоративного права, робота над Цивільним кодексом, сотні статей, монографій, підручників, виступів на наукових заходах, захищені під керівництвом професора кандидатські та докторські дисертації, державні звання і нагороди, відповідальні посади – усе це про Володимира Васильовича Луця. Як часто роботи читалися, матеріали готувалися, нотатки робилися під стукіт коліс! Львів – Івано-Франківськ – Київ... Дороги..., комусь допомогти, когось навчити, але не провчити чи повчати.

Грунтовні наукові дослідження вченого не втрачають актуальності і сьогодні. Професор розглядав механізм правового регулювання як такий, що включає широке коло правових засобів: норми моралі, звичаї, наукові доктрини, акти застосування права, дефініції, фікції, презумпції тощо³. Вагоме місце у цьому механізмі відведено цивільному договору. Договір відноситься до правових актів індивідуального характеру з великим регулятивним потенціалом. Чи можна назвати якийсь інший, ніж договір, правовий інститут, якому протягом століть приділялось стільки уваги законодавцями, філософами, економістами і професійними юристами? Без перебільшення можна відповісти – ні. Конструкція договору проникає у всі сфери економічного та ду-

---

³ Володимир Васильович Луць. Служу пером своїй Вітчизні. Вибрані праці. До 80-річчя від дня народження та 50-річчя науково-педагогічної і громадської діяльності. Київ: НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, 2013. С. 282.

ховного життя суспільства. У нинішніх умовах особливо зростає роль договору як універсальної та найдоцільнішої правової форми опосередкування ринкових відносин⁴.

Ці актуальні ідеї, обґрунтування, бачення лягли в основу низки праць вченого з проблематики договірного права: Контракти у підприємницькій діяльності (тричі перевидані); Зобов'язальне право: теорія і практика; розділи у численних виданнях академічних курсів «Цивільне право», науково-практичних коментарях Цивільного кодексу України.

Важливим напрямом наукових досліджень професора В.В. Луця стали проблеми корпоративного права. За активної участі професора з 1 липня 2001 року запрацювала Лабораторія проблем корпоративного права НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НА-ПрН України у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника. Відтоді щороку за активної участі Володимира Васильовича, наукових співробітників лабораторії проводилися і далі проводяться змістовні наукові дискусії з проблем корпоративного права України та зарубіжних країн. На усіх фотографіях Володимир Васильович з доброзичливою посмішкою, спокійний, урівноважений, сповнений великої внутрішньої сили, що завжди передавалася співрозмовнику – чи то студенту, чи то колезі.

У 2004 році вийшов навчальний посібник «Акціонерне право» у співавторстві (В.В. Луць, Р.Б. Сивий, О.С. Яворська). Гортаєш уже пожовтілі сторінки видання. Ніби вчора, а вже стільки збігло часу... Для мене це було перше видання у книжковому форматі. Пам'ятне як перше і у співавторстві із самим Луцем!

---

⁴ Там же. С. 289.

З великою теплотою згадується кожна зустріч з Володимиром Васильовичем чи то в його київському кабінеті, скромному, але такому гостинному, чи то, ще у львівський період, у гостинній професорській оселі, куди запрошувалися члени кафедри і кожному (чи то «зеленому» асистенту чи уже маститому викладачу) була професорська увага, щире слово, чи то зелена затишна дача, де теж відбувалися на запрошення господаря «виїзні» засідання кафедри. З кожним роком такі моменти віддаляються, а спогади про них стають усе теплішими. З непізнаних нами небесних висот, Володимире Васильовичу, знайте, що ми завжди з любов'ю, шаную і вдячністю пам'ятатимемо про Ваші життєві уроки!

Спогад про Вчителя

Зозуляк Ольга Ігорівна

професор, доктор юридичних наук,

головний науковий співробітник

Науково-дослідного інституту приватного

права і підприємництва

імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України

Академік Володимир Васильович Луць – відомий в Україні та за її межами вчений-цивіліст, правознавець, життєвий та творчий шлях якого рясно всіяний високими посадами, державними нагородами та відзнаками.

Безумовно, багатогранність особистості професора неможливо описати тільки через офіційні регалії, адже коли поринаєш у період спілкування з Вчителем, то на першому плані знаходяться його людські якості. Тут хочеться навести абсолютно точні слова професора Анатолія Довгєрта, за якими характерна Володимиру Васильовичу «виняткова доброзичливість, мудрість, толерантність, терпіння, співпереживання сформуvalи потужну гравітаційну силу «планети Луця», що визначає рух до й навколо неї, й усі тяжіли до цього поля доброти і справедливості, особливо коли в суспільстві або у нас самих з цим нестача»⁵.

Моє знайомство з Вчителем припало на 2007 рік, коли затверджувала тему кандидатської дисертації, а Володимир

---

⁵ Довгєрт А.С. Реконцептуалізація доктрини міжнародного права в Україні на рубежі століть. Актуальні проблеми приватного права. Збірник наукових праць до 85-річчя з дня народження і 55-річчя науково-педагогічної та громадської діяльності Володимира Васильовича Луця. Тернопіль: Підручники і посібники, 2018. С. 184.

Васильович погодився взяти мене під своє наукове крило, під науковим консультуванням академіка пощастило захищати й докторську дисертацію. Завжди, коли йдеться про моє «наукове походження», з приємністю відношу себе до учнів потужної за кількістю та якістю наукової школи професора.

Значний період мого спілкування з Володимиром Васильовичем пов'язаний із м. Івано-Франківськ. Час, проведений на кафедрі цивільного права Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, завжди був сповнений приємних емоцій. Ми, його учні, особливо чекали зустрічі з Вчителем, часто бувало, що планувались й різні наукові обговорення. Особливо тепле забарвлення мають спогади з наукових конференцій, що спільно з кафедрою цивільного права організовувались Лабораторією вивчення проблем корпоративного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, серед фундаторів якої, як і Прикарпатської цивілістичної школи загалом, виступав Володимир Васильович.

Зазвичай після офіційної частини будь-якого наукового заходу усі збиралися навколо професора, розмови завжди були щирими, насиченими розповідями історій із наукового життя, викладацькими жартами. Ця неймовірна здатність згуртовувати людей та ідеї була унікальною і в цьому проявлялась велика сила Володимира Васильовича.

У такому неформальному спілкуванні Вчитель багато розказував про війну, ділився трагічними спогадами зі свого дитинства, життям родини під час війни та у повоєнний період. З початку повномасштабного вторгнення часто згадую ці розповіді, проводжу відповідні паралелі з тим жахом, який коїться в Україні тепер.

Радісними емоціями грало обличчя Володимира Васильовича, коли розмова заходила про його рідних: ділився успіхами доньки, розказував про захоплення дружини, а особливий стан душі був у Вчителя, коли розповідав про свою внучку Софію – любив її понад усе.

Володимир Васильович робив усе для того, щоб його учні були впізнаваними серед цивілістів, ніколи не шкодував ні знань, ні часу, ні досвіду, вказуючи правильний шлях руху в науці, а це мотивувало та посилювало бажання працювати над дослідженням, особливо на етапі наукового становлення.

Можна знайти безліч слів, які характеризують Володимира Васильовича як наукового наставника: цінні поради та концептуальні ідеї; скерування у відповідному напрямі, масштабна підтримка. Синонімічний ряд можна продовжувати, але хочеться написати одне: захист моєї докторської збігся із доволі складним періодом у житті професора: кілька операцій, труднощі у пересуванні, часте перебування у лікарнях, але попри це Вчитель знайшов сили бути присутнім на захисті дисертації та підтримати. Після такого вже немає необхідності шукати потрібні слова, щоб описати турботу Вчителя про своїх учнів, і охоплюють почуття безмежної вдячності...

Наша остання телефонна розмова, яка припала на День народження Володимира Васильовича, була особливою. Приймаючи вітання, Вчитель обов'язково бажав навзаєм, а його слова не зупиняться і рухатися далі дають світло у найскладніші моменти мого життя.

Володимир Васильович Луць – взірець людяності та порядності

Кожевникова Вікторія Олександрівна
доцент, доктор юридичних наук, професор
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова

2013 рік. Будучи молодим кандидатом юридичних наук зі спеціальності 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право, мала чіткий намір не зупинятися на досягнутому та, незважаючи на усілякі відмовляння колег, йти далі за покликом серця та писати докторську дисертацію. Попри досить юний вік, дитячу наївність, тверду віру в людей, їх життєві цінності, зовсім не розуміла, який складний, тернистий шлях попереду та яка визначна особистість допоможе мені в здійсненні мрії.

У далекому, як мені тепер здається 2013 році, працювала доцентом кафедри цивільного права та процесу Харківського національного університету внутрішніх справ, керівництвом якого на мене було покладено особливо важливе завдання – зустріти вельмишановного академіка Луця Володимира Васильовича. Разом з тим, я відразу ж була за кращими «міліцейськими традиціями» чітко проінструктована щодо меж взаємодії з величним академіком та попереджена про «відповідальність» у разі неналежного виконання покладених на мене обов'язків.

У той, особливо важливий день нашої з Володимиром Васильовичем першої зустрічі, моєму хвилюванню не було меж, ретельно готувалася, адже так мріяла писати докторську дисертацію, тему якої мала намір затверджувати в столиці.

Настав знаковий у моєму житті вечір, я познайомилась з найкращою людиною, яку мені довелося коли-небудь зустрічати. До мене вийшов вишукано вдягнутий, інтелегентний науковець з надзвичайно добрими очима. Привітливо посміхнувся та привітався. В ході бесіди я розповідала вченому про свої наукові наміри, консультувалася по майбутній тематиці дисертаційного дослідження, обговорювала проблематику та була надзвичайно схвильованою, не здогадувавшись ні на мить, що вже за кілька років саме ця поважна особа очолить керівництво моєї наукової праці.

Протягом усієї розмови Володимир Васильович Луць уважно слухав мої наукові роздуми, пропозиції, посміхався, а згодом наголосив, що головне це робота, постійна та клопітка, лише в такому разі можна вийти на належний результат, до якого я так прагнула.

Наступна зустріч відбулась вже незабаром, коли я, перебуваючи в Києві, затверджувала в його науковому відділі приватного права безпосередньо саму тему дисертаційного дослідження.

Тепер згадуються лише приємні, теплі спогади, які мудрі поради, вказівки, рекомендації проголошував вчитель. Поряд з ним завжди було людно. Кожен – від аспіранта до професора – тягнувся до нього, як до проміння сонця. Відразу впадала в очі його безмежна любов та велика повага до людей. Не довелося мені в цьому житті зустріти жодну людину, яка б хоч раз недобро сказала про великого

академіка Луця, бо більш порядної, добросовісної людини вже годі шукати.

Володимир Васильович був завжди настільки привітним, слугував ніби магнітом для людей, кожен прагнув доторкнутися, пізнати царину наукового бачення вченого, поспілкуватися. Особливо вражало його добре та відкрите серце. Вчитель кожному, хто до нього звертався, прагнув допомогти, був еталоном людяності, виваженості та доброзичливості.

Поруч з ним завжди лунали гучні наукові дискусії, веселі розмови, історичні спогади про незламну Україну в контексті його надскладного воєнного та поствоєнного дитинства.

Вражас, як вчитель любив українську літературу, уміло декламував чарівні вірші та чудово заспівував пісень рідною мовою, мав у цьому сенсі своєрідний хист.

Особисто для мене зустріч з Володимиром Васильовичем відіграла ключову, надважливу роль у житті і не лише в професійному. Вчитель на своєму прикладі навчив ніколи не опускати руки, завжди сподіватися на краще та невтомно, щоденно працювати.

Згадується мені його потужна сила духу, віра у всілякі гаразди. Володимир Васильович завжди йшов вперед, попри складні життєві перешкоди, страшенні негаразди зі здоров'ям та інші життєві труднощі, з якими йому довелося зіштовхнутися в останні роки життя.

Долею випало бути мені поруч не лише в моменти тріумфальних академічних звершень професора, але й в моменти журби і безвихідності, коли страшна недуга прогресувала, однак ніколи вчитель не нарікав на долю за ті труднощі, які випали на його вік, не нарікав на проблеми зі здоров'ям,

коли запитували, як Ви? Усміхнено відповідав, що все гаразд, мені добре, проте блакитні очі, наліті сльозами, свідчили про протилежне.

Лікарі, учні, друзі, колеги, родина дивувалися силі волі Володимира Васильовича, такому неймовірному бажанню жити, творити, бути корисним суспільству, працювати невтомно на благо сучасної української науки та ключове, що запам'яталося, допомогти кожному науковцю, який до нього звернеться, розв'язати будь-яку проблему.

Володимир Васильович покинув цей світ раптово, взимку напередодні Різдва, напевно саме тому, що був сам дуже світла особистість. Багато хто, я в тому ж числі, помилково були впевнені, що вчитель точно перемаже, вистійть у битві з недугою, він же надзвичайно сильний і стільки планів на майбутнє має, однак не склалося. І лише тепер розумієш, як важливо цінувати, допомагати, любити, сприяти людині поки вона поруч, жива, бо після втрачається сенс, нічого не змінити, не повернути.

Як багато ще хотілося Володимирі Васильовичу сказати, запитати, порадитись, поділитися успіхами, вклонитися та безкінечно дякувати, однак несправедливе життя позбавило такої можливості.

Спочивай з миром, наш любий, дорогий Володимире Васильовичу, Людина з великої літери, яку хочеться наслідувати впродовж життя. Вдячна небесам за те, що мала можливість спілкуватися, навчатися, створювати наукові праці під керівництвом видатної постаті сучасної цивілістики.

Спогад про Володимира Васильовича Луця

Маріц Дарія Олександрівна

*доцент, доктор юридичних наук,
завідувач кафедри інтелектуальної власності
та приватного права Національного технічного
університету України «Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»*

Поринаючи у спогади про Володимира Васильовича Луця, так чи інакше наче повертаєшся в інший вимір і ловиш себе на думці, як багато часу сплигло, скільки подій вже відбулось, і головне – як змінились ми самі.

З Володимиром Васильовичем я познайомилась у 2005 році, а через рік почала працювати на кафедрі, яку він очолював. Через деякий час Володимир Васильович запропонував вступити до аспірантури в Інститут приватного права та підприємництва АПрН України (пізніше перейменованого в НДІ приватного права і підприємництва ім. Ф.Г. Бурчака НАПрН України) та почати працювати над дисертацією, присвяченій правовому регулюванню строків (термінів) у договорах з оплатної реалізації майна. Як з'ясувалось пізніше, майже всі його учні у той час досліджували проблематику строків у різних договірних зобов'язаннях.

Працюючи на кафедрі, спілкуючись з Володимиром Васильовичем майже щодня, пригадую як він говорив: «...Даріє Олександрівно, а ви знайдете час...», «...коли буде змога

подивіться будь-ласка...», ніколи у спілкуванні він не використовував наказний тон, протиставлення, пихатість. Звичайно, Володимир Васильович робив і зауваження, однак дуже тихо, і слова були такими, що краще б він кричав.

Потім у моєму житті зустрічались різні люди, які мали той самий статус, як і Володимир Васильович, однак поведились інакше, весь час підкреслюючи своє значення. Тому на думку приходять вислів: «Бути, а не здаватись». Дійсно людині, яка є справжньою, не потрібно весь час про це нагадувати іншим, вона є такою, яка є, і не намагається здаватися кращою, авторитетною в очах оточуючих.

Крім своїх знань, досвіду у цивілістичній науці, розуміння того, що є справжнім або фальшивим, Володимир Васильович навчив мене любити життя: у розумінні того, що життя – це не лише робота, буденність, наука, дисертація – це те, що є сьогодні і зараз, а завтра цього може не бути.

У моїй пам'яті Володимир Васильович залишиться людиною легкою на підйом, азартною, доброзичливою, щедрою, компанійською, завжди готовою дати пораду, допомогти, вислухати, не критикуючи, не оцінюючи ситуацію.

Насправді дуже багато чого можна написати, однак єдине, про що я жалкую, що багато чого залишилося не домовленим за життя Володимира Васильовича, через різні обставини, які видаються дуже дрібними, ніж те, що мало б значення тоді.

На жаль, час не можна повернути назад, так, саме час, строк, термін – ті правові категорії, які так цікавили Володимира Васильовича за життя.

Для мене Володимир Васильович – це не просто Вчитель, це – Людина, Науковець, Чоловік, який дуже любив життя... Саме таким він і залишиться у моїй пам'яті!

Щира вдячність дорогому Вчителю!

Міловська Надія Василівна

*професор, доктор юридичних наук,
завідувач відділу дослідження проблем правотворчості
та адаптації законодавства України до права ЄС
Науково-дослідного інституту правотворчості
та науково-правових експертиз
Національної академії правових наук України*

Роль Вчителя полягає в тому, щоб відчиняти двері для тих, хто йде за ним. Саме такою непересічною особистістю, вченим, педагогом, вчителем, який відчинив двері у науковий світ цивілістики великій кількості своїх учнів, був Володимир Васильович Луць.

Наше знайомство з Володимиром Васильовичем відбулося у 2003 році, коли я, будучи студенткою юридичного факультету Академії муніципального управління (сьогодні – Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського), мала змогу відвідувати його лекції з цивільного права. З великим інтересом ми, студенти, разом із викладом матеріалу заслуховували розповіді Володимира Васильовича як одного із розробників Цивільного кодексу України, про етапи його розробки, про труднощі, які виникали на цьому шляху.

Привитий Вчителем інтерес до цивільного права дав змогу мені після закінчення юридичного факультету Академії муніципального управління працювати на кафедрі цивільно-пра-

вових дисциплін, яку очолював Володимир Васильович, а згодом – у відділі проблем приватного права Науково-дослідного інституту приватного права та підприємництва імені Ф.Г. Бурчака Національної академії правових наук України.

Із великою теплотою згадую роки спільної роботи під керівництвом Вчителя. Володимир Васильович як керівник – постать особлива! Високий професіоналізм, глибокі знання, у той же час толерантність, чуйність, готовність завжди допомогти, порядність, справедливість та неупередженість, життєвий оптимізм – це далеко не все, що можна сказати про Володимира Васильовича. Завжди спокійний та урівноважений, з притаманною лише йому особливою доброзичливістю до співрозмовника, неквапливістю, він ніколи не піднімав голосу, ніколи не обурювався. Володимир Васильович намагався кожному приділити свою увагу. Засідання кафедри та відділу завжди проходили в теплій та дружній атмосфері. Щире слово Вчителя надихало та мотивувало.

Його великий науковий і життєвий досвід, творчий потенціал використовувався у підготовці молодих науковців. За сприяння Володимира Васильовича у 2007 році я вступила та навчалася в аспірантурі Науково-дослідного інституту приватного права та підприємництва Національної академії правових наук України. Під керівництвом Вчителя у 2011 році захистила кандидатську дисертацію на тему «Цивільно-правове регулювання строків у договорах про передання майна у тимчасове користування», а у 2019 році – докторську дисертацію на тему «Теоретичні засади правового регулювання договірних відносин зі страхування».

У процесі роботи над кандидатською дисертацією у ході наукових консультацій Володимир Васильович вражав гли-

биною своєї думки у філософських питаннях часу, строків та термінів та їх значення у цивільних відносинах.

Згадую з особливим трепетом день захисту своєї докторської дисертації – 28 листопада 2019 року, передусім через особисту присутність Вчителя, який попри об'єктивні труднощі, викликані хворобою, наполіг на своїй безпосередній присутності та взяв участь у роботі Спеціалізованої вченої ради Науково-дослідного інституту приватного права та підприємництва імені Ф.Г. Бурчака Національної академії правових наук України. Його внутрішня сила, добрий погляд, невимушена щира посмішка, безумовна підтримка у цей день надавали особливої впевненості та зробили його справжнім святом, що залишиться назавжди у моєму серці.

Володимир Васильович прищеплював своїм учням відповідальне ставлення до праці, наполегливість у досягненні мети, самовідданість обраній справі, жагу пізнання незвіданого, щедро ділився глибокими і різнобічними знаннями.

Грунтовні наукові дослідження Вченого не втрачають актуальності і сьогодні. Магістральними науковими шляхами для Володимира Васильовича стали питання строків та договору. Його прогресивні думки та актуальні ідеї лягли в основу низки праць: «Строки і терміни у цивільному праві», «Контракти у підприємницькій діяльності», «Зобов'язальне право: теорія і практика» та інших.

Володимир Васильович приділяв увагу важливим, гострим, актуальним проблемам науки цивільного права та до останніх днів свого життя не припиняв наукової діяльності.

У моїй пам'яті залишаються дуже теплі спогади про надзвичайно світлу Людину та Особистість, одного з найвизначніших цивілістів України. Щира шана та вдячність дорогому Вчителю – Володимирі Васильовичу Луцю!

Вчителю! Перед ім'ям твоїм схиляюсь я...

*Пленюк Мар'яна Дмитрівна
професор, доктор юридичних наук,
професор кафедри інтелектуальної власності
та приватного права Національного технічного
університету України
«Київського політехнічного інституту
імені Ігоря Сікорського»*

Нехай мене вибачить прискіпливий читач, однак наступну фразу я напишу мовою оригіналу в пам'ять про Великого Вченого, Академіка, Людину, Вчителя...

«В науке нет широкой столбовой дороги, и только тот может достигнуть её сияющих вершин, кто, не страшась усталости, карабкается по её каменистым тропам. Карл Маркс». Саме ці рядки з передмови до французького видання «Капітал» (18 марта 1872 р.) дуже часто Володимир Васильович любив промовляти своїм учням. Ми, збираючись біля Вчителя у вузькому колі спілкування, інколи промовляли разом з ним ці коротенькі рядки, а промовляючи, без сумніву, кожен з нас розумів свою «наукову дорогу», а Вчитель свою...

Уперше Володимира Васильовича Луця, доктора юридичних наук, професора, я побачила на вступних іспитах до юридичного факультету Прикарпатського університету імені Василя Стефаника (нині – Навчально-науковий юридичний

інститут Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника). Досі пам'ятаю його додаткове запитання щодо поняття правоздатності та дієздатності фізичних осіб. При відповіді на нього саме світла постать та глибокий погляд професора надавали впевненості до отримання позитивних результатів вступних випробувань.

У 2002 році Володимир Васильович з м. Івано-Франківськ переїхав проживати до Києва і ми, як студенти, втратили змогу слухати його лекції з курсів «Цивільне право України» та «Актуальні проблеми цивільного права України», «Господарське право України».

Про велику постать як Людини та Вченого особисто я неодноразово чула від Валентини Антонівни Васильової, Любові Михайлівни Николайчук, а також Марії Іванівни Стецьків – викладачів кафедри цивільного права, які працювали під керівництвом Академіка та були його ученицями. Пригадую, як Володимир Васильович приїхав до Івано-Франківська на засідання кафедри цивільного права юридичного факультету Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника та при знайомстві з оновленими членами науково-педагогічного складу кафедри сказав, що мене уже знає і пам'ятає як задавав мені додаткові питання на вступних іспитах. Це були неймовірне відчуття радості та водночас бентежне хвилювання від зустрічі з професором, а в майбутньому Вчителем.

Вчитель... Яке велике значення має для кожного з нас це слово. Це мудрий наставник та порадник, який віддає частинку свого серця, тепла та надії. Саме такі теплі та щирі поради, наукові настанови від Володимира Васильовича я вперше отримала при написанні магістерської роботи. Вони постійно продовжувалися й у період напи-

сання кандидатської та докторської дисертаційних робіт. Пам'ятаю, як Володимир Васильович з усією притаманною лише йому толерантністю писав на полях моїх рукописів свої рекомендації щодо покращення наукових ідей та новизни дисертаційної роботи. Назавжди запам'яталися мені наші зустрічі та обговорення темпоральної проблематики цивільних правовідносин, де час від часу Володимир Васильович згадував вислів «час рікою пливе» і відразу вдавався до його філософського обґрунтування, поєднуючи вислів з улюбленою цивілістичною тематикою «Строки та терміни в цивільному праві України».

Життєві історії та поради Володимира Васильовича мені доводилося чути не лише на конференціях, семінарах чи лекціях, а й в доволі простій атмосфері. Пам'ятаю, як влітку 2005 року Володимир Васильович попросив мене поїхати з ним до м. Славути на могилу його матері. В дорозі ми багато розмовляли про його дитинство та про славетні місця Хмельниччини. Володимир Васильович, немов сюжет з фільму, переказував прожиті свої роки у селі Сьомаки Хмельницької області, історію про «акцію», яку вони з мамою влаштували, щоб врятувати свою корову від німецьких окупантів, та трагічні події 1943 року. Саме в той час, повертаючись із м. Славути до м. Івано-Франківська, у мене виникла ідея написати книгу про життя Володимира Васильовича. Почувши мою ідею, Володимир Васильович почав голосно сміятись і зазначив, що на це потрібно дуже багато вільного часу, щоб згадати усі події, які були у його житті, та описати їх.

Зрозуміло, що разом з Володимиром Васильовичем написати книгу про його життя мені так і не вдалося, але я горда від того, що Вчитель, прислухавшись до моїх неодноразових прохань, все ж таки написав про основні мо-

менти свого життя, які згодом ми опублікували у збірнику наукових праць, присвяченого до його 85-річчя з дня народження і 55-річчя науково-педагогічної та громадської діяльності⁶. Ці ж спогади надруковані і в цьому виданні.

Згодом життя дарувало безліч різних спільних поїздок не лише до м. Славути, а й до Львова, Києва, Харкова, Херсону та Одеси. Ювілейні святкування (70-річчя, 75-річчя, 80-річчя та 85-річчя) завжди були запорукою згуртованості великої кількості людей – учнів, друзів, однодумців, колег. Пригадую, як одного року, на свій день народження, Володимир Васильович записував усі дзвінки, які лунали з різних куточків України (їх було більше 200-х). На усі інші дзвінки, як з посмішкою потім зазначав Вчитель, він відповідав, але уже не записував.

Як швидко летить час... Поринувши у спогади прожитих років та спільної співпраці з Володимиром Васильовичем у Науково-дослідному інституті приватного права та підприємництва імені Ф.Г. Бурчака Національної академії правових наук України приходить усвідомлення того, що неможливо описати усіх тих щасливих днів та зустрічей. Адже кожна зустріч – це спогад! Спогад про світлу Людину. Людину, яка своїм прикладом та своєю доброзичливістю, щирою віддачею та вірою у світле майбутнє своїх учнів, дарувала кожному з них частинку себе.

Кажуть, що люди, котрі відійшли у вічність, живуть у країні спогадів і залишаються живими доти, допоки пам'ятають про них.

Вчителю, Ви завжди будете жити у своїх працях та у наших серцях!

---

⁶ Актуальні проблеми приватного права. Збірник наукових праць, присвячених до 85-річчя з дня народження і 55-річчя науково-педагогічної та громадської діяльності Володимира Васильовича Луця. Тернопіль: Підручники і посібники, 2018. 336 с.

Спогади про Вчителя

Саракун Ірина Богданівна

доцент, кандидат юридичних наук

Вже минуло кілька років, а все ще не віриться, що з нами немає Володимира Васильовича. Ще й досі здається, що він працює в Києві, і тому не приїжджає до Івано-Франківська через свої численні справи. Тому важко навіть писати про нього в минулому часі.

Для мене він передусім Вчитель упродовж всього мого життя. Спочатку мала велику честь бути його студенткою; завдяки його пропозиції стала науковим співробітником Лабораторії з вивчення проблем корпоративного права; пізніше – написала та захистила дисертацію під його керівництвом та продовжувала працювати з ним в Лабораторії з вивчення проблем корпоративного права; згодом стала завідувачем цієї Лабораторії у складі очолюваного ним Відділу приватного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва ім. акад. Ф.Г. Бурчака НАПрН України. Наслідком такої роботи стало опублікування авторської монографії та 10 монографій і навчальних посібників колективу Лабораторії за його редакцією.

З самого початку заснування Лабораторії корпоративного права він був нашим улюбленим та поважаним завідувачем, натхненником багатьох наукових робіт, численних конференцій та тією визначною особистістю, яка завжди разом із собою несла у світ мир, добро, людяність, щирість, радість та смиренність. Саме тому співпрацювати з ним

було великим задоволенням не лише для мене, а й для усієї наукової спільноти!

Без сумніву, якби він провадив свою професійну діяльність у сфері дипломатії чи міжнародних відносин, наша країна здобула би неперевершеного миротворця усіх часів і народів! Він – людина, у присутності якої будь-які учасники конфлікту чи самі конфлікти просто не трапились лише через глибоку повагу до його персони.

Він вмів щиро радіти успіхам своїх учнів та співчував їх поразкам; завжди підтримував їх та представляв перед поважними науковцями; також цікавився їх життям та життям їх сімей, коли була нагода зустрічатися в більш неформальній атмосфері. Завжди пишався та ділився досягненнями у своїй сім'ї, а особливо – своїх улюблених дочки та онуки. Він любив усіх своїх учнів, і для них завжди була відчутною його по-справжньому батьківська опіка та турбота.

Одним із прикладів таких неформальних зустрічей, пов'язаних із приїздом Володимира Васильовича, було святкування Різдвяних свят (св. Василя) на Івано-Франківщині. Саме тому перший сніг та новорічно-різдвяний настрій кожного року й досі асоціюється з його приїздом. Він був справжнім шанувальником українських традицій! Особливо багато знав колядок, українських пісень та любив розповідати багато цікавих історій, пов'язаних зі своїм насиченим пригодами та досвідом життям.

Володимир Васильович був великим поціновувачем всього прекрасного! Одним із наших останніх з колегами спогадів був спільний похід у Драматичний театр імені І. Франка та перегляд вистави «Солодка Даруся». Йому ніколи не були байдужими повсякденні проблеми людей, які відбуваються поза наукою та викликані реаліями сьогодення.

Він був дуже сильною та мужньою людиною попри його сумирний та спокійний характер. Важко не оцінити його боротьбу за життя в останні роки, коли навіть будучи у важкому стані, продовжував читати праці своїх учнів та підтримувати їх. Завжди залишався активним і ніколи не здавався. У телефонних розмовах намагався завжди триматись достойно і підбадьорювати здоровіших і молодших за нього.

Я впевнена, що у кожного свій калейдоскоп різноманітних спогадів, які важко описати лише на одній сторінці і всі вони лише найкращі. Маючи такого видатного вчителя, його учні не можуть не набувати подібних до нього рис і багато в чому наслідувати його, але кожен у властивий лише йому особливий спосіб.

Я точно знаю, що Володимир Васильович був дуже сучасною і молодою людиною в душі. Зрештою, важко бути інакшим у нашій професії. Ніколи не відчувала різниці у віці при спілкуванні з ним. Після повернення в Україну зі стипендійної програми, я не змогла поновитися на попередньому місці роботи й після усіх здобутків, як це часто буває в Україні, завдяки змінам до законодавства, мене понизили в посаді й запропонували лише четверть ставки. Після цього, попрацювавши півроку, я звільнилася з НДІ приватного права і підприємництва ім. акад. Ф.Г. Бурчака НАПрН України, а тоді ще двічі з університету. Тому я чи не єдина з його учениць, хто не захистив докторської дисертації, хоча мала для цього достатньо літератури, напрацьованої у закордонних бібліотеках. Думаю, він бажав мені «кращого майбутнього» і трохи відчував сум з цього приводу. Однак завжди давав мені право вибору: як при написанні дисертації, так і не засуджував у житті. Шкода, що

він не дожив до того часу, щоб порадіти моїм успіхам сьогодні. Він побачив би, що мій вибір був правильний. Я щиро вдячна йому та усім колегам, з якими працювала, за чудовий досвід, що здобула завдяки йому та його опіці, і в жодному разі нікого не звинувачую. Так повинно було статися й усі зміни в моєму житті лише на краще!

Сьогодні я, як і раніше, продовжую свою улюблену справу – викладання. Змінився лише предмет – це іноземні мови. В часи, коли наука все ще залишається бідною, а менш освічені вісімнадцятирічні блогери літають на власних літаках, – потрібно бути гнучким та вміти змінюватись; вчитись оволодівати новими знаннями. Знання – це те, що назавжди залишається з людиною незалежно від її віку. Чим більше опановуєш нових знань у найрізноманітніших сферах, тим краще. Знання та досвід роботи, які я здобула завдяки Володимирі Васильовичу, збагатили мене як особистість. Лише життя може показати де і коли їх найбільш правильно застосувати.

Наставник від Бога

Сіщук Ліліана Василівна

*доцент, кандидат юридичних наук,
завідувач Лабораторії проблем корпоративного права
Науково-дослідного інституту приватного права
і підприємництва імені Ф.Г. Бурчака НАПрН України*

Володимир Васильович Луць – знаний усіма український цивіліст, який зробив вагомий внесок у вітчизняну юридичну науку. Його професіоналізм, наполегливість, знання, відповідальність, мудрість, організованість стали свідченням його великого творчого потенціалу, що знайшов свій вихід у значній кількості наукових праць та практичних порад і рекомендацій. Володимир Васильович – видатна Людина, відома своїми безмежними талантами та досягненнями, що викликає велику вдячність і повагу теперішніх та майбутніх поколінь.

Вперше моя зустріч з Володимиром Васильовичем відбулася ще коли я була студенткою юридичного інституту. Навчаючись на четвертому курсі, одним із предметів ми обрали спецкурс «Контракти у підприємницькій діяльності». З особливим нетерпінням очікувалося лекційне заняття, адже для нас було надзвичайно цінно побачити професора, який за своїм одноосібним авторством видав навчальний посібник, за яким ми мали змогу вивчати матеріал. Тому розуміння того, що Вчений буде читати для нас лекції особисто, зумовлювало хвилювання і радість зустрічі. Пам'ятаю велику світлу аудиторію, в яку проглядало сон-

це, і заходить наш Викладач, якого ми так хотіли побачити. Його манери, спокійний, урівноважений голос, велика ерудованість, простота у спілкуванні і світла аура залишили незабутнє враження. Тоді я мала честь побачити мого Вчителя, який у майбутньому став добрим порадиником і прикладом для наслідування у науці, у роботі та у житті.

Наступна наша зустріч відбулася, коли я поступила до аспірантури. Це була осінь, перший рік мого навчання. У той час я стояла перед вибором тематики дослідження та обрання наукового напрямку. Саме розпочалися лекції у магістратурі, на начитку яких професор Володимир Луць приїжджав особисто з Києва до Франківська. І тоді Валентина Антонівна Васильєва відрекомендувала мене Володимиру Васильовичу, щоб він прийняв рішення про мою можливість стати його ученицею. І мені пощастило, Володимир Васильович легко та добродушно погодився бути моїм науковим керівником. Він відразу визначив напрям мого наукового дослідження і, як виявилось, подальшого наукового життя у сфері корпоративного права.

Упродовж часу написання кандидатської дисертації під керівництвом академіка Володимира Васильовича Луця я отримала не тільки спрямування у науковому наставництві цінними теоретичними та практичними порадами, але й розкрила для себе науковий шлях, сформований у співпраці з Вченим на життєво важливих засадах добросовісності, чесності, відповідальності, постійного розвитку, досягнення поставленої мети. Саме такі риси були притаманні Володимиру Васильовичу. Кожна зустріч з Вчителем наповнювала наснагою до праці, якої завжди трішки не вистачало на початкових етапах професійного зростання. Кожна розмова залишила слід у пам'яті, оскільки спіл-

кування торкалося й роздумів про життя, бесід про батьків та сім'ю, про життєві цінності, звичаї, традиції. Повага, з якою ставився Володимир Васильович до кожного колеги, аспіранта, учня, вражала і підкреслювалася інтелігентністю та мудрістю академіка.

Однією із важливих наукових і людських якостей Володимира Васильовича було й те, що даючи мудрі поради і настанови у науковій діяльності молодим учням, Учений завжди надавав простір для юного пера, толерантно і тактично вказував на необхідність ще попрацювати над своїми професійними навичками. Ця особливість завжди була однією з причин, чому до Володимира Васильовича ми завжди ставилися з великою теплотою і вдячністю на перших етапах нашого становлення у науковому житті. Особливо важливо для мене і моїх колег було отримувати запрошення від Наставника відвідувати особисто цивілістичні всеукраїнські і міжнародні науково-практичні конференції та круглі столи за його участю по всіх куточках наукової України. Це давало змогу знайомитися з вченими та заявляти про себе як про особистість та ученицю Великого Вченого. Для мене це було і залишається великою честю.

Володимир Васильович часто відвідував Прикарпаття, любив його гостинність та своїх колег і друзів, працював на кафедрі цивільного права юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Ще одним його важливим науковим проєктом була ідея створення та розвитку Лабораторії з вивчення проблем корпоративного права, що започаткувало традицію проведення щорічних всеукраїнських науково-практичних конференцій на Прикарпатті, на яких завжди збиралися однодумці Володимира Васильовича для обговорення про-

блем корпоративного права і для можливості поспілкуватися з Вченим на різні теми – про життя, цінності, родинні традиції.

Під час наукових зустрічей Володимир Васильович завжди говорив у близькому колі своїх учнів: «Ну що ж, раз ми тут зібралися, потрібно всім виступити». При цьому присутність Володимира Васильовича, його манера представлення своїх учнів і колег завжди створювала таку сприятливу, добродушну і в той же час наукову атмосферу, що доповіді та дискусії проходили у великій гармонії шляхом глибокого наукового пізнання правових явищ. Це сприяло становленню особистості науковця кожного, хто ставив перед собою таку ціль, та й тих, хто ще сумнівався у своїх наукових можливостях чи здобутках. У такій науковій співпраці сформувалася школа цивільного та корпоративного права Володимира Васильовича Луця на Прикарпатті.

Висловлюю велику пошану за довіру від мого наукового керівника, за його бажання спрямовувати і розвивати своїх учнів у напрямі науки. Завдяки Вчителю для мене особисто науковий шлях продовжився професійно у Лабораторії проблем корпоративного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України. Працюючи у колективі Лабораторії, щорічно видавалися наукові здобутки у вигляді збірників наукових праць, монографій, навчальних посібників за редакцією Володимира Васильовича Луця.

Звісно, наукова складова Вченого характеризувалася всебічними та глибокими теоретичними пошуками і напрацюваннями, що залишило в пам'яті та у значній кількості наукових праць (понад 400 наукових здобутків)

приклад для наслідування. Але основна ціннісна риса Володимира Васильовича як Науковця і Людини полягала у здатності об'єднувати навколо себе учнів, колег, друзів, давати всім можливість для всебічного розвитку та наукового росту.

Володимир Васильович Луць – це Наставник від Бога для його учнів і всіх, хто мав змогу знати цю Велику Людину. Я вдячна за те, що в мене випав шанс бути його ученицею, знати його життєві та наукові принципи і слідувати їм. Я щиро вірю, що всі наукові погляди, ідеї, думки, втілені у працях Володимира Васильовича Луця, будуть не одне століття розвиватися у наукових розвідках наших цивілістів, а його життєва мудрість та енергія передаватимуться з покоління в покоління його учнями та послідовниками!

Перша зустріч з деканом

*Стецьків (Іваник) Марія Іванівна
старший викладач, нотаріус*

Дуже теплі і душевні спомини в пам'яті з 01.09.1975 про першу зустріч з нашим деканом Луцем Володимиром Васильовичем в аудиторії № 100 на 5-му поверсі юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка.

Спокійний погляд, неголосна розмова, стисле розумне і зрозуміле пояснення цивільного права.

А наступні, які ж бо вони приємні і сердечні зустрічі і співпраця мене, старшого викладача з Володимиром Васильовичем як із завідуючим кафедри «Цивільного права і процесу» на юридичному факультеті Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Зворушливі поїздки–подорожі по Карпатському краю, виїзні засідання кафедри, наукові конференції. Пригадується чудовий спів український стародавніх пісень у виконанні Володимира Васильовича Луця.

Моя велика вдячність за організацію і запровадження саме Володимиром Васильовичем курсу «Спадкове право».

Вічна і світла пам'ять вчителю, викладачу, професору, академіку, чудовому другу, добрій і чуйній людині з Великої літери.

Спогади про Володимира Васильовича Луця

Ханик-Посполітак Роксолана Юрїївна
доцент, кандидат юридичних наук

Посполітак Володимир Володимирович
доцент, кандидат юридичних наук

Людина, яку з величезною теплотою і вдячністю називаєш словом «Вчитель».

Вчитель права, вчитель професії, вчитель життя, наставник у науці, приклад у науці вже для наших аспірантів.

Ця людина – Володимир Васильович Луць.

Він був нашим вчителем цивільного права ще на початку 90-х років у Львівському, тоді ще державному, університеті ім. І. Франка. Його лекції були надзвичайно цікавими. І головне – системними і послідовними. Володимир Васильович міг протягом лекції так подавати інформацію, що не виникало якихось прогалин. Міг щось не розкрити повністю, але виходячи з заняття, ти точно мав «матрицю» знань по темі і знав де і що шукати з того, що не вміщалося в обмежений лекційний час. Аудиторія заледве вміщала всіх бажаючих послухати його лекцію. У той час, коли не було інтернету й отримати інформацію було складно, такий метод викладання дуже цінився. Тому коли потім мені (Роксолана) випала нагода здійснювати наукове дослідження під його керівництвом, то це було надзвичайно приємно.

Володимир Васильович постійно протягом написання дисертаційного дослідження надавав дуже цінні поради, скеровував у правильному напрямі й допомагав розібратися у складних конструкціях цивільного права.

Спілкування в Пущі-Озерній під час написання розробниками Цивільного кодексу України – це окрема тема вражень від далекоглядності та мудрості Володимира Васильовича. Так, безумовно учасники групи можуть більше розповісти про це. Однак нам доводилося інколи бачити його роботу над Кодексом. Він працював дуже самовіддано. Дуже чітко формулював положення майбутнього Кодексу.

І (Володимир) я з великим задоволення сприйняв згоду Володимира Васильовича бути опонентом по моїй дисертації у 2001 році. Примірник відгуку на мою наукову роботу зберігаю до сьогодні як взірець науково обґрунтованої позиції. Тому коли виникла потреба пошуку опонента для своєї аспірантки, то сумнівів не було. Зараз з приємністю згадується поїздка в купе в Харків на її захист. Розмова, дискусія і спогади минулого...

Багатьох людей на різних заходах, у яких брав участь Володимир Васильович (в Україні чи за кордоном), захоплювала глибина його знань, вміння подати складне простими зрозумілими словами.

Володимир Васильович ніколи не відмовляв у наданні порад людям, які були біля нього.

Незважаючи на всі труднощі, він завжди випромінював спокій, розсудливість ...

**Володимир Васильович Луць –
надзвичайна людина,
професіонал, мудрий вчитель,
терплячий наставник**

Мартинюк Віктор Анатолійович

*доктор філософії, доцент кафедри Хмельницького
університету управління та права ім. Л. Юзькова*

Володимир Васильович був надзвичайною людиною, професіоналом в галузі права, мудрим вчителем, терплячим наставником.

Пригадую, як познайомився з ним на початку 2000-х років у м. Івано-Франківськ, у дворі юридичного факультету Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, в якому мій товариш був студентом. Відтоді ми неодноразово зустрічалися і Володимир Васильович наполегливо рекомендував мені вступити до Юридичного інституту цього університету. Так у 2004 році я склав іспити і став студентом Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. З того часу Володимир Васильович називав мене «колегою» з щирою, доброю посмішкою. Так він звертався до викладачів та студентів, що було незвично, але дуже приємно.

Кожного разу, коли Професор Луць приїжджав до Івано-Франківська на навчальну сесію, присутність студен-

тів була максимальною, а в аудиторії панувала абсолютна тиша. Під час лекцій він ділився історіями зі свого життєвого досвіду, відрізнявся особливим почуттям гумору, міг делікатно пожартувати, а також культурно і, водночас, суворо зробити зауваження студентам. Незважаючи на вік, у нього були молоді очі, глибокий погляд і швидка думка.

Упродовж усього свого життя Володимир Васильович активно займався наукою. У 2016 році саме за його порадою я вступив до аспірантури Юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника. Володимир Васильович був моїм науковим керівником, ми багато часу проводили в розмовах по темі дисертації, він був невтомним співрозмовником, його думки були глибокими, промови чіткими та змістовними.

Незважаючи на вік, професор Луць був дуже активним у дискусіях, стежив за змінами в законодавстві, писав наукові статті, хоча за станом здоров'я був обмеженим у пересуванні, проте його очі продовжували випромінювати надзвичайну енергію. В 2020 році був запланований захист дисертації в приміщенні Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника і він виявив бажання бути особисто присутнім на захисті. Директор Юридичного інституту Валентина Васильєва, викладачі, я та інші учасники запланованого захисту дисертації були захоплені, адже після кількох важких операцій, переміщуючись лише на інвалідному візку зі сторонньою допомогою, Володимир Васильович проявляв велику силу волі та незламність духу. Відзив на мою кандидатську дисертацію професор Луць написав

особисто від руки на чотирьох аркушах паперу! Це один з багатьох випадків, коли Володимир Васильович дивував усіх оточуючих своєю жагою до наукової праці, стійкості характеру та відданості і любові до людей та юриспруденції.

У 2020 році, через пандемію COVID-19 та відповідні обмеження, захист дисертації проводився дистанційно. Володимир Васильович був на зв'язку до завершення захисту та голосування вченої ради, а в кінці подякував усім за роботу.

На превеликий жаль, я був останнім аспірантом цієї унікальної людини, вчителя та наставника для багатьох науковців в Україні.

Світла і вічна пам'ять про Володимира Васильовича Луця продовжує жити в наукових працях та серцях його вихованців.

**СПОГАДИ
КОЛЕГ –
ЧЛЕНІВ
ВІДДІЛЕННЯ
ЦИВІЛЬНО-
ПРАВОВИХ
НАУК**

Володимир Васильович Луць – один із фундаторів сучасної української цивілістики

Кузнєцова Наталія Семенівна

*професор, доктор юридичних наук, дійсний член
(академік) НАПрН України, заслужений діяч науки
і техніки України,*

*заступник Голови Науково-консультативної ради
при Голові Верховної Ради України, професор
кафедри цивільного права Навчально-наукового
інституту права Київського національного
університету імені Тараса Шевченка*

Наукова діяльність В.В. Луця нерозривно пов'язана з трьома українськими містами – Києвом, Львовом і Івано-Франківськом.

Саме в Києві, в аспірантурі Київського державного університету під керівництвом професора Геннадія Костянтиновича Матвєєва був закладений науковий фундамент цивіліста Володимира Луця. І можна без перебільшення сказати, що в Київському університеті він почувався завжди як вдома. Він був постійним членом спеціалізованої докторської ради по спеціальності 12.00.03, виступав опонентом на захисті докторських і кандидатських дисертацій, був незмінним учасником всіх наукових заходів.

Для мене Володимир Васильович був колегою, старшим товаришем, а у цивілістиці – вчителем і авторитетом. Як вчений секретар, а потім голова докторської спецради, де захищалися дисертації цивілістами і господарниками, я була свідком і учасником палких наукових дискусій, але Володимир Васильович у цих жарких дебатах умів попри всю принциповість бути надзвичайно толерантним.

Його вроджена інтелігентність була запорукою того, що всі суперечки, незважаючи на високий рівень емоційної напруги, проходили в межах наукової етики, без взаємних образ.

Володимир Васильович Луць був моїм офіційним опонентом по докторській дисертації, захист якої відбувся у травні 1993 року. В цей час ми всі вже кілька місяців разом працювали у складі Робочої групи Кабінету Міністрів України по розробці проєкта Цивільного кодексу України. Цей період, більше десяти років, для кожного з нас був надзвичайно важливим: велика честь і велика відповідальність «доторкнутися» до створення цивілістичної Біблії.

Про себе можу сказати, що я вдячна долі, що вона подарувала мені можливість працювати пліч-о-пліч із видатними українськими цивілістами, без перебільшення – патріархами вітчизняної науки цивільного права.

Разом ми намагалися побачити нове приватне право незалежної України. Безумовно, наші старші колеги, науковці з великим життєвим досвідом були авангардом нашого цивілістичного загону, ми, тоді ще молоді люди, більше слухали і багато чого просто сприймали «на віру», хоча інколи були доволі активними і наполегливими в обговоренні дискусійних питань.

Особливо цікавими були наші робочі зібрання з виїздом у Пуцу Озерну, де після робочих сесій збиралися на чай

у когось у номері і у приємній невимушеній обстановці згадували минуле.

Володимир Васильович часто згадував свого вчителя – Геннадія Костянтиновича Матвєєва, різні випадки з аспірантського життя.

У всіх цих розповідях відчувалася глибока повага до вчителя, який був і наставником, і порадником, а подекуди – і вимогливим суддею «наукових опусів» своїх підопічних.

Ставало зрозумілим, звідки у Володимира Васильовича було таке по-батьківськи тепле ставлення до своїх учнів.

У мене склалися дружні стосунки з одним із найбільш близьких учнів Володимира Васильовича – Коссаком Володимиром Михайловичем.

Саме він мені часто розповідав про Володимира Васильовича, і через ці розповіді (як і інших учнів В.В. Луця) можна було скласти більш повне уявлення про Володимира Васильовича, який у силу своєї природної скромності про себе багато не говорив.

Володимир Васильович був прекрасним сином і таким же прекрасним батьком. Якось, коли він був у нас в Києві, я його запитала: «Ви у Львів сьогодні?», – а він відповів: «Ні, зараз до мами в Славуту!»

І в цій відповіді було стільки синовньої любові і теплоти, що я собі уявила, як він з радістю і вдячністю переступає поріг материнської хати.

Також пам'ятаю день захисту кандидатської дисертації його доньки Аліни, який відбувався в моїй спецрадї.

Хоча підстав для хвилювання не було – дисертація якісна, Аліна трималася і захищалася дуже впевнено, – все одно Володимир Васильович ледь стримував своє хвилю-

вання. Тільки коли були оголошені результати, він зітхнув з полегшенням. Така наша батьківська доля.

Володимир Васильович Луць став фундатором двох правничих шкіл – Львівської та Івано-Франківської.

Будучи завідувачем кафедри цивільного права і процесу Львівського державного університету імені Івана Франка, він зробив все для того, щоб цивілістичний цикл на юридичному факультеті став провідним, а дослідження цивілістичних проблем були актуальними і результативними. Сам він був лідером наукового колективу кафедри, який вів за собою колег, створюючи на кафедрі обстановку творчості і наукового пошуку.

У 1996 р. Володимир Васильович практично «з нуля» почав створювати кафедру цивільного права в Прикарпатському університеті імені Василя Стефаника.

Під його керівництвом захищена докторська дисертація Валентиною Антонівною Васильєвою, яка в подальшому очолила інститут права в цьому університеті.

Сьогодні цей колектив можна впевнено назвати одним із провідних правничих центрів України, а кафедра цивільного права має хоча і молоду, але вже відому в нашій державі наукову школу. Достатньо згадати щорічні цивілістичні читання, присвячені проблемам корпоративного права.

Одна із важливих сторінок життя Володимира Васильовича Луця – це участь у Національній академії правових наук України.

У 1993 р. він був обраний членом-кореспондентом НАПрН України, а з 2000 р. – дійсний член (академік) цієї поважної наукової установи.

Багато років я була академіком-секретарем відділення цивільно-правових наук НАПрН України і у своїй діяльно-

сті завжди могла розраховувати на підтримку Володимира Васильовича, який був постійним активним учасником всіх заходів, які проводилися у відділенні – чи то участь у цивілістичних читаннях чи конференції, чи написання розділу до колективної монографії або наукової статті до тематичного номеру журналу «Право України», чи обговорення на засіданні відділення наукової доповіді по докторській дисертації.

Володимир Васильович тривалий період очолював науковий відділ проблем приватного права у НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НА-ПрН України.

Саме в цьому відділі активно досліджувалися найбільш актуальні проблеми приватного права, були підготовлені докторські дисертації А.Б. Гриняка, М.Д. Пленюк, О.О. Кота, М.М. Великанової, побачили світ цікаві монографії. Володимир Васильович умів акумулювати енергію молодих талановитих науковців, спрямовувати її на досягнення вагомих результатів, бути справжнім лідером у науковому колективі.

А ще Володимир Васильович був щедрою і доброзичливою людиною, приємною у спілкуванні, наділеною почуттям гумору, справжнім патріотом України.

Згадую наші неформальні зібрання, на яких Володимир Васильович прекрасно співав, любив розповідати про цікаві випадки з свого життя, в тому числі пов'язані із зустрічами з людьми, про яких ми тільки чули або читали в книжках.

Ще треба сказати про те, що В.В. Луць був надзвичайно мужньою людиною, з незламним характером.

Незважаючи на хворобу, він до останніх днів життя був у «науковому строю».

У наш непростий час він може для кожного з нас бути прикладом неперевершеної стійкості і витримки, яка тепер потрібна як ніколи.

Дякуємо Вам, дорогий Вчителю, за все, що Ви зробили для української цивілістики, для юридичної освіти і науки, для нашої держави і українського народу.

Споживайте з миром, ми Вас завжди будемо пам'ятати.

Світлій пам'яті

Володимира Васильовича Луця – видатного вченого, талановитого педагога, прекрасної людини

Дзера Олександр Васильович

*професор, доктор юридичних наук, член-кореспондент
НАПрН України, заслужений юрист України,
головний науковий співробітник відділу дослідження
проблем правотворчості та адаптації законодавства
України до права ЄС Науково-дослідного інституту
правотворчості та науково-правових експертиз
Національної академії правових наук України*

Володимир Васильович народився 11 грудня 1933 року в селі Рилівка Шепетівського району Хмельницької області в сім'ї вчителів і прожив довге, змістовне і плідне життя. Він досяг усіх наукових вершин: доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) Національної академії правових наук України, заслужений діяч науки і техніки України. Наукові здобутки Володимира Васильовича вражають. Він автор більше 400 наукових праць у галузі цивільного, підприємницького, договірної та корпоративного права. Серед цих праць десятки монографій, підручників, коментарів до Цивільного кодексу України.

Тисячі студентів, аспірантів, науковців слухали його лекції та наукові доповіді на конференціях, наукових фо-

румах, які відзначалися глибиною наукових узагальнень і теоретичних висновків. Широкою була географія науково-трудової діяльності. Він працював на різних посадах (професора, завідувача кафедри, декана, завідувача відділом приватного права) юридичного факультету Львівського державного університету імені Івана Франка (м. Львів), Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ), Академії муніципального управління (м. Київ), Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України (м. Київ).

Володимир Васильович активно втілював фахові знання і досвід за межами своєї професійної трудової діяльності. Він був тривалий період арбітром Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України, членом науково-консультативних рад при Верховному Суді України, інших вищих судових інстанцій, членом редколегій багатьох юридичних журналів та інших наукових видань, членом спеціалізованих вчених рад по захисту дисертацій, членом робочої групи по розробці нового Цивільного кодексу України 2003 року.

Володимир Васильович підготував велику плеяду нових науковців у сфері цивільного та господарського права. За його наукового консультування захищено 10 докторських дисертацій та понад 30 кандидатських дисертацій. На своєму рахунку він мав більше 130 виступів офіційним опонентом на захистах докторських та кандидатських дисертацій, в яких давав об'єктивну оцінку дослідженням та цінні поради авторам.

Проте, наукові здобутки Володимира Васильовича не можуть переважати його особистості, що втілювала найкращі риси, притаманні людині. Насамперед він був патріотом України, шанувальником українського народу, його культури. З ним легко було спілкуватися також за межами офіційних ділових відносин на відпочинку, на культурно-масових заходах. Він знав багато українських пісень, які співав у колі своїх товаришів.

У своєму словнику Володимир Васильович не знав слова «ні», адже він завжди прагнув допомогти колегам, товаришам дією або порадою. У своїй поведінці завжди спокійний, врівноважений, неконфліктний. Пригадую такий випадок. Після зборів у Національній академії правових наук України ми мали їхати поїздом до Києва. Володимир Васильович поклав свій саквояж з особистими речами в автомашину д.ю.н. Бервено Сергія Миколайовича, а сам поїхав на вокзал іншою машиною. Автомобіль Сергія Миколайовича, в якому був і я, через транспортну завантаженість приїхав на вокзал тоді, коли поїзд, в якому був Володимир Васильович, вже попрямував до Києва. Телефоном В.В. Луць повідомив, що зустрінемося у Полтаві. В Полтаві ми не зустрілися, оскільки машиною ми прибули на інший вокзал. Володимир Васильович спокійно телефоном сказав, що за таких обставин зустрінемося на вокзалі в Києві. Коли ми прибули в Київ, виявилось, що поїзд прийшов раніше нас, а Володимир Васильович вже в своїй квартирі. Біля 23 години ми приїхали до його будинку, де він нам влаштував «фуршет» на капоті автомашини, оскільки ми відмовилися в такий пізній час заходити в квартиру. В таких умовах ми більше двох годин весело обговорювали дорожню пригоду

а також співали народні пісні й коломийки, яких багато знав В.В. Луць.

Володимир Васильович мужня і вольова людина. Вже після ампутації ноги та встановлення протезу приходив в інститут на різні наукові заходи. Багато зусиль довелося докласти, щоб умовити його не їхати у такому стані в Тернопіль, де мав відбутися захист докторської дисертації Кожевникової В.О., в якої він був науковим консультантом.

Таку величну постать Луця Володимира Васильовича не можна забувати, будемо пам'ятати!

Володимир Луць – душа наукового товариства

Довгерт Анатолій Степанович
професор, доктор юридичних наук,
член-кореспондент НАПрН України,
заслужений юрист України, професор кафедри
міжнародного приватного права Інституту
міжнародних відносин Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

Ще до війни цей світ і нас у ньому покинув Володимир Васильович Луць. Час летить. Вже минуло майже три роки. Навколо стало темніше і холодніше. Смерть затуляє промені добра і людяності, що завжди йшли від Володимира Васильовича.

... Мене вразили коротесенькі спогади професора у книжці, яка була видана його учнями і колегами до 85-річчя Вчителя⁷. В одному з оповідань він згадує зустріч 1965 р. у Львові з професорами Олександром Пушкіним та Олімпіадом Йоффе – «гурами» тодішньої цивілістики. Хтось інший почав би писати про високі матерії та свою наукову далекоглядність у дискусіях з метрами науки. А Володимир Васильович з явним задоволенням розповідає про опеньки, які прийшлися до смаку Олімпіаду Соломоновичу. Оті грибочки Володимир Васильович з дружиною влітку зби-

⁷ Актуальні проблеми приватного права. Збірник наукових праць до 85-річчя з дня народження і 55-річчя науково-педагогічної та громадської діяльності Володимира Васильовича Луця. Тернопіль: Підручники і посібники, 2018. 336 с.

рали у лісах Львівщини, смажили і закривали у скляні банки. Здається, ну і що? Маленька побутова замальовка. Але в ній увесь В. Луць. Для нього Людина з її почуттями і смаками – на першомі місці, її він ставить на п’єдестал. Все решта для нього похідне. Така філософія у Володимира Васильовича від Природи. Цей дар відчували друзі і колеги, студенти і аспіранти, начальники і підлеглі.

Я познайомився з професором В.В. Луцем у червні 1982 р. на своєму «кандидатському» захисті у Київському університеті ім. Т.Г. Шевченка. Володимир Васильович входив тоді до складу відповідної спецради. Майже 40 років нас об’єднувала цивілістика, вчителі (проф. Геннадій Костянтинівич Матвєєв), університет, багатолітня праця над кодифікацією цивільного права, Інститут приватного права і підприємництва, конференції, захисти тощо.

На всіх робочих «платформах», на яких Доля зводила разом працювати, професор Луць виділявся надзвичайною відповідальністю і професійністю...

... Багаторічний марафон зі створення проєкту нового Цивільного кодексу України. Як керівник і куратор урядової Робочої групи я повинен сказати про неоціненний внесок Володимира Васильовича у велику державну справу. А часи тоді були не легкі. Як у загальному вимірі, та і персональному. У ті роки Володимир Васильович взяв на себе ще тягар по формуванню нової кафедри в Прикарпатському університеті. Навантаження зашкалювало. І жодного разу не було такого, щоб він не підготував для наступного обговорення проєкт тієї чи іншої глави (а їх на нього впало чимало) або не приїхав до Києва чи Пущі-Водиці, де ми місяцями у режимі 24/7 писали Кодекс. Інколи емоції брали верх. І якби не людяність та урівноваженість Воло-

димира Васильовича, то товариство вельмишановних професорів-розробників «не дотягнуло» б до написання тексту документа, який було подано до Верховної Ради України наприкінці 1996 року.

У середині 1990-х років мені довелося погодитись на керування кафедрою міжнародного приватного права в Інституті міжнародних відносин та кафедрою комерційного права Української правничої фундації. Кадрів не було. У складній економічній ситуації ніхто не хотів займатися наукою, треба було виживати. Ми посилали людей за кордон вчитися з обов'язковим поверненням на кафедри тощо. Володимир Васильович допоміг Інституту та УПФ атестувати не одного спеціаліста та кандидата. Київський університет, Інститут міжнародних відносин завжди бачили у професорові яскраву особистість, провідного ученого в галузі приватного права та дякували за щирі допомогу у підготовці плеяди кандидатів та докторів юридичних наук у сфері міжнародного приватного права. Праця проф. В. Луця як Голови державної екзаменаційної комісії ІМВ сприяла випуску компетентних спеціалістів і магістрів з міжнародного права. В основі надзвичайно великого авторитету вченого серед молоді та наукового загалу лежали такі риси неординарної вдачі, як високі знання, досвід і мудрість, доброта і відвертість, щирість і людяність.

... І знову на думці останні коротесенькі спалахи пам'яті Володимира Васильовича. Про поїздку з проф. Олександром Пушкіним до Закарпаття, де їх добре приймали і частували закарпатським вином. А коли поверталися, то співали:

*«Кохано дівчино,
ти прийди, ти прийди,
я буду ждати тебе коло верби».*

Володимир Васильович Луць – людина з великим серцем, науковець та наставник

Кот Олексій Олександрович

*професор, доктор юридичних наук,
член-кореспондент НАПрН України, заслужений
юрист України, директор Науково-дослідного
інституту правотворчості та науково-правових
експертиз НАПрН України*

Із сумом констатую, що я не можу похвалитися тісним спілкуванням із Володимиром Васильовичем Луцем. Однак так сталося, що в найважливіші моменти мого наукового життя він неодмінно був поряд.

Познайомився я з академіком В.В. Луцем ще до того, як я навіки пов'язав своє життя з цивілістикою – будучи студентом другого чи третього курсу юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, майже одночасно з початком вивчення цивільного права. Справа у тому, що в 1992 році розпочалася робота над створенням нового Цивільного кодексу України. До складу робочої групи з підготовки проекту нового Цивільного кодексу увійшли відомі українські цивілісти, у тому числі і В.В. Луць.

Певний період часу робоча група працювала в будинку відпочинку «Пуша Озерна», що знаходився в передміс-

ті Києва у Пущі Водиці. Робота над Цивільним кодексом у цьому будинку відпочинку тривала кілька тижнів, і моя мама, Наталія Семенівна Кузнецова, також член робочої групи, попросила підвезти для неї певні матеріали.

І ось так, майже випадково, я, тоді ще зовсім юний студент юрфаку КНУ, познайомився з класиками української цивілістики, які тоді без перебільшення створювали історію – Цивільний кодекс, який був прийнятий 16 січня 2003 року. Опанаса Андроновича Підпригору та Діну Василівну Боброву, професорів кафедри цивільного права нашого університету та Анатолія Степановича Довгерта, тоді завідувача кафедри міжнародного приватного права Київського інституту міжнародних відносин я трішечки вже знав, а от з більшістю членів робочої групи ще не був знайомий. Тоді я вперше і побачив Володимира Васильовича Луця, а також Олександра Анатолійовича Пушкіна, Ярославну Миколаївну Шевченко.

Це було, як кажуть, абсолютно «шапочне» знайомство з Володимиром Васильовичем Луцем, але, як з'ясувалося далі, нічого випадкового в нашому житті не буває.

Наступного разу я зустрів Володимира Васильовича вже після закінчення навчання в аспірантурі Київського інституту міжнародних відносин. Зустріч відбулася на захисті моєї кандидатської дисертації – адже Володимир Васильович був членом спеціалізованої вченої ради Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Не можу сказати, що тоді я насправді запам'ятав наше спілкування, мабуть лише окремі штрихи: його участь в обговоренні результатів дисертаційного дослідження, вітання із успішним захистом, побажання (чи то наполегливу рекомендацію людини з життєвим досвідом)

не залишати науку, навіть якщо я з головою планую піти у практику (що, до речі, і відбулося).

Наступних років десять, час від часу долучаючись до наукових заходів, які проводилися в Київському університеті – щорічні Матвеевські читання, Цивілістичний форум – ми також бачилися з Володимиром Васильовичем, обговорювали якісь загальні питання, безумовно говорили про необхідність скасування Господарського кодексу, про нагальні речі, які турбували нас.

І от вже в 2015 році, коли я завершував докторську дисертацію і на постійній основі почав працювати в Науково-дослідному інституті приватного права та підприємництва імені Ф.Г. Бурчака Національної академії правових наук України у відділі, яким завідував Володимир Васильович Луць. В Інституті спілкування відбувалося на якісно іншому рівні: до Володимира Васильовича завжди можна було звернутися з питанням, або частіше – за порадою. Мене просто тягнуло на будь-які офіційні та неофіційні заходи (конференції, неформальні обговорення, різноманітні круглі столи, захисти дисертацій), де шановний професор Луць (до речі, так само, як і його учні та колеги) ділилися спільними спогадами. Змушений констатувати, що на таких заходах я частіше за все виступав у ролі слухача – адже таких спільних спогадів, у мене, на превеликий жаль, не було. Утім, у будь-якій ситуації є свої плюси – я із задоволенням уважно слухав і насолоджувався різноманітними веселими історіями про наукові мандрівки Володимира Васильовича з його колегами, про його дачу, гостей, збирання яблук та про інші цікаві, а інколи дивні події, в реальності яких, враховуючи постаті їх безпосередніх учасників, я у певній мірі сумнівався.

Ну і безумовно, особливе місце серед спогадів про Володимира Васильовича для мене займає захист докторської дисертації, яку я готував під керівництвом Анатолія Степановича Довгерта (як, до речі, і свою кандидатську). Дисертацію я як співробітник НДІ приватного права та підприємництва імені Ф.Г. Бурчака НАПрН України захищав у спеціалізованій вченій раді Інституту, в якій головував саме Володимир Васильович. На етапі підготовки до захисту В.В. Луць особисто, всі колеги по інститутському відділу приватного права активно підтримували мене в усіх аспектах, але хвилювання звісно було. І саме Володимир Васильович своїм добрим словом, адесь навіть поглядом чи посмішкою надавав якоїсь упевненості в тому, що і «передзахист» на засіданні відділу, і доповідь на відділенні цивільно-правових наук Національної академії правових наук, і сам захист має пройти успішно.

Сам день захисту запам'ятався мені на все життя, багато в чому завдячуючи саме Володимирі Васильовичу. Розкажу про це детальніше.

Треба зауважити, що було прийнято рішення проводити захист не в приміщенні НДІ приватного права та підприємництва імені Ф.Г. Бурчака НАПрН, а в Київському регіональному центрі Національної академії правових наук України на вулиці Пилипа Орлика, 3, у старовинному маєткові київського підприємця Всеволода Демченка, який був спроектований та збудований у 1911 році архітектором Іваном Беляєвим. До речі, саме у цій будівлі сьогодні розміщено Науково-дослідний інститут правотворчості і науково-правових експертиз Національної академії правових наук України, який я очолюю, і де працює багато учнів академіка В.В. Луця: це, передусім, заступник ди-

ректора Інституту з наукових питань Андрій Богданович Гриняк – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений юрист України, якого у червні 2023 року на загальних зборах Академії обрано академіком-секретарем відділення цивільно-правових наук НАПрН України, вчений секретар Інституту, доктор юридичних наук, доцент Марина Миколаївна Великанова, завідувач відділу дослідження проблем правотворчості та адаптації законодавства України до права ЄС, доктор юридичних наук, професор Надія Василівна Міловська.

Рада зібралася майже у повному складі, багато у чому завдяки саме зусиллям Володимира Васильовича. Члени ради, опоненти (професори Майдан Кунтуарович Сулейменов з Казахстану, Євген Олегович Харитонов з Одеси, Віталій Леонідович Яроцький з Харкова), дуже багато гостей – колеги по інституту, по кафедрі цивільного права, ті, з ким я познайомився як адвокат, юрист-практик, моя родина, друзі та близькі мені люди. Велика зала в КРЦ була вщент заповнена. Але коли Володимир Васильович розпочав засідання, в залі стало тихо. Я це чітко пам'ятаю, адже коли в мене зі столу випадково впала склянка з водою – це був як вибух (принаймні тоді я так думав, адже справжніх вибухів у 2017 році ми ще не чули...).

Але головне, що врізалось у мою пам'ять – це те, що разом із розбитою склянкою, яка зникла зі столу, одночасно зникла і вся напруга. Володимир Васильович легко і невимушено вів засідання, надаючи слово всім колегам, хто брав участь у захисті – і не за рахунок свого наукового авторитету, якого б вистачило на всю вчену раду, а завдяки своїй вродженій тактовності, повазі до оточуючих (незалежно від того, хто це – студент чи впливова особа з влад-

них кабінетів!). Мені було абсолютно комфортно у такій атмосфері вести наукову дискусію, відповідати на поставлені запитання, я би навіть сказав – насолоджуватися цим днем. Адже це був визначальний для мене день, який я пам'ятатиму завжди і за який щиро дякую Володимирі Васильовичу Луцю!

Ми завжди будемо пам'ятати Володимира Васильовича Луця – справжнього патріота нашої Української держави, чоловіка, людину, назавжди віддану науці, вчителя, викладача і наставника, який створив власну школу цивілістики і чийі учні сьогодні гідно продовжують його справу!

В. В. Луць та школи цивілістики і рецепції римського приватного права в Національному університеті «Одеська юридична академія»

Харитонов Євген Олегович

*професор, доктор юридичних наук, член-кореспондент
НАПрН України, завідувач кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична
академія»*

Харитонова Олена Іванівна

*професор, доктор юридичних наук, член-кореспондент
НАПрН України, завідувач кафедри інтелектуальної
власності та патентної юстиції Національного
університету «Одеська юридична академія»*

Наші спогади про Володимира Васильовича Луця ми хочемо почати зі згадки про те, що в Національному університеті «Одеська юридична академія» існує оригінальна школа цивілістики, наукові здобутки якої у значній мірі ґрунтуються на підґрунті школи рецепції римського права НУ ОЮА і удосконалюються у дослідженнях інноваційних шкіл сучасної цивілістики.

Ця обставина дає нам гарну можливість згадати про ще одну грань особистості Володимира Васильовича

Луця – доброзичливість (чи, навіть, сказати б, емпатичність) у ставленні до молодих науковців, підтримку їх у творчих пошуках, сприяння фаховому зростанню тощо. Усі ці якості у повній мірі виявилися у становленні та розвитку цивілістичної школи НУ ОЮА та генетично пов'язаних з нею традиційних і новітніх «субшкіл».

Далі виходимо з того, що «цивілістична школа» зазвичай розуміється як сукупність наукового потенціалу (особистостей) у галузі цивілістики, що реалізується шляхом отримання наукових результатів на властивих саме цій сукупності засадах, які відрізняють її від інших шкіл. Таке визначення має підкреслити значення у науці особистостей, котрі продукують ідеї, пропонують засади їх дослідження, обирають напрями наукових розвідок, організують локальні спільноти дослідників, узагальнюють отримані результати тощо.

У контексті наших спогадів про Володимира Васильовича Луця положення щодо існування «сукупності наукового потенціалу (особистостей) у галузі цивілістики» як умови формування наукової школи є дуже важливим, але потребує деяких уточнень.

Ми переконані, що крім постатей лідерів наукової школи, котрі діють «всередині неї», важливе значення має постать «зовнішнього» експерта, наукового авторитета, котрий оцінює напрями та результати досліджень, їхню стратегію та тактику, підтримує плідні ідеї та критикує вразливі місця концепції, вади отриманого результату тощо. Він може виступати як рецензент, опонент, часом – співавтор. Саме завдяки йому остаточний результат стає таким, яким його знає і сприймає (або не сприймає) наукова спільнота.

Для цивілістичної школи НУ ОЮА таким доброзичливим «експертом», підкажчиком, камертоном правильності

напрямів і характеру наукових досліджень багато років був доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України Володимир Васильович Луць.

Починаючи наш невеличкий нарис, присвячений значенню постаті В.В. Луця у формуванні цивілістичної школи НУ ОЮА та становленні української школи рецепції Римського приватного права, маємо зробити застереження, що він має суб'єктивний характер, але, водночас, ґрунтується на цілком об'єктивних фактах.

Оскільки немає на цьому світі нічого випадкового, то природним можна вважати й те, що коли більше ніж двадцять років тому постало питання обрання офіційних опонентів по дисертації «Рецепція римського приватного права: теоретичні та історико-правові аспекти», одним з них, фахівцем, який сполучав в одній особі романіста і цивіліста, виявився професор, академік Національної академії правових наук України Володимир Васильович Луць.

Невипадковість цього вибору засвідчили події наступних років, коли Володимир Васильович багато разів був опонентом по докторських та кандидатських дисертаціях, присвячених різним аспектам рецепції римського приватного права у цивільному праві (законодавстві) України. Варто зауважити, що В.В. Луць був одним з розробників проєкту Цивільного кодексу України 2003 року, в якому помітний вплив європейських традицій приватного права, котрі, у свою чергу, мали підґрунтям засади Римського приватного права. Тому підтримка Володимиром Васильовичем ідей сучасної школи рецепції римського приватного права мала особливе значення, додаючи її представникам упевненості і сподівань, що їхні наукові розвідки мають не лише суто наукове, але й практичне значення.

Попри те, що Володимир Васильович не був «романістом» у класичному розумінні цього поняття, його аналіз положень дисертації свідчив про чудову орієнтацію у проблематиці рецепції права, визнанні значення останньої для удосконалення концепції цивільного законодавства України. Але головним було те, що зауваження були не лише кваліфікованими, але й доброзичливими. Вони були з тих зауважень, що стимулюють до нових пошуків, додаючи упевненості у правильності обраного напрямку дослідження тощо.

Навіть якщо б наша співпраця з Володимиром Васильовичем обмежилась лише сферою проблем рецепції римського приватного права, позитивних вражень і результатів вистачило б не на одні вдячні спогади.

Однак не менш важливою і плідною була також багаторічна наукова співпраця з Володимиром Васильовичем Луцем у галузі, власне, цивілістики, що сприяло становленню й розвитку в НУ ОЮА цивілістичної школи, яка міцніла при його сприянні та за його участі. Зокрема, Володимир Васильович неодноразово виступав опонентом на захисті дисертацій представників Одеської школи цивілістики. Зокрема, він був опонентом по докторським дисертаціям Н.Ю. Голубевої, Т.С. Ківалової, О.С. Кізлової, та по кандидатським дисертаціям викладачів кафедри Н.В. Вороніної, В.О. Гончаренко, І.В. Давидової, С.В. Мазуренко, Б.В. Фасія, Н.В. Фомічової, О.Ю. Цибульської, а також здобувачів кафедри О.А. Волкова, Т.Є. Крисань, Г.В. Макаренко, Д.Ф. Плачкова, Є.С. Сєвєрової, В.Д. Фролова.

За ці роки Володимир Васильович також був рецензентом низки монографій, присвячених теоретичним питанням цивілістики,⁸ концептуальним проблемам права

---

⁸ Харитонов С.О. Нариси теорії цивілістики (поняття та концепти): монографія. Одеса: Фенікс, 2008. 464 с.; Цивільне право України (традиції та новачії): монографія / авт. кол.;

інтелектуальної власності⁹ тощо, а також рецензентом низки підручників з цивільного права України¹⁰. Важливими були міркування В.В. Луця щодо проблем адаптації цивільного права України до приватного права Європи¹¹. Підтримав В.В. Луць і становлення новітніх відгалужень школи цивілістики, зокрема, школи ІТ-права, погодившись бути рецензентом низки монографій у цій галузі¹². Володимир Васильович був також і співавтором фундаментальних видань кафедри цивільного права¹³ (на жаль, менше, ніж хотілося б, але при його завантаженні і це можна вважати нашим успіхом).

Особливо ми вдячні Володимирі Васильовичу за рецензування серії наших монографій у проєкті «Приватне право як концепт», задуманого як своєрідний творчий звіт¹⁴.

за заг. ред. Є.О. Харитонова, Т.С. Ківалової, О.І. Харитонової; наук. ред. Н.Ю. Голубева. Одеса: Фенікс, 2010. 700 с.; Харитонов Є.О., Харитонova О.І. Цивільні правовідносини: монографія. 2-ге вид., перероб. і доп. Одеса: Фенікс, 2011. 456 с.; Цивільне законодавство України (основні категорії, принципи та концепти): монографія / авт.кол.; за заг.ред. Є.О. Харитонова. Одеса: Фенікс, 2012. 344 с.; Харитонов Є.О., Харитонova О.І. Регулятивні правовідносини: приватноправовий та публічно-правовий виміри: монографія. Одеса, 2018. 397 с.; Харитонов Є.О., Харитонova О.І. Приватне право як концепт. Т.І. Витоки. Одеса: Фенікс, 2018. 556 с.

⁹ Харитонova О.І. Правовідносини інтелектуальної власності, що виникають внаслідок створення результатів творчої діяльності (концептуальні засади): монографія. Одеса: Фенікс, 2011. 346 с.

¹⁰ Старцев О.В. Цивільне право України: підручник. Вид. 2, перероб. і доп. Київ: Істина, 2009. 816 с.

¹¹ Харитонов Є.О. Україна – Європа: проблеми адаптації у галузі приватного права: монографія. Одеса: Фенікс, 2017. 358 с.; Харитонов Є.О. Концепт приватного права в умовах інтеграції: навч. посіб. Одеса: Фенікс, 2017. 260 с.

¹² ІТ-право: поняття та сутність: монографія/ за ред. О.І. Харитонової, Є.О. Харитонova. Одеса: Фенікс, 2017. 316 с.; ІТ-право та інформаційна безпека: монографія / авт. кол.: за ред. д.ю.н., проф. О.І. Харитонової, д.ю.н., проф. Є.О. Харитонova. Одеса: Фенікс, 2017. 176 с.; Давидова І.В. Правочини та їх недійсність в інформаційному суспільстві: теорія і практика: монографія. НУ ОЮА. Одеса: Юридична література, 2018. 368 с.

¹³ Зобов'язальне право України: підручник / за ред. Є.О. Харитонova, Н.Ю. Голубевої. Київ: Істина, 2011. 848 с.

¹⁴ Харитонов Є.О., Харитонova О.І. Приватне право як концепт. Том II. Пошук парадигми (до історії питання): монографія. Одеса: Фенікс, 2019. 614 с.

Остання наша праця, в якій він був рецензентом, вийшла друком у 2019 році, зафіксувавши таким чином останній доробок більш ніж двадцятирічної наукової співпраці¹⁵.

Можливо, школа цивілістики НУ ОЮА, теплі слова про яку Володимир Васильович Луць знаходив при кожному спілкуванні з її представниками, склалася б і без його участі. Але без його підтримки і сприяння цей процес був би більш складним, тривав довше і вже точно вона була б іншою, ніж є тепер. Ми це усвідомлюємо і щиро вдячні за участь, сприяння і допомогу. Від себе і від імені всієї нашої школи цивілістики.

---

¹⁵ Харитонов Є.О., Харитонova О.І. Приватне право як концепт. Том III. Концепт приватного права і рекодифікації цивільного законодавства в Україні: рефлексії frontierу: монографія. Одеса: Фенікс, 2019. 752 с.

**СПОГАДИ КОЛЕГ
З НАУКОВО-
ПЕДАГОГІЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

Величина бачиться і пізнається на відстані

Шишка Роман Богданович

*професор, доктор юридичних наук,
професор кафедри адміністративного права,
інтелектуальної власності та цивільно-правових
дисциплін Київського університету інтелектуальної
власності та права*

Я завдячую долі, яка мене звела з Людиною, Вчителем, Наставником, Порадником, Колегою, Товаришем, цікавим співбесідником, знавцем безлічі повчальних історій та бувальщин у житті науковців. Це далеко не всі епітети, яких заслуговував і заслуговує професор, доктор юридичних наук Володимир Васильович Луць. Недарма я йому довірив найдорожче – наукове керівництво дисертаційними дослідженнями своїх дітей, які під його наставництвом та заступництвом захистили дисертації, до яких він доклався порадами та ідеями.

Вперше я познайомився з ним як деканом юридичного факультету Львівського університету імені Івана Франка ще студентом, куди пробував перевестися з Харківського юридичного інституту за сімейними обставинами.

Він тоді вислухав мене уважно і порадив зважити всі за і проти і оскільки на той час місць майже не було цього без крайньої потреби не робити.

Потім уже асистентом кафедри цивільного права в альма-матер я слухав і захоплювався його спокійними змістовними виступами, інколи цікавими репліками та запитаннями на наукових конференціях та на засіданнях спецради. Як з людиною та цікавим співбесідником, оптимістом й душею компанії з ним ближче познайомився в 1983 році у Вільнюсі на науковій конференції з проблем договірнього та трудового права. Власне, він разом з професором А.М. Запорожцем ввели мене, як і інших молодих вчених України (В.М. Коссака), у тодішню цивілістичну спільноту. З тієї пори я стежив за його роботами, зокрема, проблематикою Львівської школи цивілістики з притаманною їй толерантністю полеміки, виваженістю правових конструкцій, гнучкістю спілкування.

У міру мого становлення як науковця ми стали пересікатися на різних заходах частіше. Він неодноразово приїжджав у Харків як опонент, підтримував молоду спеціалізовану вчену раду Харківського національного університету внутрішніх справ, де також захищалися і його учні. З часом між нами склались приятельські стосунки та ділова співпраця, і він вводив у співтовариство спочатку львівських, потім франківських цивілістів, де він започаткував потужні та знані наукові школи. Таку ж школу, з притаманним їй неповторним почерком, він створив і у Науково-дослідному інституті приватного права та підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака Національної академії правових наук України.

Він бережливо ставився до матері і радував її не тільки своїми досягненнями та навіть плодами своєї праці. Якось з моїм учнем привезли у Львів в офіційну наукову установу його роботу на рецензування, а повертаючись назад окаязією привезли його мамі в Київ передані ним яблука з його

саду в садовому товаристві, де він приймав гостинно своїх учнів.

Його професійність, наукова та загальна ерудиція, знання наукових концептів та генезу й обставини їх становлення, порядність, доброзичливість, за яку окремі колеги йому дорікали, товариськість, щедрість робили його вкрай бажаним на наукових заходах. Можна навіть констатувати, що він був менеджером науковців: причетний до становлення більшості вчених цивілістів та господарників України і не тільки її, ініціював розробку нових перспективних напрямів досліджень та розвитку науки, якщо й критикував, то толерантно, і намагався згладжувати розбіжності непримиримих прихильних гілок приватного права. З ним було цікаво спілкуватися по проблемах цивільного та господарського права.

Його наукові видання з проблем строків та контрактів стали класичним емпіричним підґрунтям для подальших досліджень та популяризації. Він підказав перспективні напрями досліджень для моїх учнів з корпоративного, договірної, інвестиційного права. Окремі аспекти досліджень його учнів проходили верифікацію в неофіційному форматі.

Як завідувач кафедри та лектор він практикував інноваційні підходи та гостьові лекції, одну з яких по праву інтелектуальної власності запросив прочитати мене. Цікаві були наукові обговорення за його участі у НДІ приватного права та підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НА-ПрН України, де він працював в останні роки свого життя.

Як людина з широким колом інтересів він затівав пізнавальні заходи, екскурсії, походи. Мав чудовий слух і міг заспівати пісню, затанцювати. Все це він робив з притаман-

ним більшості львів'ян витонченістю, гречністю та в міру баярством. З його легкої руки цивілісти познайомилися з легендарним баяром Львова та львівським лексиконом. Хоча я сам родом зі Львівщини, але окремі з них стали для мене одкровенням. До речі цей напрям тепер сповідує його учень В. М. Коссак.

Він погодився бути опонентом при захисті мною у Спеціалізованій вченій раді Одеської юридичної академії дисертації на здобуття наукового ступеня доктора наук, за що перед ним та його пам'яттю я у вічному боргу. Потім ми неодноразово пересікалися в Одесі, де був тривалий час членом цієї ради і спілкувалися на наукові і не тільки теми. З його легкої руки я познайомився з іншими його учнями: В. А. Васильєвою, А. Б. Гриняком, О. С. Яворською, М. Д. Пленюк, з якими склалася плідна наукова співпраця, підготовлені спільні наукові та навчальні видання.

Дякую долі, що мені випала честь спілкуватися з легендою української науки цивільного права, частину спогадів про якого намагаюся передавати своїм учням. Прагну верифікувати прийняті рішення та вчинки за цінностями В. В. Луця.

Простота і шляхетність

Заїка Юрій Олександрович

*професор, доктор юридичних наук,
головний науковий співробітник Науково-дослідного
інституту приватного права і підприємництва
імені академіка Ф.Г. Бурчака Національної академії
правових наук України*

Мої спомини – це не спомини про славетного академіка, заслуженого діяча науки і техніки України В.В. Луця, з яким я працював багато років разом у відділі проблем приватного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, про це краще напишуть мої колеги, академіки та член-кореспонденти НАПрН України.

Коли я згадую про Володимира Васильовича, одразу спадає на думку наша перша зустріч – студента-першокурсника зразка 1972 року з молодим, але вже авторитетним викладачем, в якого тільки закінчилася каденція декана юридичного факультету.

Юридичну освіту я почав здобувати у столиці Галичини – Львівському тоді ще «ордена Леніна» державному університеті ім. І. Франка. Саме 1972 рік став першим роком, коли на юридичні факультети університетів дозволили вступати «школярам». Раніше ж у Правилах прийому до ВНЗ суворо зазначалося, що «робота, на яку направляються після закінчення випускники юридичних факульте-

тів, вимагає від них наявності певного життєвого досвіду, а тому на навчання із спеціальності «Правознавство» приймаються лише особи, які мають стаж практичної роботи не менше двох років або демобілізовані з Радянської Армії». Так я потрапив до студентських лав.

Мій батько, випускник юридичного факультету у славетному Львові, доручив мені передати вітання своєму одногрупнику І.Т. Луцюку, який працював викладачем на факультеті. Але молодість самовпевнена, пораду – занотувати прізвище батькового товариша я проігнорував, вирішивши, що його досить «запам'ятати». Проте за нагальними студентськими справами (після зарахування на навчання новий курс зазвичай увесь вересень збирав у колгоспі буряки, моркву, капусту ну і, звичайно, картоплю) передати «вітання» все не складалося. А після повернення на слуху у студентів-першокурсників були прізвища грізних (а нині вже легендарних) викладачів: В.І. Калиновича, В.І. Кульчицького, П.М. Рабіновича, Б.Й. Тищика, А.М. Савицької, В.В. Луця.

Час збирання картоплі зіграв зі мною злий жарт – я вже був впевнений, що маю передати вітання саме В.В. Луцю.

Варто зауважити, що 1972 рік був роком 24 з'їзду і «дорогого Леоніда Ілліча». Власне, з'їзд відбувся ще у 1971 р., але саме з 1972 року будь-яка наукова стаття, монографія чи дисертація (незалежно від спеціальності) неодмінно починалася з посилання на «матеріали історичного з'їзду», стосувалась вона його чи ні. Сподіваюсь, цей невеличкий екскурс допоможе скласти уявлення про те, яка атмосфера царювала тоді у навчальних закладах. Тому передавати вітання відомому вченому, який нещодавно очолював факультет, я природно трохи страхався.

Проте мої сумління розвіяв мій товариш і одногрупник Володя Луць, який виявився небожем Володимира Васильовича.

Нарешті, внутрішньо налаштований я «поніс вітання». Після перших хвилин спілкування з Володимиром Васильовичем весь мій страх зник, цьому сприяла і відсутність будь-якого офіціозу. Володимир Васильович виявився надзвичайно простою (але не простецькою), домашньою людиною. У спілкуванні відчувалася глибока внутрішня культура, природна інтелігентність і шляхетність. Дистанція між студентом-первачком і поважним науковцем абсолютно не відчувалась. Він мав якусь невимовну привабливу душевну силу. У панібратстві Володимира Васильовича навряд чи можна було звинуватити, але дистанцію між собою і студентами, а надалі і молодими вченими він ніколи підкреслено не тримав.

Володимир Васильович щиро подякував за вітання, а потім довгенько пробував пригадати «свого однокурсника», поки не виявилось, що «однокурсники» розминулися на кілька років, що стало підставою подальших доброзичливих жартів. Звичайно я віднайшов справжнього адресата. Надалі при зустрічах Володимир Васильович цілком «серйозно» передавав вітання своєму «одногрупнику».

Примхами долі я продовжив навчання на юридичному факультеті Київського університету. Це були роки розквіту юридичної науки, роки утворення і становлення вітчизняних правових шкіл. На факультеті працювала могутня плеяда блискучих науковців та талановитих педагогів: Д.В. Боброва, В.І. Василенко, Л.К. Воронова, Т.П. Коваленко, В.В. Копейчиков, В.К. Лисиченко, Г.К. Матвеев, П.С. Матишевський, М.М. Михеєнко, В.Я. Мунтян,

Є.В. Назаренко, О.А. Підпригора, І.Г. Побірченка, Л.Л. Потарикіна, Г.В. Пронська, О.Ф. Решетник, М.О. Сенчик, Д.С. Сусло, Є.А. Тихонова, А.П. Ткач, М.Й. Штефан, В.З. Янчук, С.С. Яценко та багато інших. Спілкування з такими видатними вченими не могло не вплинути і на студентів, що і визначило мій подальший шлях у науку. І не випадково лише у моїй академічній групі зростає низка відомих у різних галузях права докторів юридичних наук – Віктор Ковальський, Валерій Матвійчук, Юрій Нікітін та ін., а на курсі ще й Оксана Вінник, Євген Кубко, Олег Зайчук. Надалі доля зводила мене з Володимиром Васильовичем вже як його молодшого колеги.

Володимир Васильович не керував ні моєю кандидатською дисертацією, ні консультував по докторській, але від нього завжди можна було отримати слушну пораду, розраховувати на повагу до своєї думки і на дружню підтримку. Я глибоко вдячний академіку В.В. Луцю, що у часи, коли я ще не був членом «докторського клубу», Володимир Васильович своїм науковим авторитетом «благословив» моїх перших учнів, погодившись опонувати по дисертаціях С.А. Пилипенко «Правове забезпечення обов'язкового особистого страхування працівників органів внутрішніх справ» (2002), Н.С. Хатнюк «Заперечні угоди та їх правові наслідки» (2003). О.І. Гелевея «Неустойка як вид забезпечення виконання зобов'язання» (2003). У свою чергу, я із відповідальністю і вдячністю приймав запрошення виступати опонентом по дисертаціях його учнів.

Напередодні прийняття Цивільного кодексу України Володимир Васильович дав слушну пораду – в умовах оновлення законодавства підготувати низку навчальних

посібників по приватноправовим дисциплінам. Завдяки такому орієнтиру мені вдалося створити амбітні творчі колективи і світ побачили навчальні посібники «Сімейне право» (2002 р.), «Цивільне право» (2003), «Страхове право» (20003), «Житлове право» (2004). До їх написання залучалися молоді кандидати наук, зокрема А.В. Луць, І.О. Дзера та інші.

У народі говорять, що після Бога і батьків – найголовніший це вчитель. Доля подарувала такого Вчителя багатом із нас. Володимир Васильович залишається в пам'яті не лише як відомий учений, а як надзвичайно доброзичлива, шляхетна людина, приклад для сучасних науковців.

Видатний вчений, мудрий наставник, досвідчений вчитель

Великанова Марина Миколаївна

*доктор юридичних наук, доцент, учений секретар
Науково-дослідного інституту правотворчості
та науково-правових експертиз Національної
академії правових наук України*

Перша зустріч з академіком В.В. Луцем у мене відбулася у 2007 році, хоча Володимира Васильовича та його праці я знала задовго до цього. Перше представлення Володимира Васильовича як знаного львівського ученого, цивіліста та просто інтелігентну й чуйну людину мені зробив Опанас Андронович Підопригора, коли ми з ним обговорювали перший розділ моєї кандидатської дисертації. Я на той час ознайомилася з посібником «Контракти у підприємницькій діяльності», автором якого був професор В.В. Луць, і ми з Опанасом Андроновичем (а радше сам Опанас Андронович) роздумували над концепцією розділу. Саме тоді професор О. А. Підопригора поділився своїм ставленням до Володимира Васильовича. Забігаючи наперед скажу, що мої враження від першої зустрічі з Володимиром Васильовичем та наступного спілкування з ним абсолютно збіглися із очікуваннями, навіть перевершили їх.

Особисте знайомство із Володимиром Васильовичем відбулося у зв'язку із захистом кандидатської дисертації. Академік В.В. Луць на той час був головою спеціалізованої

вченої ради із захисту дисертацій у Науково-дослідному інституті приватного права і підприємництва. Напевно всі, хто розпочинав свій шлях науковця, пам'ятають змішані почуття гордості, що ти завершив значне (на думку здобувача) наукове дослідження, та остраху перед процедурою захисту, яка чекає на тебе попереду. Десь з такими почуттями я йшла на зустріч до Володимира Васильовича, побоюючись, щоб сама зустріч не зірвалася, та хвилюючись як мене зустріне професор і як складеться наша розмова.

Прийняв мене Володимир Васильович у себе в кабінеті, запропонував чаю і почав розпитувати про мене: де я навчалася, де працюю, які в мене плани. Спочатку мені було навіть важко говорити від хвилювання, але ширий інтерес Володимира Васильовича, невимушена обстановка та відсутність поспіху зробили свою справу і розмова стала легкою і приємною. Тепер, озираючись на всі наступні зустрічі з професором В.В. Луцем, можу сказати, що така щира зацікавленість, відвертість та чуйність були частиною Володимира Васильовича, його ставлення до життя та усіх оточуючих.

Утім, тоді, попиваючи чай з Володимиром Васильовичем, я думала, як мені пощастило, що зустріч вдалася. Я ще не знала, що ця зустріч стане для мене доленосною і академік В.В. Луць значно вплине на моє професійне становлення.

Повертаючись до 2007–2009 років, коли спілкування з головою спеціалізованої ради із захисту дисертацій В.В. Луцем стосувалося тільки питань атестації мене як кандидата юридичних наук, пригадується лише толерантність, виваженість, чуйність Володимира Васильовича, поєднані з вимогливістю та принциповістю. Володимир Васильович «хворів» своєю справою, своїми учнями (хоча я навряд чи можу себе віднести до таких), людьми, які

залежали від його рішень. Він переймався долею кожного, намагаючись максимально допомогти та спростити їх шлях. Пам'ятаю, як на одному із обговорень моєї дисертації я розгубилася, відповідаючи на поставлене запитання і просто замовкла. Володимир Васильович у притаманній йому толерантній манері сам дав відповідь на питання, сказавши, що дисертантка саме це мала на увазі. В цьому і був увесь Володимир Васильович – уважний, добрий, чуйний, такий, що завжди допоможе.

Через п'ять років, вже після захисту дисертації, мені випала щаслива можливість попрацювати під керівництвом професора В.В. Луця: Володимир Васильович очолював кафедру цивільного та трудового права в Київському університеті права Національної академії наук України, куди я прийшла працювати доцентом. Це був цікавий час, коли я мала змогу спостерігати за роботою академіка В.В. Луця – науковою, організаційною, викладацькою. Ведучи практичні заняття з дисципліни «Договірне право», де лектором був Володимир Васильович, я відвідувала його лекції. Мені стало зрозуміло, чому Володимира Васильовича так люблять і поважають студенти. Його лекції, хоч і проводилися здебільшого в класичному академічному стилі, були живі, надзвичайно цікаві, інформативні та сповнені прикладами. При цьому професор настільки вмів заволодіти увагою аудиторії – десь наводячи жартівливий приклад, десь ставлячи запитання, десь вдаючись до спогадів – що всі присутні втрачали відчуття часу і дивувалися закінченню пари.

У цей період колаборація з професором В.В. Луцем дала також уречевлений результат – у 2016 році вийшли друком навчальний посібник «Договори в цивільному праві України» та науково-практичне видання «Типові форми договорів».

Працюючи над цими посібниками спільно з Володимиром Васильовичем, мене вразив надзвичайний професіоналізм та працездатність професора – кожне слово на понад 500 сторінках було вичитане, вивірене і за необхідності виправлене. При цьому Володимир Васильович або в особистій розмові, або в телефонній завжди погоджував зі мною усі внесені правки. Іноді це викликало дискусію, але ця дискусія завжди була цікавою і, зрештою, спільна згода досягалася.

Паралельно в цей час я розпочала докторське дослідження, власне «хрещеним батьком» якого і став Володимир Васильович: він допоміг мені окреслити проблематику дослідження, познайомив з моїм майбутнім науковим консультантом Романом Андрійовичем Майдаником, скерував до докторантури. Не залишався професор В.В. Луць і осторонь всього процесу становлення мене як доктора наук: допомагав, в окремих питаннях консультував, рецензував монографію, виступав на відділі та на самому захисті, незважаючи на те, що вже був хворий. Проте, ні хвороба, ні поважний вік Володимира Васильовича ніяк не впливали на його манеру спілкування – він залишався все тією ж чуйною, уважною, толерантною людиною з гострим розумом та великим досвідом.

Тепер, коли Володимира Васильовича Луця немає вже майже три роки, відчуття втрати мудрого товариша, певним чином наставника, досвідченого вченого та вчителя в широкому розумінні цього слова залишається все таким же гострим.

Впевнена, уся цивілістична спільнота відчуває втрату Володимира Васильовича Луця. Але він продовжує жити у своїх дітях, учнях, колегах, які шанують його пам'ять. Його настанови, ідеї, думки розвиваються послідовниками, які пам'ятають видатного Вченого та Учителя.

Володимир Васильович Луць – людина, яка осяює світ

Бичкова Світлана Сергіївна
професор, доктор юридичних наук

2003 рік. Завершено роботу над дисертацією на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. Я ще стою на порозі яскравого світу цивілістичної науки перед відчиненими дверима. І тут доля мені посміхається й дарує можливість познайомитися з величними особистостями, про зустріч із якими я навіть і не мріяла – лише із захопленням читала їх праці, училася на них.

Однією із таких неочікуваних зустрічей на життєвому шляху стало знайомство з Володимиром Васильовичем: спеціалізована вчена рада призначила мені його першим опонентом. І Володимир Васильович погодився! З одного боку, я «оніміла» від щастя: невже це є можливим?! З іншого – мені стало «страшно», адже невідомо, як оцінить мої напрацювання знаний науковець.

І ось нарешті наша перша зустріч. Володимир Васильович мені привітно усміхається. Ми трохи поспілкувалися. Зціпеніння з мене як рукою зняло. Настільки просто і приємно відомий вчений вів бесіду.

Потім захист. Виступ першого опонента. Мої відповіді на зауваження. Вітання з успішним захистом дисертаційного дослідження.

На цьому могло б усе й скінчитися. Але, на щастя, ми продовжили спілкування: зустрічалися на наукових заходах, брали участь у перехресному рецензуванні навчальних робіт студентів, вітали один одного із днями народження, новими досягненнями тощо. І кожна зустріч, кожна телефонна розмова були завжди осяяні теплом і душевністю Володимира Васильовича. Він завжди вмів створити атмосферу затишку.

Але сюрпризи долі не закінчилися. При прийнятті моїх документів до захисту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук спеціалізована вчена рада одним із опонентів призначає Володимира Васильовича. Моєму щастю не було меж! Я знову отримаю фахову оцінку проведеного мною дослідження, почую настанови, рекомендації та зауваження, які допоможуть прямувати науковою нивою!

Володимир Васильович висловлював свої зауваження щодо наукової праці, висновку так, що це не можна було назвати критикою в прямому розумінні цього слова. Тобі відразу ставало зрозуміло, де закралася похибка, чи які аргументи можуть посилити твою позицію.

А ще Володимир Васильович вмів слухати і чути, що дозволяло йому завжди розгледіти в поки несформованих напрацюваннях «зародки» майбутнього науковця.

Пригадався один випадок. Телефонує Володимир Васильович і запрошує взяти участь у конференції з методології. Я починаю сумніватися, кажу, що не вважаю ще себе фахівцем у цьому питанні. А Володимир Васильович, як завжди спокійно, каже: «Світлано, Ви вже готові. Ви маєте відповідний досвід і знання. Спробуйте. Буду радий Вас бачити».

І все це було сказано з такою теплотою, але одночасно із твердістю і впевненістю, що мої сумніви відразу розвія-

лися. Почалися розмірковування над темою, із якою можна взяти участь у науковому заході.

Окремо хочеться зупинитися на значенні праць Володимира Васильовича. Взяти хоча б «Строки і терміни в цивільному праві». Якою простою і зрозумілою мовою розкрито проблематику! Коли у мене виникали якісь запитання щодо відповідних аспектів, ця монографія відразу ставала настільною книгою. У ній віднаходилися всі потрібні відповіді.

За всі роки, з першого згадування при мені в розмові про Володимира Васильовича перед нашим із ним знайомством і до сьогодні, я завжди чула лише добрі слова про цю людину, керівника, науковця, вчителя. Серед моїх друзів багато учнів Володимира Васильовича, науковців, яким він опонував. І всі, пригадуючи про нього, починають із захопленням розповідати історії про спілкування із Володимиром Васильовичем, про те, як зустріч із ним, робота під його керівництвом, його поради змінили на краще їх життя.

Володимир Васильович завжди був оптимістом, своїм особистим прикладом демонстрував, що можна подолати будь-які перепони, умів надихнути і підбадьорити.

При написанні цих рядків мене огортають теплі спогади: переді мною, посміхаючись, сидить Володимир Васильович. Але одночасно пробігає поруч тень смутку, оскільки я розумію, скільки ще багато можна було б обговорити з Володимиром Васильовичем, послухати його виступи, повчитися, «набратися» азів життєвої мудрості. Проте знову на передній план виходить усмішка знаної і значущої для багатьох та особисто для мене людини. І за яскравістю світла цієї посмішки зникають тень та смуток. Адже головне – мені поталанило особисто познайомитися із Володимиром Васильовичем, неодноразово пересікатися з ним у житті, спілкуватися, працювати у спільних проєктах!

Пам'яті

Володимира Васильовича Луця

Голубєва Неллі Юрїївна

*професор, доктор юридичних наук,
заслужений юрист України,
завідувач кафедри цивільного, нотаріального
та виконавчого процесу, професор кафедри
цивільного права Національного університету
«Одеська юридична академія»*

Володимир Васильович був унікальною людиною, його ім'я широко відоме в науці цивільного права. Ці слова – не просто традиційне для учнів вшанування пам'яті видатних учених. Ще за життя його праці стали класичними, а посилання на них обов'язковими для будь-якого вченого – від початківців до наших метрів цивілістики.

Мені не довелось бути його студенткою чи аспіранткою, не чула його лекцій, але наукові нароби використувала задовго до знайомства із ученим. Будучи молодою аспіранткою, уявляла собі його як суворого та гордого вченого (нагадаю, що це була «доютубівська» та «дозумівська» ера), але при зустрічі в Одесі, на одному із захистів дисертацій колег, була вражена особистими якостями Володимира Васильовича. Ніякого снобізму та вимог визнання авторитету, а тільки безкінечна доброта та інтелігентність. Він так уважно слухав нас, юних учених, що здавалось, ніби ми такі розумні та здібні, але тепер розумію, що він

був дуже вихованою людиною, та дійсно хотів нас впевнити у нашому науковому потенціалі та необхідності наполегливо працювати. Ці зустрічі надавали натхнення, віру в себе. Він був справжнім Вчителем.

Володимир Васильович був моїм офіційним опонентом на захисті докторської дисертації у 2013 році. Схиляючи голову у глибокій подяці, пам'ятаю та надзвичайно ціную його дружню підтримку, дуже горда тим фактом, що Великий Вчений позитивно оцінив роботу та захист.

Його глобальне мислення, творча та наукова працьовитість, беззавітна відданість правовій науці, справжня людська доброта, безкорисливість захоплюють дотепер.

Світла пам'ять Вам, шановний Володимире Васильовичу!

Про значення наукової спадщини Володимира Васильовича Луця та перспективи її подальшого розвитку

Жорнокуй Юрій Михайлович

*професор, доктор юридичних наук, завідувач кафедри
цивільного права та процесу Харківського
національного університету внутрішніх справ*

Сліпченко Святослав Олександрович

*професор, доктор юридичних наук, професор кафедри
цивільно-правових дисциплін Харківського
національного університету внутрішніх справ*

Володимир Васильович Луць належав до плеяди видатних діячів науки цивільного права на рубежі ХХ–ХХІ ст., які дали потужний імпульс розвитку наукового знання у вітчизняній цивілістиці. Він став відомим ученим-юристом не лише в Україні, а й за кордоном та неодноразово представляв нашу країну на великих міжнародних конференціях.

За життя він заслужив великий авторитет своєю багаторічною та плідною науковою діяльністю. Можна без перебільшення стверджувати, що в оприлюднених ним працях його душа живе й досі. З ім'ям цього вченого пов'язана ще одна з не менш значущих сфер наукової та педагогічної

діяльності – це підготовка цілої плеяди вчених у галузі цивільного права. Володимир Васильович – дитина класичної цивілістичної школи сам став Вчителем, батьком власної школи цивілістів. Його учні з гордістю відповідають на запитання: хто був їхнім Вчителем. Багато хто з них сьогодні успішно веде самостійну наукову та практичну діяльність як в Україні, так і за її межами.

Власний внесок Володимир Васильович зробив і до нашого становлення як науковців, надавши цінні поради, зауваження та побажання. Яскравими прикладами є співпраця В.В. Луця щодо:

– рецензування монографічного дослідженням «Корпоративні конфлікти в акціонерних товариствах: цивільно-правовий аспект» (автор – Юрій Жорнокуй), протягом написання якої проведені постійні консультації з приводу розуміння сутності корпоративного конфлікту як охоронного корпоративного правовідношення та використання способів захисту прав акціонерів як сторони відповідної конфліктної ситуації;

– формування перспективного напряму дисертаційного дослідження «Механізм правового регулювання особистих немайнових відносин з оборотоздатними об'єктами» (автор – Святослав Сліпченко), протягом підготовки якого також проводились консультації, бесіди, надавались поради.

Володимир Васильович до останніх днів свого життя повністю присвятив себе науці цивільного права – найважливішим, гострим, актуальним її проблемам. І вже навіть будучи хворим не припиняв свою діяльність.

Важливою рисою наукової індивідуальності В.В. Луця була постійність його наукових інтересів і уподобань, прагнення домогтися вичерпної глибини та досконалості своїх

наукових розробок. Тому в усіх напрямках цивілістичної науки, якими він займався, чітко простежуються запропоновані ним нові ідеї та концепції, обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення законодавства, практики його тлумачення і застосування. Причому вони є витребуваними не лише в сучасних умовах розвитку юриспруденції, законодавства, правореалізації та правозастосування, а й зберігають свою актуальність на майбутнє.

Як представник класичної школи цивільного права Володимир Васильович приділяв увагу дослідженню багатьох проблем цивілістики, однак перевага все ж таки віддавалася питанням договірної права, зобов'язальних відносин, строків та термінів, про що свідчить той його науковий доробок, який він залишив нам та прийдешнім поколінням майбутніх науковців.

Необхідно відзначити, що вчений приділяв велику увагу як загальним положенням про договори, так і окремим видам договорів. Причому будучи творчою та талановитою людиною він висловлював далекоглядні думки щодо перспектив та подальшого вектору розвитку договірної права. І таку масштабність розуміння проблематики цивільно-правового договору можна оцінити лише з часом.

Зокрема, ще у 2013 році Володимир Васильович звертав увагу, що *важливим напрямом розвитку договірної законодавства України є його адаптація до стандартів Європейського Союзу*. Такий напрям пов'язаний з економічними інтеграційними процесами, які «потребують відповідної правової інтеграції, зокрема поступового наближення правового забезпечення майнових відносин в Україні до умов внутрішнього ринку ЄС, до правових засад і принципів, що діють на цьому ринку, з метою до-

сягнення сполучності з нормами права ЄС та країн-членів, а згодом – гармонізації, а також уніфікації в деяких галузях». Зокрема, формування єдиного європейського економічного простору неможливе без розроблення правових форм та інститутів, адекватних характеру і природі відносин, що при цьому виникають, серед яких, враховуючи планування в європейській свідомості ліберальних цінностей, вирішальну роль повинен відіграти саме договір. У зв'язку з цим виникла необхідність створення єдиного для різних правових систем поняття договору¹⁶.

Доволі оригінальною виглядає й думка, висловлена Володимиром Васильовичем щодо ролі цивільно-правового договору у сучасному суспільстві. Науковець зауважував, що його роль вже «... не обмежується тільки тим, що він впливає на динаміку цивільних правовідносин (породжує, змінює або припиняє їх), а відповідно до вимог законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості визначає зміст конкретних прав та обов'язків учасників договірних зобов'язань» та слугує регулятором поведінки осіб, які вступають у договірні відносини. ... Більше того, цивільно-правовий договір під впливом введення загальнолюдських гуманістичних ідеалів і принципів, ідеї прав людини та цінності особистості в сучасному суспільстві набуває сьогодні нового, не властивого для нього раніше значення, а саме значення елемента загальноєвропейської правової культури¹⁷.

Предметом наукового інтересу вченого були і строки та їх місце в системі цивільного права. Значення досліджень

---

¹⁶ Більш детально див.: Луць В. До питання про сутність і зміст цивільно-правового договору. *Приватне право*. 2013. № 1. С. 118–128; Луць В. Інститут договору в цивільному праві України (до 10-ї річниці чинності ЦК України). *Приватне право*. 2013. № 2. С. 29–37.

¹⁷ Більш детально див.: Луць В. В. *Контракти у підприємницькій діяльності: навч. посіб.* [2-ге вид., стер.] Київ : Юрінком Інтер, 2001. С. 15.

із цієї тематики для цивільного права, яка є доволі складною та дискусійною, важко перебільшити. Адже строки впорядковують цивільний оборот, стабілізують цивільні правовідносини, сприяють своєчасному та якісному задоволенню потреб їх учасників, забезпечують вчасний захист порушених суб'єктивних прав та інтересів учасників цих відносин.

Досліджуючи питання про *роль і місце строків у цивільному праві*, вчений звернув увагу, що їх можна розглядати в кількох площинах: а) строк як момент виникнення (початку) або припинення правовідносин; б) строк як одна з умов, що визначає його зміст; в) строк як критерій правомірності (своєчасності) поведінки учасників правовідносин тощо¹⁸. І такий підхід заслуговує на увагу, адже він дозволяє приділяти самостійну увагу кожній із наведених площин, проводити окремий всебічний науковий пошук проявів строку в окремій сфері, а в результаті подальшого синтезу отриманих результатів – формувати найбільш повне уявлення про роль та місце строків у цивільному праві.

Прихильного ставлення потребує і визначене місце строків у системі юридичних фактів, адже це питання на сьогодні є дискусійним. Зокрема, Володимир Васильович доводив, що строки не посідають самостійного місця в загальній системі юридичних фактів поряд із юридичними діями та юридичними подіями. Як форма час властивий і одним, й іншим. Тому, виступаючи часовою формою, в якій відбуваються події і вчиняються дії (бездіяльність), *строки породжують юридичні наслідки лише у зв'язку з діями й подіями*¹⁹. Таким чином, доходить висновку вчений, «зміст строку становлять або дія, або подія (події теж

¹⁸ Більш детально див.: Луць В.В. Методологічне значення категорій «строк» і «термін» у цивільному праві України. *Часопис цивілістики*. 2018. Випуск 31. С. 80.

¹⁹ Більш детально див.: Луць В.В. Строки в цивільних правовідносинах. Львів, 1992. С. 20–21.

відбуваються в часі, мають певну тривалість). Поза цими фактами встановлення й існування строків втрачає сенс»²⁰.

Беручи до уваги наведене, вчений визначав строк як період або момент часу, з настанням або закінченням якого пов'язана певна подія або дія (бездіяльність), що має юридичне значення. І така правова позиція В.В. Луця формує підґрунтя для подальших наукових пошуків.

Не обійшли стороною його наукового пошуку та аналізу й питання, пов'язані з проблематикою юридичних осіб, а саме корпоративні відносини, з приводу яких Володимир Васильович неодноразово робив доповіді на щорічній науково-практичній конференції у м. Івано-Франківськ. Саме за підтримки та на запрошення Метра цивілістики ми особисто відвідали низку конференцій, присвячених вивченню проблем корпоративного права, де проводилися активні дискусії з приводу стану та перспектив розвитку корпоративних правовідносин, їх місця в предметі цивільного права та нормативного забезпечення.

Володимир Васильович не оминув своєю увагою й сферу корпоративних правовідносин. Учений постійно звертав увагу на те, що такі правові зв'язки потребують постійного аналізу, вивчення їх специфіки у правозастосовній діяльності та також того стрижня, навколо яких вони виникають – юридичної особи (залежно від того, які саме організаційно-правові їх форми кожен науковець відносить до категорії «корпорація»).

У цій царині його наукове надбання містить ідеї і загальнотеоретичного, і практичного спрямування. Зокрема, звертається увага на *місце корпоративних правових зв'язків у предметі регулювання цивільного законодавства*. Зва-

---

²⁰ Більш детально див.: Луць В.В. Строки і терміни у цивільному праві: монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 320 с.

жаючи на дискусійність правової сутності корпоративних відносин і корпоративних прав та їх місце у системі права, Вчений обстоював їх цивільно-правову природу, а система правових норм та інших соціальних регуляторів цих відносин, на його думку, становить підгалузь цивільного права. Як висновок обґрунтовано підхід, що корпоративні майнові, особисті немайнові та пов'язані з ними організаційні відносини є цивільно-правовими і входять до предмета регулювання цивільного права, становлячи його підгалузь²¹.

Звертається увага на те, що *участь юридичної особи в корпоративних відносинах можлива у двоякій «іпостасі»*: по-перше, як суб'єкт у відносинах зі своїми засновниками та учасниками; по-друге, як засновник та учасник іншої корпоративної організації ... При цьому кожному із належних учасникам корпоративних прав відповідає обов'язок корпорації як суб'єкта корпоративних відносин у тих випадках, коли товариство стає учасником іншої корпоративної організації, воно набуває, поряд з іншими учасниками, відповідних корпоративних прав, які здійснюються органами товариства відповідно до їх повноважень. ... Отже, серед складових цивільної правосуб'єктності юридичної особи можна виділити корпоративну правосуб'єктність як здатність бути суб'єктом (учасником) корпоративних відносин²².

Свій внесок Вчений зробив у вивчення *механізму правового регулювання корпоративних відносин*. Зокрема,

---

²¹ Більш детально див.: Луць В.В. Корпоративне право – підгалузь цивільного права. *Проблеми цивільного права та процесу*: тези доп. учасників наук. – практ. конф., присвяч. світлій пам'яті О.А. Пушкіна, 19–20 трав. 2017 р. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Харків. обласний осередок Всеукр. громад. орг. «Асоціація цивілістів України». Харків: ХНУВС, 2017. С. 38–41.

²² Більш детально див.: Луць В.В. Охорона прав підприємницьких товариств (корпорацій) як суб'єктів корпоративних відносин. *Вдосконалення правового регулювання корпоративних відносин*: зб. наук. пр./ редкол.: О.Д. Крупчан та ін.; за ред. д-ра юрид. наук, акад. НАПрН України В.В. Луця. Київ: Ред. журн. «Право України», 2013. С. 5–7.

зауважено, що серед елементів механізму правового регулювання корпоративних відносин вирізняються насамперед договори: про створення товариства (засновницький), про реорганізацію товариства, корпоративний, медіаційний як первинні підстави виникнення, зміни або припинення корпоративних прав та обов'язків²³.

У продовження аналізу ролі договорів у механізмі правового регулювання корпоративних відносин Володимир Васильович акцентував увагу на важливості *ролі засновницького договору про створення господарського товариства* на шляху до виникнення корпоративних правовідносин. Зокрема, зауважено, що головна мета засновницького договору полягає в регулюванні діяльності засновників щодо створення господарського товариства, а зміст та функції цього договору залежать від організаційно-правової форми створюваного товариства²⁴.

Зауважимо ще раз, що той науковий доробок, який ми отримали від Володимира Васильовича, свідчить про його глибокий аналіз кожної з наукових проблем, за які він брався. При цьому висновки за вказаними роботами мали не лише сьогоденне значення, але й нині вказують на потребу подальшого розвитку науки цивільного права.

Світла пам'ять Володимиру Васильовичу – Людині, Вченому, Вчителю.

---

²³ Більш детально див.: Луць В.В. Про механізм правового регулювання корпоративних відносин. *Актуальні проблеми приватного права*: матеріали XVII наук.-практ. конф., присвяч. 97-й річниці з дня народження д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В.П. Маслова (Харків, 22 лют. 2019 р.). Харків: Право, 2019. С. 85–89.

²⁴ Більш детально див.: Луць В.В. Засновницькі договори господарських товариств. *Цивільне право України: нові виклики і перспективи розвитку*: матеріали XVIII міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 98-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В.П. Маслова (Харків, 28 лют. 2020 р.). Харків : Право, 2020. С. 138–141.

Спогади про видатного вченого, справжню людину – Володимира Васильовича Луця

Красицька Лариса Василівна

професор, доктор юридичних наук,

завідувач відділу науково-правових експертиз

Науково-дослідного інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії правових наук України

З Володимиром Васильовичем Луцем мене познайомив мій науковий керівник Шишка Роман Богданович на початку 2000-х років на одній із наукових конференцій. На той час для нас, молодих науковців-цивілістів, які роблять свої «перші кроки» в цивілістиці, будь-яка зустріч з відомими цивілістами України не була пересічною подією, а була науковим святом, ми мали можливість спілкуватися з авторами підручників, коментарів, за якими вчилися самі та вчили інших. Ми їздили майже на всі наукові заходи, що проводилися в різних куточках нашої прекрасної України, слухали виступи наших старших колег, черпали для себе нову інформацію, дивувалися їх академічним знанням, людяності, толерантності. Володимир Васильович завжди відвідував такі наукові заходи, незважаючи на відстані, був дуже спокійним, ввічливим, шляхетним, на перший погляд, здавалось, що ця люди-

на ніколи нікуди не поспішає. Згадую науково-практичну конференцію в Херсоні в 2008 році, коли після закінчення заходу пізно ввечері молодь метушливо поспішала доїхати до готелю в центр міста, вийшовши на вулицю, побачила професора Луця Володимира Васильовича, який настільки спокійно прогулювався навколо навчального закладу, що здавалось, що час тоді зупинився, а світловий день продовжиться. Я приїжджала на конференції з Донецька (працювала тоді в Донецькому національному університеті МОН України), вітаючись з Володимиром Васильовичем, завжди відчувала його підтримку як науковця, він цікавився нашим університетським життям, новинами Донецька, що для мене особисто було дуже важливо, оскільки в університеті розвиненою була школа господарського права і спілкування з таким відомим цивілістом надавало подальшої творчої наснаги.

Те, що Володимир Васильович Луць – професіонал своєї справи і має академічні знання з цивілістики відчувалося зразу ж, з перших хвилин його виступу чи доповіді. Мене дуже вразив його виступ як опонента на одному із захистів дисертації, коли я вперше для себе почувала як опонувала академік В.В. Луць. Такого рівня професіоналізму, мабуть, досягнути непросто. Тоді вимоги до відгуку опонента за дисертаційним дослідженням ще не були так «формалізовані» за кількістю зауважень опонента, його структурою тощо. Я слухала професора В.В. Луця і дивувалась, як можна побудувати виступ, опонуючи дисертанту, коли він, начебто схвалював певний науковий результат, показував його значення для розвитку цивілістики і одночасно демонстрував певні дискусійні моменти висновку або його суперечливість тим чи іншим положенням законо-

давства, або іншим висновкам самого ж дисертанта, проте такі зауваження були висловлені настільки толерантно, підкреслюючи достатній науковий рівень дисертанта, його гідність, що дисертант бачив тільки напрям майбутніх наукових досліджень. Знання Володимира Васильовича були настільки глибинними і системними, що для себе завжди відчувала той рівень, до якого треба зростати, працювати й працювати протягом усього життя.

Володимир Васильович Луць був справжньою Людиною, Вченим, Вчителем. Мені здається, що кожному вченому-цивілісту в Україні Володимир Васильович надавав допомогу або своїми порадами, або був рецензентом монографії, чи науковим керівником, науковим консультантом, опонентом за дисертацією тощо. Я особисто вдячна йому за те, що він виступив рецензентом моєї монографії в 2014 році і підтримав наукові наробки при обговоренні монографічного дослідження і рекомендації до друку.

Володимира Васильовича Луця пам'ятаю як мужню Людину, коли він, незважаючи на стан здоров'я, продовжував з нами жваво спілкуватися, обговорювати нові наукові видання, цікавитися нашими проблемами, давати поради. Володимир Васильович Луць залишається в моїй пам'яті як професіонал своєї справи, видатний вчений-цивіліст, справжня людина.

Вічна і світла йому пам'ять!

Спогади про мудрого наставника

Федорченко Наталія Володимирівна

*професор, доктор юридичних наук,
завідувач кафедри загальноюридичних дисциплін,
цивільного права та правового забезпечення туризму
Київського університету туризму, економіки і права*

Особистість В.В. Луця посідала і посідатиме значне місце в історії юриспруденції, адже все своє життя він присвятив справі розвитку договірною права на теренах України.

Він зробив вагомий внесок у збагачення теорії і практики цивільного права. Наукова школа В.В. Луця продовжує впроваджувати його наукові ідеї і, що дуже важливо, щоб ці ідеї активно сприймалися та глибоко досліджувалися студентами юридичних факультетів.

Володимир Васильович Луць у мене в пам'яті назавжди залишиться в першу чергу людиною доброю, безкорисною і порядною. Вперше доля звела мене з цим видатним ученим-цивілістом у 2004 році під час навчання в аспірантурі при підготовці до захисту кандидатської дисертації в Інституті держави і права імені В.М. Корецького Національної академії наук України. Я сприйняла як честь мати В.В. Луця офіційним опонентом своєї роботи.

І знову із впливом часу ми вчергове зустрілися на науковій ниві з Володимиром Васильовичем. У 2015 році я прикріпилась для захисту докторської дисертації в НДІ приватного права і підприємництва імені академіка

Ф.Г. Бурчака, де Володимир Васильович очолював відділ і був головою спеціалізованої вченої ради, в якій я мала захищатись.

Щаслива зірка черговий раз звела мене на науковому шляху з таким видатним науковцем і людиною з великим серцем В.В. Луцем.

Він був дуже товариським, любив компанії, спілкування з людьми і завжди демонстрував позитивний життєрадісний настрій, навіть в останні роки, коли йому було не до гумору. В пам'яті залишиться багато спогадів про спільні поїздки на конференції, відвідування наукових заходів і, звичайно ж, приємна спільна робота в НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака з В.В. Луцем.

ПЕРЕЛІК ДИСЕРТАЦІЙНИХ РОБІТ, ПІДГОТОВЛЕНИХ І ЗАХИЩЕНИХ ПІД НАУКОВИМ КЕРІВНИЦТВОМ ПРОФЕСОРА ВОЛОДИМИРА ВАСИЛЬОВИЧА ЛУЦЯ

I. Дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук

1. *Коссак Володимир Михайлович* «Цивільно-правові проблеми регулювання іноземних інвестицій в Україні», 1996.

2. *Підопригора Оксана Опанасівна* «Проблеми правового регулювання інтелектуальної власності за законодавством України», 1999.

3. *Васильєва Валентина Антонівна* «Проблеми цивільно-правового регулювання відносин з надання посередницьких послуг», 2006.

4. *Мічурін Євген Олександрович* «Обмеження майнових прав фізичних осіб (цивільно-правовий аспект)», 2009.

5. *Яворська Олександра Степанівна* «Договірні зобов'язання про передання майна у власність: цивільно-правові аспекти», 2011.

6. *Гриняк Андрій Богданович* «Договірні зобов'язання з виконання робіт у цивільному праві України», 2013.

7. Калаур Іван Романович «Договірні зобов'язання про передання майна у користування в цивільному праві України», 2015.

8. Пленюк Мар'яна Дмитрівна «Юридичні факти як підстави виникнення цивільно-правових зобов'язань (теоретичні та практичні засади)», 2017.

9. Зозуляк Ольга Ігорівна «Непідприємницькі юридичні особи як суб'єкти цивільного права: теоретичний та практичний аспекти», 2017.

10. Кожевнікова Вікторія Олександрівна «Науково-теоретичні засади обмеження прав суб'єктів сімейних відносин», 2019.

11. Міловська Надія Василівна «Теоретичні засади цивільно-правового регулювання договірних відносин зі страхування», 2019.

II. Дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

1. Косак Володимир Михайлович «Правове регулювання строків у договірних відносинах підряду на капітальне будівництво», 1985.

2. Яворська Олександра Степанівна «Підстави виникнення права приватної власності громадян за цивільним законодавством України», 1997.

3. Ханік-Посполітак Роксолана Юрївна «Договори на проведення аудиту», 1997.

4. Васильєва Валентина Антонівна «Правове регулювання відносин за договором консигнації», 2000.

5. Лідовець Руслан Анатолійович «Змішані договори в цивільному праві України», 2004.

6. Николайчук Любов Михайлівна «Цивільно-правові договори як підстави виникнення права приватної власності громадян», 2004.

7. Васьковський Олег Вікторович «Правове регулювання відносин за договором на розрахунково-касове обслуговування», 2004.

8. Калаур Іван Романович «Цивільно-правовий договір як підстава виникнення права власності юридичної особи», 2004.

9. Шишка Олександр Романович «Договір на створення та розповсюдження реклами», 2005.

10. Бородовський Станіслав Олександрович «Укладення, зміна та розірвання договору у цивільному праві України», 2005.

11. Сенік Світлана Василівна «Правове регулювання договірних відносин генеральних підрядників та субпідрядників у капітальному будівництві», 2006.

12. Кісель Віктор Йосипович «Військові частини як суб'єкти цивільного права», 2007.

13. Банасевич Ірина Іванівна «Договори на виконання підрядних робіт за державним замовленням», 2007.

14. Гриняк Андрій Богданович «Цивільно-правовий договір як підстава виникнення права спільної власності фізичних осіб», 2007.

15. Бобко Володимир Григорович «Судочинство у справах про визнання фізичної особи безвісно відсутньою та оголошення її померлою», 2007.

16. Саракун Ірина Богданівна «Здійснення корпоративних прав учасниками (засновниками) господарських товариств (цивільно-правовий аспект)», 2008.

17. Спасибо Іларіон Андрійович «Набуття права власності в цивільному праві України», 2009.

18. Шишка Ігор Романович «Договір на маркетингові дослідження», 2010.

19. Зозуляк Ольга Ігорівна «Договір як правова форма реалізації цивільної правосуб'єктності юридичних осіб», 2010.

20. Кузьмич Олег Ярославович «Договір на користь третьої особи в цивільному праві України», 2010.

21. Пленюк Мар'яна Дмитрівна «Цивільно-правове регулювання строків (термінів) у договорах про виконання робіт», 2011.

22. Хащівська Надія Василівна «Цивільно-правове регулювання строків у договорах про передання майна у тимчасове користування», 2011.

23. Солтис Ніна Борисівна «Житлові права у спадкових праввідносинах», 2011.

24. Маріц Дарія Олександрівна «Правове регулювання строків у договорах про оплатну реалізацію майна», 2011.

25. Романович Світлана Миколаївна «Юридичні підстави виникнення права спільної власності фізичних осіб», 2012.

26. Хортюк Олександра Василівна «Цивільно-правова охорона ділової репутації юридичної особи», 2012.

27. Лисенко Владлен Вікторович «Цивільно-правове регулювання відносин за договором міни (бартеру)», 2012.

28. Васильєва Вікторія Валентинівна «Договір як підстава виникнення цивільно-правового зобов'язання», 2013.

29. Мигалюк Людмила Василівна «Непойменовані договори в цивільному праві України», 2013.

30. Сішук Ліліана Василівна «Правонаступництво в корпоративних правовідносинах», 2014.

31. Юсип Василь Васильович «Цивільно-правове регулювання строків (термінів) у посередницьких договорах», 2016.

32. Родоман Тетяна Олександрівна «Зміна умов договору як спосіб захисту цивільних прав та інтересів», 2018.

33. Паєнок Ана Олександрівна «Договір роздрібної купівлі-продажу товарів за законодавством України», 2018.

34. Дмитренко Володимир Юрійович «Виконання іпотечного зобов'язання за цивільним законодавством України», 2019.

35. Сазонов Владислав Валерійович «Підстави виникнення корпоративних правовідносин: цивільно-правовий аспект», 2020.

III. Дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 – Право

1. Мартинюк Віктор Анатолійович «Природні об'єкти та природні ресурси як об'єкти цивільних прав», 2020.

ПЕРЕЛІК ДИСЕРТАЦІЙНИХ РОБІТ, ОФІЦІЙНИМ ОПОНЕНТОМ ЩОДО ЯКИХ ВИСТУПАВ ПРОФЕСОР ВОЛОДИМИР ВАСИЛЬОВИЧ ЛУЦЬ

І. Дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук

1. *Кузнєцова Наталія Семенівна* «Правове регулювання підрядних договірних відносин у будівництві (цивільно-правовий аспект)», 1993.

2. *Жилінкова Ірина Володимирівна* «Проблеми правового режиму майна членів сім'ї», 2000.

3. *Кисіль Василь Іванович* «Механізми колізійного регулювання в сучасному міжнародному приватному праві», 2001.

4. *Шишка Роман Богданович* «Охорона прав суб'єктів інтелектуальної власності у цивільному праві України», 2004.

5. *Безклубий Ігор Анатолійович* «Теоретичні проблеми банківських правочинів», 2006.

6. *Кібенко Олена Рувімівна* «Сучасний стан та перспективи правового регулювання корпоративних відносин: порівняльно-правовий аналіз права ЄС, Великобританії та України», 2006.

7. Подцерковний Олег Петрович «Грошові зобов'язання учасників господарських відносин», 2007.

8. Яроцький Віталій Леонідович «Цінні папери в механізмі правового регулювання майнових відносин», 2007.

9. Вишняков Олександр Костянтинович «Апроксимація правового забезпечення цивільних майнових відносин в Україні до умов внутрішнього ринку Європейського Союзу», 2008.

10. Ківалова Тетяна Сергіївна «Зобов'язання відшкодування шкоди за цивільним законодавством України: теоретичні проблеми», 2008.

11. Мілаш Вікторія Сергіївна «Комерційний договір у господарському праві: теоретичні проблеми становлення та розвитку», 2008.

12. Стефанчук Руслан Олексійович «Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві», 2008.

13. Погрібний Сергій Олексійович «Принципи та механізм регулювання договірних відносин у цивільному праві України», 2009.

14. Бірюков Олександр Миколайович «Транскордонні банкрутства і міжнародне приватне право», 2010.

15. Демченко Сергій Федорович «Теоретико-методологічні засади ефективності господарського судочинства», 2010.

16. Кравчук Володимир Миколайович «Припинення корпоративних правовідносин в господарських товариствах», 2010.

17. Бичкова Світлана Сергіївна «Цивільний процесуальний правовий статус осіб, які беруть участь у справах позовного провадження», 2011.

18. Кізлова Олена Сергіївна «Застава в цивільному праві (концептуальні положення та правова природа)», 2011.

19. Рєзнікова Вікторія Вікторівна «Теоретичні проблеми регулювання посередництва у сфері господарювання України», 2011.

20. Ясинок Микола Михайлович «Особливості окремого провадження у цивільному процесуальному праві України: теорія та практика», 2011.

21. Виговський Олександр Ігорович «Інститут цінних паперів в міжнародному приватному праві», 2012.

22. Тимченко Геннадій Петрович «Принципи цивільного та адміністративного судочинства в Україні: проблеми теорії і практики», 2012.

23. Венедіктова Ірина Валентинівна «Захист охоронюваних законом інтересів у цивільному праві», 2013.

24. Голубєва Неллі Юрійвна «Зобов'язання у цивільному праві України: методологічні засади правового регулювання», 2013.

25. Короєд Сергій Олександрович «Процесуальне забезпечення ефективності цивільного судочинства», 2014.

26. Андрійцьо Василь Дмитрович «Теоретичні засади доказування в цивільному судочинстві України», 2015.

27. Кушерець Дарина Василівна «Охорона та захист майнових прав у сфері договірної права: проблеми теорії та практики», 2015.

II. Дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

1. Беяневич Олена Анатоліївна «Господарський договір та способи його укладання», 1999.

2. Бірюков Олександр Миколайович «Порівняльно-правовий аналіз інституту неспроможності у законодавстві України та деяких іноземних країн», 1999.

3. Демченко Наталія Сергіївна «Договір купівлі-продажу об'єктів приватизації (на матеріалах арбітражної практики України)», 1999.

4. Семерак Олександр Созонович «Цивільно-правові аспекти регулювання та взаємного захисту іноземних інвестицій на практиці України, Угорщини, Польщі та Словаччини», 1999.

5. Глузь Наталія Степанівна «Корпорації та корпоративне право: поняття, основні ознаки та особливості захисту», 2000.

6. Чанічадзе Яна Олександрівна «Договір факторингу», 2000.

7. Чижмарь Юрій Васильович «Правове регулювання укладення форвардних договорів на товарних біржах», 2000.

8. Безсмертна Наталія Васиївна «Здійснення громадянами права приватної власності в Україні», 2001.

9. Ківалова Тетяна Сергіївна «Відповідальність боржника за невиконання зобов'язання до настання терміну дії договору», 2001.

10. Посполітак Володимир Володимирович «Передача права власності на цінні папери та прав за цінними паперами в Україні», 2001.

11. Сергієнко Валерій Вікторович «Правове регулювання договорів на поставку нафти», 2001.

12. Щербина Олена Валентинівна «Правове становище акціонерів за законодавством України», 2001.

13. Яковлєв Юрій Вікторович «Командитні товариства як суб'єкти підприємницької діяльності», 2001.

14. Ариванюк Тетяна Олексіївна «Правове регулювання відносин власності між подружжям», 2002.

15. Вакулович Елла Валентинівна «Договір оренди транспортних засобів», 2002.

16. Виноградова Ганна Валеріївна «Міжнародне приватно-правове регулювання іноземного інвестування в позиковій формі в Україні», 2002.

17. Діковська Ірина Андріївна «Договір повітряного чартеру у міжнародному приватному праві», 2002.

18. Никифорак Володимир Михайлович «Договір страхування відповідальності», 2002.

19. Отрадна Олесь Олександрівна «Неустойка в цивільному праві», 2002.

20. Пастухов Олександр Миколайович «Авторське право у сфері функціонування всесвітньої інформаційної мережі Інтернет», 2002.

21. Печений Олег Петрович «Прострочення виконання договірних зобов'язання», 2002.

22. Стрельцова Євдокія Джоновна «Договір морського перевезення вантажу (порівняльний аспект)», 2002.

23. Амджад Санад Тумалла Сауд «Договір купівлі-продажу у міжнародному приватному праві», 2003.

24. Блащук Тетяна Володимирівна «Цивільно-правове регулювання особистого страхування», 2003.

25. Булгакова Ірина Валеріївна «Правове регулювання перевезення вантажів залізничним транспортом в Україні», 2003.

26. Венедіктова Ірина Валентинівна «Договір довірчого управління майном як форма реалізації правового інституту довірчого управління майном в Україні», 2003.

27. Гелевей Олег Іванович «Неустойка як вид забезпечення виконання зобов'язання», 2003.

28. Клепикова Ольга Вікторівна «Правове регулювання перевезень вантажів морським транспортом», 2003.

29. Кучерук Катерина Іванівна «Договір купівлі-продажу земельної ділянки», 2003.

30. Марчинський Володимир Георгійович «Правовий статус довірчого товариства як суб'єкта цивільно-правових відносин», 2003.

31. Ніжинська Ірина Сергіївна «Відшкодування шкоди, завданої незаконними діями службових осіб дізнання і досудового слідства в системі органів внутрішніх справ України», 2003.

32. Олюха Віталій Георгійович «Цивільно-правовий договір: поняття, функції та система», 2003.

33. Пилипенко Світлана Анатоліївна «Правове забезпечення обов'язкового особистого страхування працівників органів внутрішніх справ», 2003.

34. Процьків Наталія Миколаївна «Правове регулювання розірвання цивільно-правових договорів за цивільним законодавством України», 2003.

35. Сальнікова Ганна Іванівна «Правове регулювання посередництва в підприємницькій діяльності», 2003.

36. Січевлюк Володимир Антонович «Інвестиційні договори на будівництво житла (цивільно-правовий аспект)», 2003.

37. Федосєєв Петро Михайлович «Інститут поруки за римським правом та його рецепція у цивільному праві України», 2003.

38. Хатнюк Наталія Сергіївна «Заперечні угоди та їх правові наслідки», 2003.

39. Цірат Ганна Віталіївна «Договори франчайзингу», 2003.

40. Анопій Інна Вікторівна «Цивільно-правові аспекти договорів купівлі-продажу в оптовій торгівлі», 2004.

41. Король Володимир Іванович «Правове регулювання інвестиційних та зовнішньоторгових договірних відносин в Україні і Китаї (міжнародний приватно-правовий аспект)», 2004.

42. Кучеренко Ірина Миколаївна «Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права», 2004.

43. Мазуренко Світлана Вікторівна «Спадковий договір у цивільному праві України», 2004.

44. Нурзад Ірина Латифівна «Правове регулювання діяльності банків на ринку цінних паперів України», 2004.

45. Полтавський Олег Володимирович «Договір морського агентування», 2004.

46. Самойленко Георгій Валерійович «Договір перевезення вантажів у внутрішньому водному сполученні», 2004.

47. Семеняка Василь Васильович «Цивільно-правове регулювання страхування в сфері космічної діяльності», 2004.

48. Сєєрова Елена Станіславівна «Представництво за римським приватним правом та його рецепція у сучасному цивільному праві України», 2004.

49. Федорченко Наталія Володимирівна «Договір доручення», 2004.

50. Фролов Валерій Дмитрович «Правочиноздатність юридичної особи та її здійснення за цивільним законодавством України (цивілістичний аспект)», 2004.

51. Фурса Євген Іванович «Спадкові правовідносини у нотаріальній та судовій практиці», 2004.

52. Чернушенко Єлизавета Антонівна «Апеляційне оскарження в цивільному процесі України», 2004.

53. Богля Степан Степанович «Судові витрати в цивільному судочинстві», 2005.

54. Довбій Сергій Петрович «Договір охорони майна», 2005.

55. Аверочкіна Тетяна Володимирівна «Шляхи імплементації міжнародно-правових стандартів професійної підготовки плавскладу в українському законодавстві», 2006.

56. Алданов Юрій Валентинович «Приватизація державного майна як спеціальна підстава набуття права власності», 2006.

57. Антошкіна Валерія Костянтинівна «Договірне регулювання відносин подружжя», 2006.

58. Гончаренко Владислава Олександрівна «Договір позички за римським приватним правом та його рецепція у сучасному цивільному законодавстві України», 2006.

59. Кафарський Віталій Володимирович «Інвестиційні договори в Україні: поняття, види, зміст, правове регулювання», 2006.

60. Клименко Оксана Михайлівна «Особливості правового становища держави як суб'єкта приватного (цивільного) права», 2006.

61. Кутателадзе Олег Джумберович «Підстави виникнення зобов'язань за римським приватним правом і сучасним цивільним законодавством України», 2006.

62. Михальнюк Оксана Василівна «Цивільно-правове регулювання поруки», 2006.

63. Мица Юрій Вікторович «Правова природа похідних цінних паперів», 2006.

64. Тарасенко Лідія Валентинівна «Цивільно-правова відповідальність за порушення грошових зобов'язань», 2006.

65. Черняк Юлія Валеріївна «Інститут підсудності в міжнародному приватному праві країн Європейського Союзу та України», 2006.

66. Бортнік Оксана Григорівна «Мирова угода у цивільному судочинстві», 2007.

67. Веретельник Ламара Котейвна «Систематизація договорів у цивільному праві», 2007.

68. Доманова Ірина Юрійвна «Інститут добровільного представництва у цивільному праві України», 2007.

69. Кравченко Сергій Сергійович «Юридична природа прав учасників господарських товариств», 2007.

70. Рабовська Світлана Янівна «Спадкування прав засновника (учасника) корпоративного підприємства», 2007.

71. Ришкова Олена Валерійвна «Захист прав інтелектуальної власності за цивільним законодавством України», 2007.

72. Сабодаш Роман Богданович «Страхування кредитних ризиків: цивільно-правові аспекти», 2007.

73. Терьохін Сергій Євгенович «Цивільно-правове регулювання комерційних контрактів в Україні», 2007.

74. Андронов Ігор Володимирович «Рішення суду першої інстанції в цивільному процесі України», 2008.

75. Болокан Інна Вікторівна «Зобов'язально-правові та спеціальні засоби захисту права власності в підприємницькій діяльності», 2008.

76. Карнаух Тетяна Миколаївна «Притримання як спосіб забезпечення виконання зобов'язань», 2008.

77. Крисань Тетяна Євгенівна «Збитки як категорія цивільного права України», 2008.

78. Макаренко Ганна Володимирівна «Завдаток як спосіб забезпечення зобов'язань», 2008.

79. Островська Людмила Анатоліївна «Непрямі (похідні) позови: міжнародний досвід та законодавство України», 2008.

80. П'янова Яна Валерійвна «Судовий захист майнових цивільних прав», 2008.

81. Шовкова Олена Вікторівна «Позовна давність як різновид цивільно-правових строків», 2008.

82. Барбара Валентин Петрович «Цивільно-правове регулювання вексельних правовідносин в Україні (на матеріалах судової практики)», 2009.

83. Волков Олександр Анатолійович «Зобов'язання відшкодування шкоди, завданої в стані крайньої необхідності за цивільним законодавством України», 2009.

84. Воронін Яків Геннадійович «Цивільно-правова охорона винаходів в Україні», 2009.

85. Жила Олександр Владиславович «Відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю службових осіб органів Державної податкової служби України», 2009.

86. Овчатова-Редько Алла Олександрівна «Майнові правовідносини жінки та чоловіка, які перебувають у фактичному шлюбі, за законодавством України», 2009.

87. Піддубна Вікторія Федорівна «Релігійні організації як суб'єкти цивільних правовідносин», 2009.

88. Плачков Дмитро Федорович «Відшкодування шкоди фізичній особі, що потерпіла від злочину, за цивільним законодавством», 2009.

89. Соколянський Дмитро Вікторович «Договір притримання у цивільному праві України», 2009.

90. Верховець Анатолій Анатолійович «Цивільно-правова відповідальність за порушення договору», 2010.

91. Вороніна Надія Вікторівна «Набуття права власності на знахідку за цивільним правом України», 2010.

92. Озернюк Ганна Володимирівна «Рентні договори в системі цивільно-правових договорів», 2010.

93. Цал-Цалко Юлія Юлійвна «Процесуальні особливості розгляду спорів щодо поділу спільного майна подружжя», 2010.

94. Акіменко Юлія Юрійвна «Особливості цивільно-правового статусу господарського товариства однієї особи (на прикладі законодавства України та ФРН)», 2011.

95. Давидова Ірина Віталіївна «Недійсність правочинів, укладених внаслідок помилки та обману», 2011.

96. Дзера Юрій Миколайович «Держава як учасник цивільних правовідносин», 2011.

97. Зудіхін Олексій Володимирович «Цивільно-правовий захист корпоративних прав учасників господарських товариств», 2011.

98. Опадчий Ігор Михайлович «Грошові зобов'язання у приватному праві», 2011.

99. Снідевич Олександр Станіславович «Позов у цивільних справах, що виникають із земельних правовідносин», 2011.

100. Тимошенко Максим Олександрович «Правове регулювання господарських відносин приватних вищих навчальних закладів», 2011.

101. Цибульська Ольга Юрійвна «Правовідносини, що виникають внаслідок заповідальних розпоряджень за цивільним законодавством України», 2011.

102. Черногор Наталя Василівна «Строки та терміни у спадковому праві України», 2011.

103. Василина Наталія Володимирівна «Охорона та захист права власності нотаріусом», 2012.

104. Волошин Василь Олександрович «Правове регулювання договірних відносин у сфері промислової власності», 2012.

105. Мозгова Ганна Василівна «Правове регулювання відносин забезпечення природним газом побутового споживача», 2012.

106. Падучак Богдан Михайлович «Цивільно-правове регулювання відносин у сфері трансферу технологій», 2012.

107. Покачалова Альона Геннадіївна «Забезпечення зобов'язань в міжнародному приватному праві», 2012.

108. Андрусів Уляна Богданівна «Цивільно-правова охорона прав інтелектуальної власності на програми (передачі) організацій мовлення в Україні», 2013.

109. Зайцева-Калаур Інна В'ячеславівна «Організації засобів масової інформації як суб'єкти авторського права», 2013.

110. Ізбаш Олеся Олегівна «Організаційні цивільні правові відносини, що виникають при здійсненні авторських прав», 2013.

111. Лазько Олексій Миколайович «Засоби доказування у цивільному процесі», 2013.

112. Лобовик Борис Сергійович «Застосування міжнародним комерційним арбітражем ненаціонального матеріального права», 2013.

113. Слободян Олександр Анатолійович «Цивільно-правове регулювання управління пайовим інвестиційним фондом», 2013.

114. Тимошенко Ольга Анатоліївна «Касаційне провадження у цивільному процесі України», 2013.

115. Топоркова Марина Миколаївна «Цивільно-правове регулювання відносин постачання побутового споживача тепловою енергією», 2013.

116. Юдіцький Олександр Леонідович «Правове регулювання закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти», 2013.

117. Комарук Інна Арсеніївна «Особливості уніфікації міжнародного приватного права Гаазькою конференцією в сучасних умовах», 2014.

118. Москаленко Катерина Вікторівна «Продюсерський договір в сфері музичного шоу-бізнесу: цивільно-правові аспекти», 2014.

119. Таран Ольга Сергіївна «Багатосторонні договори в цивільному праві України», 2014.

120. Шишка Наталія Віталіївна «Цивільно-правовий статус органів внутрішніх справ України», 2014.

121. Івашова Ірина Петрівна «Цивільно-правове регулювання користування житлом», 2015.

122. Ущанівська Лариса Василівна «Цивільно-правовий статус громадських об'єднань», 2015.

123. Шериньова Олена Анатоліївна «Обов'язок батьків по утриманню дітей в міжнародному приватному праві», 2015.

124. Войцеховська Христина Віталіївна «Фонд гарантування вкладів фізичних осіб як учасник цивільних правовідносин», 2016.

125. Кравченко Максим Віталійович «Цивільно-правова відповідальність адвокатів за порушення зобов'язань за договором про надання правової допомоги», 2016.

126. Кучмієнко Ольга Володимирівна «Зловживання правом в корпоративних правовідносинах», 2016.

127. Устінський Андрій Вікторович «Цивільно-правове регулювання відносин у сфері надання готельних послуг», 2016.

128. Фасій Богдан Володимирович «Субсидіарне застосування норм цивільного законодавства в Україні: теорія та практика», 2017.

129. Смолин Ярослав Васильович «Особливості правового регулювання міжнародних факторингових операцій», 2018.

ФОТОСПОГАДИ

Володимир Васильович Луць

Трудові будні

Володимир Васильович з дружиною

Доцент Володимир Васильович Луць

З першим аспірантом В. М. Коссаком

З колективом факультету

Виступ опонентом

Захист дисертації А. Б. Гриняком

Засідання спеціалізованої вченої ради

Засідання Лабораторії проблем корпоративного права

Наукова конференція м. Харків

Наукова конференція м. Херсон

Біосферний заповідник «Асканія- Нова»

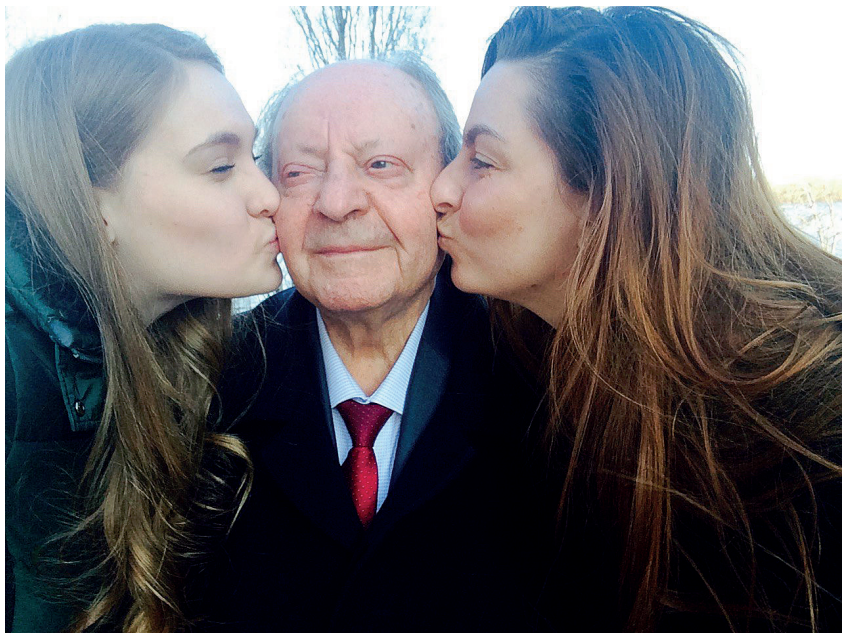
На полюванні

В Карпатах

З донечкою Аліною

З донечкою та онучкою Софією

З учнями

Захист дисертації Н. В. Міловською

Наукове видання

ВОЛОДИМИР ВАСИЛЬОВИЧ ЛУЦЬ

Спогади про людину, вченого, вчителя

До 90-річчя від дня народження

Відповідальний за випуск
Комп'ютерна верстка
Обкладинка

О. В. Діордійчук
Д. М. Алексєєв
В. С. Жиборовський

Підписано до друку 22.11.2023 р. Формат 60 x 84 ¹/₁₆.
Папір офсетний. Гарнітура «Times New Roman».
Друк офсетний. Умовн.-друк. арк. 11,16.

Видавництво «Алерта»

04210, м. Київ, а/с 112.

Тел.: (044) 223-15-25, (099) 607-97-62.

Е-mail: alerta.pravovaednist@gmail.com, веб-сайт: alerta.kiev.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 788 від 29.01.2002 р.